

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

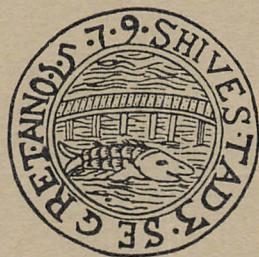
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk årbog for Skive og omegn

44. bind - 1952

SKIVEBOGEN 1952

SKIVEBOGEN

HISTORISK ÅRBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

44. bind — 1952

I KOMMISSION HOS JUNGS EFTF. - SKIVE

Udgivet af

Historisk samfund for Skive og omegn

Redaktionsudvalg:

Dr. phil. *Gudmund Schütte*, Eskjær (redaktør)

Lærer *Niels P. Bjerregård*, Skive (formand)

Otto L. Sørensen, Skive (kasserer)

Tegning af Erling Wisti

En håndværker fortæller om svundne tider og typer

Af Emil Jensen

HJEMME — OG UDE SOM FAREHYRDE

For nogle og tres år siden, da jeg endnu var meget ung, tror jeg nok, der foresvævede mig noget om at „vorde en stor digter“. Senere har jeg renonceret så meget, at da der nu på mine gamle dage skete opfordring om at nedskrive noget af, hvad jeg havde oplevet, har jeg haft store betænkeligheder.

Ikke alene fordi jeg jo slet ikke vidste, om jeg kunne, og om det, jeg havde oplevet, kunne interessere andre. Men også — og ikke mindst — fordi jeg fandt, at landet her i forvejen er så rigelig forsynet med memoire-skrivelser.

Ville den smule, jeg kunne yde, virkelig være af så stor værdi, at det kunne forsvares at ofre papir og sværte på det?

Imidlertid blev opfordringerne så pågående, at jeg har måttet vove forsøget. Og så må jeg tilstå, at da jeg først fik begyndt, var det virkelig en tilfredsstillelse for mig at dukke ned i de gamle, næsten halvglemte, minder.

Alligevel. Den eneste berettigelse, dette forsøg har på publicering, bliver dog kun dette: at vise, hvorledes livet

levedes dengang, både her i min hjemegn og ovre i den lille sjællandske provinsby. Jeg tør fastslå, at jeg hverken „hå' lå' té, hælle trukken fræ“, men fremstillet det, som det var.

Mit fødehjem, den allerældste Vroue skole, lå så dejligt i læ ind under kirkegårdsdiget; og blæsten nåede aldrig ind i vor have, der lå så godt gemt mellem huset og kirkegården med det høje stendige. Efter bryggerset kom lo, lade, kostald og tørvehus, og facaden endte med de to døre med hjerter i. Men i 1881, da skolen blev flyttet om på Vroue mark, blev denne del af huset nedrevet. Det, der duede, blev vel brugt til udhuset der omme.

Den største attraktion ved hjemmet var vel nok dammen. Den vældig store „Skueldamm“, som vi børn vidste var „bundløs“. Jeg har dog været på bunden af den én gang. Det var en varm sommereftermiddag, mens far og mor sov middagssøvn. Et stort kar var af vor nabo bleven sat i dammen, fordi det var bleven „gisten“, og vi var straks klare over, at det måtte kunne bruges som fartøj. Jeg som den mindst vægtige bemandede skuden, og min bror Ludvig fik den skubbet et stykke fra land, men kunne ikke få den ud på dybet, uden selv at blive våd. Han fik da fat i en lang stage, hvormed han gav karret et ordentligt skub ud ad. Men stødet virkede for voldsomt, fartøjet „gik over stag“, og jeg over bord.

Et andet stort vand var bækken, om hvilken de fleste gamle Vrouegårde havde klumpet sig sammen i tidernes morgen. Den havde sin kilde langt syd for byen, løb vest om Søndergård og østen om Overgård og Vestergård, stak under vejen ved præstegården og fortsatte gennem engen, til den udmundede i Børsting bæk. Dette vandløb, der nu knapt er påviseligt mere — ligesom der nu ikke mere findes spor af den før nævnte skoledam — var den gang (i 70erne) en så bred strøm, at der, hvor den gik over vejen neden for Overgård, lå tre store sten at vade

over på, og det var endda om sommeren. Om vinteren i tøbrud virkede den som en fos med flere brølende vandfald. Det største og voldsomste var ved præstegården, hvor det ikke længere nøjedes med vandkisten under vejen, men satte over og stundom tog vejen med, så der i længere tid slet ikke kunne færdes med køretøj. Hvor har vi tilbragt mange herlige timer i beskuelse af et sådant naturfænomen.

Vand har alle dage haft en vældig stor tiltrækning på mig. En rigtig sommertordenskylle kunne danne vejen østfra ned gennem Vroue by om til en veritabel flod. Tofterne lå så højt på begge sider af vejen, at denne blev til et naturligt flodleje. Vandet fik en voldsom fart på, norden om kirkegården, om nordenden af vort hus og ned mod præstegården. Her lå vejen imidlertid højere end omgivelserne, så strømmen bredte sig ud til siderne, og floden var ikke flod mere. For os var det en lang og herlig flod, der til og med havde den fordel, at vi stadig kunne „bunde“ og hjælpe vore papirskibe flot, hver gang de løb på grund. En herlig sport for os børn — men den var jo kortvarig som andre glæder.

Sært nok, at vi unger, der holdt så meget af vand, aldrig fandt hen til Karup å, som dog kun lå de par kilometer herfra.

Først efter min hjemkomst fra Korsør, fandt jeg somme tider derhen — og gik senere mange gange over den snævre spange over åen med cyklen på skulderen for at arbejde i de tre Dueholmgårde. Kom siden en kort tid til at bo tæt ved den i Vridsted. Men efter de 5½ års ophold ved Storebælt og Korsør fjord forekom den mig så ubetydelig. Senere har jeg vist bedre forstået dens skønhed.

Egentlig var det vist rigtigst af mig i dette, der skal gælde for erindringskrivelse, at have dvælet noget længere ved min barndomsby, fortalt noget mere om dens struktur, som den var i min barndom, og fortalt om den

nu så givtige fenne norden for Søndergård, hvordan den da lå hen som hedebrinker. Der har Wisti Olesen lagt et stort stykke arbejde, samtidig med at han fik plantet det smukke stykke skov, der siden har prydet Søndergård og givet den læ for vestenvinden.

Og så skulle jeg vel have fortalt noget om Kæltringehuset henne på brinken med grusgravene omkring. Tegnet et billede af dets beboere, „Jørgen Aksel“ og hans medleverske „Sissel“, som endnu står tydeligt i min erindring. Jeg ser dem endnu komme stumlende op ad den sandede vej mellem Overgård og hytten. Altid med 6 fods afstand og Sissel forrest. Jørgen bagefter med sin underlig rystende gang og med strittende fingre skændende og bandende. Hans hårdeste ed var „torrenhakmæ“. Kom han en enkelt gang uden sin ledsagerske, var han dog derfor ingenlunde tavs. Han førte da en enetale, hvor det særlig var Wisti Olesen, i hans egenskab af fattigforstander, han ævlede sig ind på. Jeg hørte ham sige på sit underlige stødende sprog: „Wisti da, for a el sej der e dæ. Æ sownforstandere da, for a el sej der e da“. — Men hvad han ville besvære sig over, fik jeg ikke fat i.

Der er så mange pudsige episoder i tilknytning til disse sære mennesker, som jo skulle høre til taterslægten. Men en del er vist i forvejen publiceret af andre. Selv er jeg ikke ynder af gentagelser, og vil helst forskåne dem, som muligvis læser dette.

Jeg vil dog lige have lov at citere Sissels måde at takke på. Hun gik naturligvis rundt og tiggede som hendes stammefrænder. I hendes opkiltrede skørt gemte hun gaverne, der bestod af æg, et lille stykke flæsk eller andet sul og så en håndfuld uld. Hendes taknemmelighed var så overvældende, at den ikke kunne udtales med mindre end: „Ah'e tusind ære tak, o så møj manne tak, da Gu' lønn dæ for et“. Så hev hun op i skørtet, tog en frisk pris og stavrede af.

Alle vestjyder, der senere erhvervede sig et navn, er jo begyndt i en meget tidlig alder som fårehyrder.

Min start var den samme, måske bare ikke den eftertragtede position. Havde vist egentlig heller ingen ambition ud over det før nævnte beskedne ønske om at blive en stor poet.

Jeg var 9 år, da jeg første gang kom ud at tjene. Det var hos Kristian Skorstensgaard i Sjørup. En let og god plads. Et par prægtige mennesker, der var flyttet hertil fra Torning-egnen. De havde begge været på højskole, — hvilket på den tid var noget helt ukendt her — og var ivrige grundtvigianere.

Han var en klog og meget rettænkende mand, og hun var en dejlig kvinde, som jeg — ja, nu tør jeg nok tilstå det — gik og var stærkt forelsket i. Jeg fandt, at hun nøjagtigt lignede det billede af Madonna, vi havde hjemme. Hun var så inderlig god (døde så tidligt).

I kulturel henseende var de derhenne på Blichers egn langt forud for os her. Også vel i materiel henseende var de ikke så lidt længere fremme. Kr. Skorstensgaard var i al fald den første, der her havde en hel ager med roer.

De tre år, jeg tjente her, begyndte først sidst i august eller først i september, når høsten var i hus. Så blev alle kreaturer slået løse, køer og unghøveder imellem hinanden, og mit hverv var at holde dem på vore egne enemærker. Naturligvis var der skeldiger, men dyrene, der hele sommeren havde været i tøj og nu følte sig frie, var det ikke så helt nemt at få gjort begribeligt, at gærder ikke skulle overstiges, og jeg havde travlt det meste af tiden med at forhindre overstigelser. På en side havde vi Laust Madsen som nabo, og han var slem til at „ta' i hus“, hvis noget kom ind på hans. Det vanskeligste punkt var dog nok langs Viborg-Holstebro landevej, der dannede markskellet mod syd, med plantagen på den anden side vejen. Dyrene havde en djævelsk lyst til at sætte over

vejen og ind i plantagen, noget af det værste, der kunne ske for en hjorddreng. Søren Skovfoged var en meget nidkær mand, og Gud naade én, om han så et kreatur mellem hans kære træer.

Her oplevede jeg det samme som fordums Søren Kierkegaards far. Jeg gjorde min saligheds ed på, at aldrig mere et dyr skulle undgå min opmærksomhed og få lejlighed til at slippe over. Kort efter edsaflæggelsen havde jeg påny fordybet mig så meget i min bog, at jeg først for sent opdagede, at en gråbroget stud med flere i følge var gået i skoven.

Den første tid efter havde jeg svære anfægtelser som „meneder“, men det blev dog ikke som hos S. K.s far noget livsvarigt.

Den gård, Kr. Skorstensgaard ejede, var den østligste af de to gårde i Sjørup, der havde fællesnavnet: Skyttegårdene. Den vestlige gård, der lå så tæt ved, at ikke en gang en vogn kunne gå op mellem udhusene, havde før været kro, men ejedes nu af unge Niels Daugbjerg, hvis far, gamle Niels „Daabjerg“, havde fungeret som kromand.

Børnene fra denne gård blev gode legekammerater for mig, og jeg havde mange glade stunder sammen med dem og Marianne, Kr. Skorstensgaards adoptivdatter.

Det var et meget gammelt lavt stuehus, det, som Kr. Skovsby beboede, gulkalket og med stokroser op ad murene lige til det lavthængende tagskæg.

Inden døre havde det straks et andet præg end stuerne i de andre gårde på den tid. Her var ingen gravskrifter på væggene — den eneste vægpyrdelse, der den gang fandtes — men et stort billede af Grundtvig. Enkelte gange forsøgte der også med møder. Det har nok været en højskolelærer, min husbond har formået at få som taler. Denne stod så i forstuen og talte til de få, der sad delvis i storstuen og spisestuen. Disse forsøg tror jeg dog blev opgivet på grund af den meget lille deltagelse.

Når køer og det øvrige hornkvæg ikke længere kunne nære sig ude, og det vel også blev lidt småt med, hvad de kunne finde af næringsmidler, blev det fårene — og dem var der mange af dengang — jeg skulle være hyrde for, indtil sneen dækkede alt. Jeg blev i pladsen til jul, selv om fårene forlængst var lukket ind.

Denne min første tjeneste strakte sig over tre på hinanden følgende efterår. Og jeg var vældig glad ved at være der. En af fordelene ved at komme ud, var jo den, at jeg fik en lang tur til skole. Jeg var allerede som 9-årig rykket op i ældste klasse og gik jo så sammen med de „store“, der i vintermånederne gik 4 dage om ugen — til gengæld kun 1 dag om sommeren. Der var så mange store drenge i Sjørup i de år: Jens Peter Grøn, bror til Louise, min senere madmor, 2 Paarupdrenge fra kroen, 2 fra Laust Madsen, 3 fra Pæ Daahes, Laust fra Niels Peters, senere gift med Jeppe Aakjærs søster, og Jens te' Søren Simonsens (der blev min gæveste ven), ialt med mig 11 drenge. Særlig hjemturen fra skolen blev lang og herlig. I de korte efterårs- og vinterdage nåede vi sjældent hjem, før det var mørk aften. Der stod en stadig strid mellem Sjørupboerne og de andre 2 nationer, Vroue og Børsting. Jeg følte mig jo nu som Sjørupbo og kæmpede trofast på deres side. Slaget begyndte, straks vi var forbi nordgavlen af den gamle skole. Her var vi ude af syne for „æ dejn“ — fortsatte så i læ af kirkegården op mod Toftgård. Her kom den stridslystne, længst konfirmerede Niels ud og hjalp fjenden med skyts fra egen tørvestak, så her blev vi hurtig fordrevne. Men når han måtte ind til sit arbejde igen, var Vroue- og Børstingboerne snart atter på flugt og blev til deres forsmædelse drevet helt tilbage til Toftgård. Når der fandtes sne til ammunition gik det mest fornøjeligt. Knap så smertefrit når vi var henvist til at bruge nyvendt pløjejord som kasteskyts.

Det var dog altid sneen, der sinkede hjemturen mest.

Hvor nu P. Iglso bor, var det den gang Wille (udtales Vell), der var ejer, og da lå stuehuset — en rigtig gammel bindingsværksbygning — norden for Sjørupvejen, så vi skulle gennem gården. Var der sne, standsede vi dog oftest op ved en dam, der lå lige vest for gården. Her i kanten af dammen lå under tøvejr sådan noget dejligt „kvadder“, der egnede sig så udmærket til at kryste sammen til stenhårde bolde.

Jens Peter Grøn var en mester i træfsikkerhed. Han kunne sætte en bold op, så den faldt lige ned gennem køkkenskorstenen, hvor den endte med et hørligt bump på jernpladen i bunden af skorstenen lige over komfuret.

Når de nu inde i huset havde hørt denne lyd tilstrækkeligt tit, endte det gerne med, at Vell stak sit store hoved ud af gangdøren for at kigge. Dette resultat var ventet. J. P. stod parat ved vestgavlen med en ordentlig snebold, traf også ufravigelig Vells højre kind, så det smældede. Denne stod dog bare og grinede. Hans kød var, som vi godt vidste, fuldkommen følelsesløst. Nu tren han dog gerne uden for døren, og vi fandt det klogest at fortrække.

At de 3—4 kilometer fra skolen og hjem nødvendigvis måtte tage en 3 timer, kunne vel ingen husbond forstå. Jeg mindes dog ikke nogen gang at være bleven tiltalt efter fortjeneste ved hjemkomsten. Mine pligter var jo også grumme få under denne min første tjeneste. Det var dog slet ikke sådan, at Kr. Skorstensgaard ikke kunne vredes. Jeg har endda set ham meget vred. Så havde han altid huen på snur. Det var også let at mærke inde, for så græd hans søde, lille kone. Det sikreste tegn var dog ved middagsbordet. Var hans sind i oprør, sprang han bordbønnen over. Hvad jeg godt kunne lide ham for og stadig finder anbefalelsesværdigt.

Min næste plads blev i V. Børsting hos Jens Villesen (i daglig tale forkortet til Jens Vell). Der kom jeg tidligt om foråret, og det var en mere krævende plads. Men imid-

lertid var jeg også blevet 12 år og skulle have rigtig løn, 10 kr. Hos Kr. Skorstensgaard skulle jeg ingen løn have. Han gav mig dog 50 øre det sidste år. — Jens Vell var en efter tiden ret oplyst mand, men meget gammeldags med sit landbrug, forsøgte aldrig med noget nyt. Det eneste mere moderne redskab i gården var en „fjedergreb“ med fire flæner af fint stål og med et glat velformet skaft. Hvor ville jeg gerne have lov at bruge den om morgenen, når jeg muggede i kostalden. De andre to grebe, der fandtes i gården, var med kun tre korte, tykke hjemmesmedede flæner og et væmmeligt kluntet skaft. Forfærdeligt at arbejde med for en svag spædlemmet dreng. Nå, det gik jo. Det meste af gødningen fik jeg da så nogenlunde pillet op mellem de toppede sten, der dannede „æ grævning“. Værst var det at få de ret tunge „støwtfulde“ trillet op på møddingen ad det fedtede og lidt for smalle bræt, der førte op til denne vigtige del af gårdspladsen.

Min nye husbond var, som før nævnt, en forholdsvist oplyst mand. Han holdt avis, hvad næppe andre landmænd i Børsting gjorde på den tid. Det var „Viborg Stiftstidende“. Jeg mindes ikke at have set andre dagblade i min drengetid. Sønnen Jens (Dalsgaard) holdt ugebladet „Husvennen“, hvilket var noget aldeles uhørt i en bondegård dengang. Ja, endogså en flothed som flere årgange „Flinch-Almanaker“, så fandtes de her. Jens Vell ville gerne brilliere ved at læse højt af avisen. Når aftenerne begyndte at blive lange, tog han Stiftstidende frem og læste føljetonromanen højt for os. Lidt drævende og bogstavret lød det jo, og jeg ville hellere selv have læst det. Men det, der ægrede mig mest, var dog, at han altid sluttede med denne kommentar: „Åh, dé æ ku eth andt' end løwn o skidt“.

Jeg, der elskede digtning, og den gang vel ikke skelnede særlig godt mellem, hvad der var lødigt eller modsat, var meget forarget på forfatterens vegne og appellerede, når

den gamle var af vejen, til „unge Jens“, som læste meget, og som afsagde den vise dom: at det jo nok var digtning, men at det derfor godt kunne være sandhed. Der var flere sådanne ting, der bevirkede, at jeg ikke kom til at lide min husbond så godt, som han egentlig fortjente. Derimod var jeg, særlig det første år, kommet til at stå svært godt hos ham. Mine medtjenere gik og drillede mig med vendinger som: „rask, villig, lydig og tro“ — lovord han havde brugt om mig.

En gang gik han dog hårdt i rette med mig. Den første dag om foråret, da fårene kommer i tøjlr og skal trækkes i marken, var en træls tur for en uøvet hjorddreng. Fårene blev koblet sammen 2 og 2, og de kunne være forfærdelig tvære. Jeg var ikke kommen langt, før tøjret var i uorden, og da jeg så forsøgte at få hvert kobbelt for sig, gik det rent galt. De dumme får drev frem og tilbage, så det hele blev filtret sådan sammen, at jeg syntes, det blev helt umuligt at få rede på det igen. Jeg græd af raseri og forlede endogså til at bande lidt vel stærkt og, som det senere viste sig, også lovlig højlydt.

Omsider fik jeg dog fårene slæbt til bestemmelsesstedet og fæstet der. Men da jeg kom tilbage, stod husbonden i gårdsledet og tog imod mig i stor vrede og med følgende strenge ord: „De høj' a ku ett trowe té en dejnesøn søn' ku' band. No ve' a ett' hwa do vel helst ha', om a ska' gi' dæ en guæ lining håk, hellæ a ska' fåtæl di' fåæ, hwa do ær for en slag“.

Jeg overlod valget til ham, og ingen af delene skete. Selv brugte han aldrig eder udover det lille ret uskyldige „ku“, hvilket nærmest var en forkortelse af „så Gud“.

Her tjente jeg i 2 år, med undtagelse af 4 vintermåneder, hvor man ingen brug havde for dreng. Jens Villesens gamle svigermor fik aftægt i gården og sad oftest i en armstol henne ved kakkellovnen. Hun var i høj grad kværulant. Når J. V. bedyrede over for hende, at

han ikke som så mange andre, der havde aftægtsfolk, ønskede hendes død — og han talte sikkert sandt — insinuerede hun: „Jo, såmænd gjø' I de. I vinte' bære po, te a sku' list å'. Dæ vil blyw gleh' den då a stritt, så høj' i ett mæ æ føh po længe“. Det var helt spildt med alle J. V.s forsikringer.

Derimod må jeg med skam melde, at jeg nærede nogle mindre fromme ønsker i så henseende. For jeg var så arrig på dette gamle kvindemenneske. Når hun ellers, næsten altid, sad i sin lænestol henne i kakkelovnskrogen, skulle det nok passe, at hun stod på lur bag et af vinduerne, når jeg over middag kom hjem med unghøvderne, før de skulle om i køret. Når jeg så trak dem hen til vandtruget, som det var min pligt, ville de bæster næsten aldrig straks drikke, og jeg havde for lidt tålmodighed til at stå der og vente. Desuden var der jo både bæk og grøfter der, hvor de nu kom hen. Jeg begyndte så at trække af med dem. Øjeblikkelig var gammel Ellen fremme i yderdøren med sit: „Hwa' æ de', ska' æ høwdæ ett ha' vand, fa' di ska' ad æ kjæhr“. Di ell ett ha', riposterede jeg omgående. „Vel do no sih ad' o fo en te æ tråw ijen“. Og hvor ærgerligt. Disse væmmelige dyr gav sig nu til at kuldrikke, som havde de ikke fået vand i flere dage. „Ka' do så sih, te di wa tøstæ“, sagde hun triumferende. Efter ethvert sådant nederlag steg min hævn-tørst mod hende, og det var virkelig et stærkt ønske hos mig, at den gamle, skikkelige kone skulle dø.

Der var ret tarveligt og i høj grad gammeldags hos J. V. Træværket umalet og væggene hvidkalkede. Den eneste prydelser var et par gravskrifter i glas og ramme. Jo, så var der en lille ting af tysk fabrikat, også i glas og ramme, forestillende et gravmonument, lueforyldt med gravtale midt i, hvorpå stod følgende vers:

„Fader, naar Moderen spørger,
Hvor ere vort kjæreste hen.

Naar hun sørger og græder,
 Sig jeg ere i Himmelen igjen.
 Eller naar Faderen græder,
 Tørrer hans Taarer ham af.
 Planter, mens Solen skinner,
 Taarerne paa mit Grav“.

Det, der senere i alle gamle stuehuse blev lavet om til „mellemstue“, var dengang spisekammer. — Mærkelig upraktisk, at køkkenet og spisekammeret lå så langt fra hinanden med hele spisestuen imellem. — Hos J. V., som de fleste andre steder, var den nordlige side af spisestuen optaget af 2 alkovesenge. Flere steder var der rigtige skabdøre for, som blev lukket om dagen. Her var det et forhæng af noget kedeligt mørkeblåt sirts med hvidlige blomster, der kunne trækkes for. Disse 2 alkovesenge, den ene til karlene og den anden til pigerne, var delt ved et bræddeskillerum, der nåede halvvejs til loftet, så der var sikkerhed for, at de to køn var skilt forsvarligt!

I den ene lå karlen og sønnen (der gjaldt for 2. karl). Den anden var optaget af storepigen Kirsten, datter af Kr. Henriksen i Trevad, og lillepigen Dorthea Spids fra Fly. I en slagseng, der var stillet op mellem gang- og spisekammerdør, blev jeg anbragt om natten. Jeg var så skrækkelig flov ved at skulle stå og klæde mig af her mellem fremmede og skyndte mig at blive færdig og komme under dynen, før pigerne kom ind, og vendte altid bly mit ansigt bort, mens de foretog afklædningsscenen.

I almindelighed var al adfærd høvisk og ordentlig. Dels lå jo sønnen herinde, og dels var døren ind til J. V.s og Karens sovekammer lige ved pigernes alkove. En aften var karlen dog bleven lidt „kolhøgen“ og ville lave sjov med pigerne. Bl. a. løftede han mig op af slagsengen og lagde mig under dynen ved pigerne. Det var et rædselsfuldt øjeblik for mig. Men Kirsten — der som ældste pige lå yderst — tog ganske koldblodig og rolig mod mig, dæk-

kede dynen godt til over os mod karlens angreb. Da karlen endelig atter var gået til køjs, var jeg ikke sen til — som en anden Josef — at forsvinde fra det farlige sted og komme til ro i min egen kasse. Trods det forfærdelige, der hændte mig den aften, kunne jeg dog ikke lade være bagefter at tænke på, om det nu havde været lillepigen, der havde ligget yderst, om det så ville have været mig så meget imod, det der skete. Hun var en meget sød pige, som jeg gik og var lidt forelsket i. — Var jeg måske alligevel ikke nogen fuldkommen Josef?

Efter tiden hos Jens Vell blev jeg hjemme i Vroue skole som karl og „pige“, mest som det sidste, tror jeg. Vi var forlængst flyttet om i den ny skole på præstegårdsmarken. Mor levede endnu, omend hun den meste tid lå til sengs.

Det havde jo hele tiden været meningen, at jeg skulle være degn, og havde mor levet noget længere, var det sikkert også blevet sådan. Hun var meget stærkt inde på dette og havde ikke så lidt mere viljestyrke end far og var i besiddelse af det nødvendige mod til at sætte noget igennem. Jeg husker, hvor glad hun var, og hvor kærlig hun klappede mig de gange, vi „holdt skole“ sammen, når far var i Viborg. Jeg må nok have ageret godt som lærer, for jeg husker, hvor glad mor sagde: „Der skal nok blive en bette dygtig degn af dig“. Det var allerede dengang bestemt, at jeg skulle ned til fars gamle ven Niels Thomassen i Tindbæk at gå i forberedelsesskole hos ham. Men efter mors død blev det hele ligesom lagt til side. Nok var der tale om, at når jeg nu kom til at gå hjemme, skulle far og jeg om aftenen til at arbejde med den regning, som var mit svage punkt. Allerede som 9-årig var jeg kommet i ældste klasse, og de to sidste år, jeg gik i skole, sad jeg øverst, for i alle andre fag var jeg særdeles fremmelig, kun regning magtede jeg ikke. Min fremskudte plads i skolen beroede vist en hel del på, at jeg var så sikker til at svare, når det gjaldt religion og bibelhistorie,

og da vor eneste autoritet ved eksaminen dengang var præsten, talte dette jo stærkt op. Men altså — i regning var min plads stadig blandt sinkerne.

Far brugte et pædagogisk trick, som han nok selv har ment var godt, men for mit vedkommende var håbløst. Man havde dengang kun eet frikvarter i landsbyskolerne. Det faldt naturligt om middagen og strakte sig over en hel time. Skolebørnene skulle have spist deres medbragte mellemheder og også have lov at tumle sig. De sidste 10 minutter før dette lyspunkt gav far os hovedregning — det forfærdeligste, jeg vidste. Hvad angik tal, var det mig umuligt blot at have et par små tal opmagasineret. Der var dengang mellem de 40 — fyrretyve — børn, der fandtes i ældste klasse, nogle vældige regneheste. Vittrup-pigerne var ualmindelig skrappe, men også mellem drenge kunne alle, der sad neden for mig, få regnestykket gjort. Og fars trick, der jo nærmest var tænkt som en påskønnelse, bestod i, at efterhånden som én havde sit vanskelige regnestykke færdig, slap han ud i friheden. Men vi, der sad tilbage, pintes ved at høre glædeshylene derude på skolepladsen: Min forsmædelige plads der mellem halvdioterne gjorde mig så stædig, at når far gjorde spørgsmål som: „Hvor meget er 2 til 2“, ville jeg slet ikke svare. Nå, far skulle da også selv ned at spise og lod os slippe, omend der ikke var nået noget ønskeligt resultat. — Meningen var altså, at der nu skulle rettes op på dette felt. Men desværre lignede far og jeg vist alt for meget hinanden. Begge havde vi ulyst til foretagendet. Far ville hellere sidde og læse om aftenen, og jeg gav mig til at stoppe på mine mindre søskendes strømper — bare for at slippe.

Nok sagt, det blev ikke til noget. Jeg var ligefrem kommet til at hade dette fag, og det gyste i mig, når jeg hørte, hvad der fordredes af en seminarist i noget skrækkeligt noget, der kaldtes matematik, og som vist også nærmest

havde med regning at gøre. Derfor var jeg egentlig slet ikke ked af det, da der blev tale om, at jeg nok i stedet skulle lære et eller andet håndværk. Næsten hvert håndværk, der i den forbindelse blev foreslået, syntes jeg godt, jeg kunne tænke mig. Kun ikke det, som far særlig foreslog: skrædderiet. At jeg var så lille, spinkel og kirtelsvag har nok været en af grundene til, at far netop anså dette håndværk passende for mig. Men far mente også for alvor, at dette fag var det fineste og ædleste, et menneske kunne give sig af med, var lige ved at løfte det op i et plan nær vor Herres skabelse. Far beholdt lige til sin død stor beundring for den skrædder, der kunne få en jakke til at sidde, som den skulle, på kroppen.

Det blev en tilfældighed, forsynet eller sådan noget, der fik slået fast, hvilken beskæftigelse der skulle udfylde min tid i de slet ikke så få år, der lå fremme for mig at virke i. Nu skulle altså den før nævnte Korsørtid ta' sin begyndelse, og jeg så henimod den både med forventning og ængstelse. Denne frygt for noget nyt og ukendt fulgte mig alle dage sammen med en bunke mindre-værds-komplekser. Derfor drev jeg det vel heller ikke nogen sinde til andet eller mere, end hvad der sådan faldt af sig selv. — Jeg havde fået en firkantet trækuffert med lige og dobbelt låg med plads i låget til krave- og skrivetøj og alle mindre ting. Jeg tror, den blev lavet til søster Margrethe, da hun skulle på Emdrupborg højskole. Der var god plads i kufferten til den smule tøj, jeg ejede. Men jeg havde allerede da fået samlet mig en lille skat af bøger, en arv efter min bror Zakarias, der var blevet dem foræret af provst *Ivartsbren*. „Valdemar Sejr“, Vaupels fortællinger fra 3 års krigen og en hel del indianerhistorier, min bror Ludvig havde sendt mig, mens han stod i handelslære i Herning, og mange flere. Alt, hvad jeg havde fået samlet af den slags, blev der også god plads til. Men det gjorde jo også, at den blev noget tungere at bære fra

færgehavnen og ind til mester Krogh i baggården i Adelgade.

LÆRLINGEÅRENE I KORSØR

Det var en kold, mørk og fugtig 1. april morgen, jeg forlod mit hjem i Vroue. Søster Margrethe havde bagt dejlige klatkager, den største kulinariske nydelse, jeg den gang kendte. Desværre kunne jeg næsten intet få i mig for beklemmelse og bevægelse. Ellers kunne det nok været til gavn og styrkelse på den daglange rejse. Far medgav mig en masse gudelige ønsker og formaninger. Men dette, som far altid var så ødsel med, gjorde ikke den forønskede virkning på mig. Det gik ligesom oven over, og jeg ønskede bare, det skulle få ende. Søsters gråd gik mig mere til hjertet. Ingen af mine små søskende var oppe på denne tid. Jeg skulle af sted kl. 5 for at nå til Stoholm til morgentoget. Foråret kom lidt sent dette år, tror jeg. I al fald virkede udsigten fra kupévinduet ikke oplivende på mig, det hele så gråt og trist ud.

— En lille forknyt jydedreng var det, der ved 8-tiden om aftenen gik i land fra færgen og efter megen spørgen endelig fandt Adelgade og nåede ind i baggårdsbygningen, hvor mester boede. Der var mørkt i stuen, da jeg kom ind, men Lovise — „madammen“, som en mesters kone dengang tituleredes — kom straks ind fra køkkenet og tændte lys og tog også rigtig hjertelig imod, spurgte om jeg ikke var bleven søsyg o. s. v. Mester kom snart efter ind fra værkstedet. Men der var ikke noget hjerteligt ved hans velkomst. Det første, han sagde, var: „Hva', er det sådan en splejs. Jeg mente, at de drenge derovre fra, var nogen store stærke tampe“. Foreløbig blev jeg altså en skuffelse for ham, hvilket dog i løbet af de 5 år, jeg stod i lære hos ham, for en stor del blev rettet op. Jeg blev hurtig klar over, at jeg ikke var for-

pligtet til at nævne hans kone ved fornavn, og den første tid, jeg var der, forløb jeg mig slemt imod etiketten. Form, takt og tone blev hævdet meget stærkt i denne lille by.

Foreløbig fik jeg nu lidt at spise, og det hjalp på humøret. — Mesters kone lavede dejlig mad — og så fik Peter, min fremtidige lærekammerat, ordre at følge med over til færgehavnen og hente kufferten, der var sat i land der. Jeg fik på den tur det første indtryk af byens udseende. Det var jo nok bleven langt ud på aftenen; men Korsør havde da gadelygter, og særlig på dette stykke vej var der ikke langt imellem dem. Det var jo netop færdselsåren fra færgehavn og banegård, vi kom ad. Fra Adelgade kom vi ned gennem Nygade, der dengang egentlig kun var en bred vej, med begyndende bebyggelse ved begge ender. Så forbi hotel „Korsør“, hvor teatret var i den ene længe. Dernæst over den store bro med drejeligt midterparti, der førte over fjordindløbet fra havnen. Alle steder langs havnen, hvor der ikke var bygninger, lå store kulbunker med stakit foran. Alle disse kul gav også byen sin kolorit; slemt beskidt så det hele ud. Nu var vi så ved banegården, der var forbunden med et stort hotel af pompøst udseende; „Prinsen af Danmark“, tror jeg, det kaldtes. Havnen havde vi stadig på venstre hånd, og nu svingede vi ind i den del af byen, der kaldes Halskov, hvor færgehavnen lå. Billedet står nu lidt svagt for mig, og ved senere gennemrejse er det hele bleven så forandret med pakhusbygninger o. a., at jeg i stedet for at få bybilledet frisket op, kommer til at tvivle på, om jeg husker rigtigt. Der er jo også gået en del år siden, vi skrev 1891, det sidste år jeg var der. — Skønt kufferten kom til at føles lidt tung det sidste stykke vej, kom vi godt hjem med den, og den blev straks sat på sin fremtidige plads på loftet. Her har jeg tit fundet trøst, når noget var blevet for tungt for mig. I min fritid fandt jeg op til kuf-

forten. Hver ting mindede mig om dem hjemme. Der var lidt mørkt deroppe; men fra et lille tagvindue kom dog så meget lys, at jeg endogså kunne ligge på knæ ved kufferten og se at skrive de få breve, jeg fik skrevet til fødselsdage og sådan. Og så kunne jeg se og glæde mig ved mine små ejendele. Et af mine allerførreste klædningsstykker var et fint kridhvidt halstørklæde, mor havde strikket til mig (det ville ha' været hypermoderne nu).

Den første søndag eftermiddag jeg viste mig mellem de andre af byens læredrenge, stillede jeg med dette fine halstørklæde sirligt bundet om halsen, men blev grinet sådan ud, at det blev sidste gang, jeg mødte frem med det. „Se, jyden! Han har fodpose om halsen, de e fanime flot, va“, hylede de. Alle Korsørdrenge gik med bar hals. Og skønt jeg havde stærke formaninger med hjemmefra om endelig at tage halstørklæde på ud i den kolde forårsluft, blev det for stedse lagt hen. For resten opdagede jeg snart, at den forkølelse, vi trods halsklæde så meget af tiden gik med derhjemme, slet ikke mindede her. Altså det tykke halstørklæde hindrede ikke forkølelsen.

Den før nævnte Peter var en ualmindelig smuk fyr, blev også kaldt smukke Peter. Han var fra Nyborg og havde erhvervet sig et andet tilnavn: „Nyborgs gadedreng“. Han havde sort, krøllet hår, et kønt ansigt og sjælden velskabt krop. Han var kun et par år ældre end jeg, men allerede næsten fuldt udviklet. Han rettede jo stærkt på mit jyske sprog, og hans vrængen og gøren nar fik mig hurtigt til at fornægte mit modersmål. Mærkeligt snart kom jeg efter at tale skriftsproget eller rettere Korsør-jargonen. Min medfødte imitationsevne hjalp vist også meget til, at den jyske accent så hurtigt gled af mig. Det lød jo sært, syntes jeg, at et y ofte skulle lyde som ø for eks. i „kys“. At u visse steder kom til at lyde som o, ja, endda som å, havde jeg hørt før. Når forpagter Sinding stod uden for og kaldte på sine to ældste, August

og Sofie, der af og til var fundet over til os, lød det: „Agåst, Såfie“, men jeg vidste da ikke, om det var rigtigt. Nu fik jeg det slået fast.

Peter var en hård læremester, og engang da han titulerede mig „din kraftindiot“, vovede jeg at korrigere ham og indvendte stiltfærdigt, at det hed „idiot“. Hva' siger du, din forbandede kvabjyde; je' ska' fanime o. s. v.“. Jeg fik en ordentlig lussing og forsøgte ikke senere at rette på ham. Jo, en gang endnu vovede jeg det, men det var under min allerførste rus, og det kommer vi senere til. Da jeg havde været under sprogforbedring et års tid, skulle ikke mange kunne høre på mig, at jeg var jyde. Men jeg havde også gået en slem skærsild igennem. Når en drift brogede stude af „Litsenbrødrene“ blev drevet hen om bord i en engelsk damper, lød der tilråb som: „Ka' du kende dine brødre“. En kunne stille sig op foran mig og haspe en remse af sig som: „Av æ kommen fræ Jylland av, av hå' potter e sæl, av hå' store, av hå' smo, av hå' noven mæ huller o“. Det faldt mig ikke ind, eller jeg vovede vel — af erfaring — ikke at sige dem, at det var „a“ og ikke „av“. De har sikkert fundet, at „a“ ikke lød bredt nok til godt jydsk. En anden remse, de plagede mig med, lød således: „Nærensti' de' æ sønt en warm, så gor olen (ålen) owen i wandskorpen, te en ka' ta'en mæ' di bare næver“. Det var kun en lille trøst for mig, at ingen kunne udtale det jydsk ret. Værst var det dog, når de gik på mig med spørgsmål om, hvilken kategori jeg hørte under: „Er du kvabjyde, skvatjyde, flynderjyde eller fnatjyde“. Jeg tillod mig beskedent at påstå mig hørende til kronjyderne. — „De' e sku løjn; du er derfra, hvor de har en kløpind stående midt i stuen, og når der kommer fremmede siger de: „Wæsguæ, go fram i æ stow o' go' hen og gnob dæ“. Du er sku fnatjyde“. Dette blev med stor tilslutning og voldsom munterhed til min forsmædelse

slået så grundigt fast, at mere protest fra min side var håbløs.

Dog, det varede ikke længe, før jeg udmærket kunne gøre mig gældende mellem de andre læredrenge. Det gamle ord: „Man skal tude med de ulve, man er iblandt“, fik jeg snart mærket rigtigheden af, og skønt en mængde råhed i væsen og ord pinte mig, faldt jeg snart til som god kammerat og var med i alle deres mere eller mindre smukke foretagender og „fornøjelser“.

Et af de første, jeg var med til, var at gå i optog med „Tosse Lavrits“. Han var omtrent hel idiot, stor og kraftig og vel en snes år gammel, egentlig godmodig, men dog let at drille. Næsten altid omgivet af en flok unger. Når vi mødte ham, var vi straks elskværdige imod ham, og fik hans mistro til os af vejen. Så blev han udmeldt til at være vor fører på en tur ud ad landevejen. Det var gerne søndag eftermiddag, vi brugte Tosse Lavrits. På hovedet bar han en stor, sort, lådden hue, og når vi var kommen et passende stykke ud ad vejen mod skoven, begyndte drillerierne. Her var særlig „Jørn Lapper“, en skomagerlærling (lappertilnavnet var hentydning til hans profession) den mest opfindsomme med drillerierne. Han marcherede op på siden af Lavrits, talte så indsmigrende til ham, at han fik lov at låne huen, der ellers var det gæveste stakkelen kendte og ejede. Men når han så havde gået med den lidt, viste han alle tegn på væmmelse, hev klenodiet af hovedet ned i vejsnavset, gloede skrækslagen på den og skreg: „Fy da for fan! Det er jo hår af Jættes navle“. — Jætte var Lavrits's mor og idiot som han. (Ingen — heller ikke hun — vidste, hvem der var hans far). — Nu kom altså højdepunktet: Lavrits gerådede jo i et sandt raseri. Både de forsmædelige ord og behandlingen af det gæveste, han havde, kunne nok retfærdiggøre hans vrede. Jørn var naturligvis den første til at flygte. Det var jo det sportsmæssige, dette at flygte i alle retninger, og når

han næsten havde nået en, en anden da nærmede sig fra en anden side og viste sig så nærgående, at han umuligt kunne la' vær' at vende sig mod denne. Egentlig var det en ret farlig sport, for Lavrits var stærk, og det kunne godt blive lidt for hårdt ved den, han nåede at få fat i.

Jeg forstod jo godt, at det ikke var rigtigt at drille et stakkels tosset menneske. Det var vel en slags masse-suggestion, der gjorde sig gældende her. Og drenge kan vise sig forfærdelig hjerteløse. — En anden mere ejendommeligt figur, der ligeledes var udvalgt til forfølgelsesobjekt, var „Generalen“. Hvorfor eller hvorfra han havde denne pompøse titel, aner jeg ikke. Han havde været konditorsvend i sine unge dage, og efter sagnet blev han skør af ulykkelig kærlighed til fæstningskommandantens datter (eller var det niece?). Han hed Lembcke og havde ophold hos sin bror i Slotsgade, der var spækhøker og ejede det eneste rigtige gamle bindingsværkshus, jeg husker at have set i Korsør. En ualmindelig lang og sjælden smuk gammel bygning. Bjælkehovederne under første stokværk var udskårne som mands- og kvindehoveder.

Hvor ville jeg gerne en gang endnu ha' gået den gamle bydel igennem og se, om det gamle, der dengang fandtes, er endnu. I drømme har jeg ofte travet gaderne igennem og ledt efter mennesker fra dengang. Jeg har flere gange „set“ mester, men ellers ingen af de gamle bekendte. Også fandt jeg både gader og alt så forandret, at jeg fo'r vild i det og vågnede fortvivlet og meget skuffet.

„Generalen“ — der, efter hvad man fortalte, var en fætter til digteren Lembcke — gik stadig med høj silkehat, slængkappe og paraply. En cigar i vældigt ravrør stak frem under et malerisk overskæg. Jeg har dog aldrig set cigaren tændt, skønt han frekventerede samtlige pissoirer, der fandtes på banegårdsterrainet, vist nærmest for i læ at få tændt. Han stolprede flere gange daglig — til alle tog-tider — over på banegården, stillede sig foran det store

ur, der hang på perronen og tog sit vældige tombaksur op af lommen og konfererede de to ure med hinanden under stærk hovedrysten; og når et tog afgik, gentog det samme sig under mumlende trusler mod stationsforstander Sauerbrecht om at melde fejl til et eller andet overvæsen. Det var jo kun hans sidste daglige inspektionstur til aften-toget, som vi kunne deltage i. Men havde vi i øjeblikket ingen bedre adspredelse, mødte vi troligt op. Dengang var der intet forbud mod, at ikke-rejsende opholdt sig på perronen. Og vi holdt os nær til Generalen. Gjorde vi ham alvorlige spørgsmål angående fejl ved togtiden, blev de godt optaget. Hvad det egentlig var, han på dette tidspunkt af samværet stod og mumlede, kunne jeg ikke få fat i, men når vi nåede til pissoirbesøgene, blev hans stemme straks højere. Allerede når vi myldrede med ham ind ad døren, over hvilken der stod: „For mænd“, blev hans protest mere højlydt. Dog var det først, når vor nærgående udviklede sig til det mere ondartede som, at en holdt lommen i hans kappe frem, mens en anden gav sig til at lade sit vand i den, og en tredie, for at aflede hans opmærksomhed fra denne „vandalisme“, rev tændstik på tændstik og holdt den meget nær under hans vældige moustache med fare for, at flammen kunne fænge i skægget. Først da tabte han helt tålmodigheden, og nu mumlede han ikke. Han stampede med paraply og fødder i det lidt fugtige cementgulv og råbte: „Pas jeres skole, forbandede hvalpe! I ska' få jeres straf! Der er lov og ret i landet. I ska' få ris på rådhuset“. Foruden førnævnte nødtørftshus på perronen, var der anbragt to af bølgeblik på banegårdens facade ud mod havnen. Han forsømte aldrig nogen af dem, og vi fulgte trofast med. Under besøget af den tredie, blev dog hans bevægelser med paraplyen så voldsomme, at vi fandt flugt klogest. Dog var derfor forfølgelsen på ingen måde slut. Vi fo'r i forvejen ind over broen, kravlede over stakittet ind til pladsen med kul-

bunkerne. Hans rute kendte vi, og her på den plads, hvor havneklokken hang i sit stillads, lå gerne en del fint grus, og der var et langt stykke, vi inden for stakit og tjørnehække kunne følge den uden for på gaden stolprende general. „Lapper“ havde et svært fint håndelag til at kunne få små håndfulde grus til at træffe lige netop den høje hat, så det raslede. Denne lyd var skøn musik for os og animerede til gentagelse. Så standsede han, og vi opnåede endnu en gang at høre hans forsikring om, at der gaves „lov og ret“ og truslerne om „straf“. Imidlertid var det nu også bleven så langt hen på aftenen, at den, der ikke havde portnøgle (enten lovligt eller illegalt) gjorde klogt i at søge hjem.

Den værste tid for generalen var vel nok omkring nytår. Alle drengene var da vel forsynet med skyts, kinesere og skruptudser. Jeg forstår ikke, hvordan de fik råd til den mængde. Selv nænnede jeg ikke at bruge penge til den slags. Men det var heller ikke nødvendigt, der var rigeligt endda. Det fik den arme general at mærke. Der blev åbnet et sådant bombardement mod ham inde i de mer omtalte rum. Mens en del af drengene stod udenfor og holdt døren, så han ikke kunne slippe fri af sine plageånder, proppede de andre kinesere eller endnu bedre skruptudser, som var antændt, ned i hans dybe kappelommer. Dette, at se ham hoppe og springe for hvert knald, var vel nok en sport. Han var nemlig så rystende bange for knald. Mærkeligt, at han aldrig fik ram på nogen af sine djævelske terrorister.

„Jomfru Dik“ var også et halvskørt individ og var også udsat for vore tilnærmelser. Her var jeg dog sjældent med. Måske mine lidt finere følelser holdt mig borte; og så var det jo da trods alt et kvindemenneske. Eller var det, fordi det sjov, der holdtes med hende, var mig imod! For resten var hun så vanskelig at komme på nært hold, at endogså Jørn Lapper havde vanskeligheder ved

at gøre sig gode venner med hende. Hun var hovmodig og pyntesyg og var så overlæstet med kulørte bånd og alt, hvad der kunne se afstikkende ud (hun var vist den sidste i byen, der endnu gik med krinoline) havde sit lille, indskrumpede og ukønne ansigt under en vældig hat, der var så overfyldt med blomster og bånd, at vist ingen nulevende har set mage. En sær fremtoning. Og alligevel ville hun savnes i det bybillede af Korsør, jeg trækker frem i erindringen, om hun ikke var der.

Ved at nævne „Jomfru Dik“ tvinger sig frem en længere række kvinder fra datidens Korsør, alle pyntede med kæle- eller øgenavne. Der var de to uadskillige kontraster: den korte, tykke „Karen Kanon“ og den lange, umenneskelig tynde „Flagstangen“. Hvor de boede, eller hvad de tog sig til, tror jeg ikke, jeg nogen sinde har vidst, men jeg så dem daglig promenere forbi hotellet over broen ad banegården til og tilbage igen, og det gik stærkt. De to navne står så stærkt knyttet sammen, at jeg slet ikke kan nævne det første, uden også at måtte føje det sidste til, altså (Karen Kanon og Flagstangen).

Så var der „Strømpekatrine“, „Mathilde Kro-Karen“, „Stadsann“, „Stivsine“ og „Englehår“.

Første morgen i Korsør vågnede jeg forskrækket ved et uhyggeligt hult og langtrukket brøl. Førnævnte Peter grinede og sagde: „Ka' du ikke hør', de' er en damper, der tuder“. Siden blev den lyd jo almindelig for mig. Der gled så mange dampere ud og ind daglig: De to færger „Korsør“ og „Nyborg“, de tre postdampskibe, der sejlede på Kiel, „Skirner“, „Ægir“ og „Danneskjold Samsø“, to tyske postdampere, engelske „kuls kruere“, som vi kaldte dem, fordi de var de første, der dreves ved skrue, alle de andre var hjuldampere. Disse kuldampere var grimme at se, mens vore hjuldampere så vældig flotte ud med al deres forsiring over skovlhjulene. Det skønneste syn var dog et sejlskib — en fuldrigger — der med alle sejl oppe

stod havnen ind og først i havnemundingen lod sejlene falde. Det så flot ud.

Min læremester havde alt malerarbejdet ved post- og banevæsenet ved banelinien Korsør—Slagelse og Sprogø med fyrtårn og hotelbygning. Hotellet var beregnet på istransport over bæltet. (Dette indtraf til min skuffelse slet ikke i de fem vintre, jeg var der. Jeg havde forlængst læst Holger Drachmanns fortælling, hvor han så fornøjeligt skildrer en sådan). For tilfælde af istransport var der også på Halskov rev en station med hotelbygning og jernbanespor ind til Korsør. Altsammen i forbindelse med det dejlige vand „Storebælt“.

Adskilligt af, hvad jeg havde læst og hørt om, skuffede mig ved selvsyn. Bæltet blev ved at være skønt og ungt for mig. Fæstningstårnet, som jeg i den vage belysning ved indsejlingen antog for kirketårn, lå lige for den del af bæltet, hvor vi havde vor badeplads. „Skolens badehus“, kaldtes det og blev måske om dagen anvendt af skolebørnene. Men efter fyraften var det håndværkere, svende og læredrenge mellem hinanden, der benyttede det. Egentlig var badehuset kun bolværk, der lukkede til de to sider og ind mod byen, men åbent ud mod bæltet med springbræt og trappe at kravle op ad efter badningen. Idélt var stedet i alt fald — under daglig vande ca. 5 alen dybt med ren sandbund. Fra 1. maj til hen i oktober var der ikke i de 6 somre, jeg var i Korsør, gået ret mange dage over, hvor jeg ikke var i vandet. Det viste sig også at være sundt for mig. Kirtlerne under kæben, der ellers altid før blev store om vinteren og vansirede ansigtet, svandt helt hen, og en vældig appetit til madammens gode mad fulgte. Al den dejlige fisk, jeg selv i de to første læreår hentede i bådehavnen hos fiskerne, der lige var løbet ind i havnen efter nattens fiskeri i den sydlige del af bæltet, var god for mig. Det var frisk fisk, og det var en frisk morgentur for en dreng.

Byærinder var for yngste dreng en del af hans beskæftigelse. Der var ingen lærlingelov dengang, som forbød sådant. For mig var det ingenlunde nogen kedelig afbrydelse, disse smutture for madammen, og da jeg mange år efter læste „Pelle Erobreren“, afsnittet om læretiden, var der meget, jeg måtte nikke genkendende til. Lærlingens første år var egentlig halvt byærindeplads. Havde jeg tænkt mig noget som vordende kunstner, måtte jeg snart revidere. Ofte bragte jeg materiale i byen for svendene. En svend måtte dengang ikke selv bære noget af, hvad han skulle bruge. En kasse, $\frac{1}{2}$ alen bred og 1 alen lang, fyldt med bøtter og dunke, fik jeg på hovedet. Havde man en krans at lægge under kassen, kunne man balancere med byrden uden at støtte med armen. Der var vel tiest omkring en snes pund, og det var en stor hjælp for mig, at jeg havde så tykt og tæt hår, som mærkeligt nok nemt rejste sig igen efter det hårde tryk. Ellers stod jeg hjemme på værkstedet og rev farver på en stor kværn. Alle farver, vi dengang fik, var meget lidt fint slemmet og måtte rives i olie på kværnen. Det var et dødsens kedeligt arbejde at stå der i det mørkeste hjørne af værkstedet så langt fra det nærmeste vindue, at jeg slet ikke kunne få et kig ud i gården uden at slippe håndsvinget. Ofte stod jeg ved den farvemølle hele dagen igennem, så det var langt fra uvelkomment for mig at blive taget fra det for at rende et ærinde i byen. Skønnest var det, når det blev en længere tur, f. eks. til Krusesminde, en herregård, hvor vi ofte arbejdede. Der skulle den lille tohjulede malervogn fyldes med bøtter, dunke og spande, og den skulle jeg skyde foran mig hele den lange vej. Det kunne godt blive en træls tur. Men så kom hjemvejen med den tomme vogn. Jeg kunne et langt stykke trække langs bæltet, skød af og til mit lille køretøj ud på de urolige søer og lod den blive vippet. At det tog lidt lang tid hjem, betød ikke så meget, da mester blev derude på herregården, og madam-

men ikke lagde mærke til, hvornår jeg igen var i gang med farverivning.

Altid syntes mig dette dejlige vand nyt. Belysning og bevægelse var forskellig fra dag til dag. Her blev jeg aldrig skuffet. Derimod var der så meget, jeg havde ventet at skulle beundre og begejstres over at se, som virkede fattigt. Jeg, der elskede digtere, havde ventet mig det som noget stort at blive stillet over for Jens Baggesens statue, som jeg vidste, skulle findes der. Det blev en stor skuffelse, denne lille, uanselige skulptur. Heller ikke virkede det særligt betagende at se huset bag ved byen og nær kirkegården, hvor man sagde, han blev født og havde sit barndomshjem. Måske en mangel ved mig selv.

Da jeg kom til Korsør, var Rump borgmester der. Han var en skikkelig, stilfærdig mand og lignede med sit fuldskæg mest en landsbylærer. Men han havde en kraftig kone og en lang række store tøse, som fulgte ham i hælene, når han gik tur gennem byen, hvilket gav de kære gadedrenge anledning til vittigheden: „Der kommer Rumpen med sin hale“. Siden fik vi den fra brandforhørskommissionen så berygtede Sylow. Han var ikke så hyggelig. Jeg husker endnu så tydeligt det iskolde blik, der fulgte mig, mens jeg lå og malede forkanterne på nogle hylder, fyldt med retsforhandlinger, i et kontor på rådhuset. Det kan godt være, at jeg, samtidig med at penslen fulgte kanten, lod blikket dvæle lidt ved det skrevne på de gamle papirark. Nå, vi havde ham jo ikke hele tiden hjemme. Da han fik jobbet med opklaring af gamle ildebrande (for en stor del her i nærheden af min hjemegn), var han jo borte meget af tiden. Men vi havde da stadig vore tre ældre — lidt besoffne — politibetjente: Vind, Lomholdt og Nielsen. Den første var meget gammel, nær 80 år. Han var sønderjyde og havde, efter hvad man sagde, været spion under krigen.

Som vist allerede nævnt, var etiketten mellem hånd-

værkere meget stiv. Gud nåde den lærling, der gik forbi en svend på gaden uden at rive kasketten af i en fart. Naturligvis gjaldt hilsepligten jo da ikke mindre over for byens mestre. Jeg husker, hvor mester skammede mig ud, da vi nede i Slotsgade gik forbi snedker Øhrbæk, uden at jeg tog kasketten af. Jeg undskyldte mig med, at jeg for en halv time siden var kommen forbi ham og da intet havde forsømt. „Det er lige meget, om du så kommer forbi ham ti gange, du skal hilse hver gang“. Rangforordningen var også meget skarpt gennemført. Jeg overværede en skarp disput mellem svendene; den opstod ved, at slagter Worm havde tituleret mesters kone: „Fru Krogh“. Det kunne hun slet ikke tilkomme, mentes der, og ved den videre udvikling af problemet blev jeg klar over, at det var et meget begrænset antal af Korsørs borgerinder, der kunne tilkomme denne titel. Hvis en svend så en lærling i sin nærhed ryge på kridtpibe eller cigaret, blev denne øjeblikkeligt revet af munden og trampet i støvet.

Svendene hos os var egentlig meget tolerante og tillod os mange friheder, når ikke mester var i nærheden. Jeg havde dengang en ret god sangstemme og en vældig lyst til at synge de bjørnsonske og hostrupske sange, min søster var vendt hjem fra højskolen med, og som jeg — trods det, at hun sang lidt falsk — havde fået lært om-trent rigtigt. Jeg ville gerne synge dem igen og igen. Det mindede mig også lidt om tiden hjemme. Det forhindrede svendene mig ikke i. Når jeg sang de få i jydsk mundart, jeg kunne udenad (af Blicher), var de straks voldsomt med. Måske mest fordi jyske ord lød så pud-sigt for dem. Det varede ikke længe, før de sang med på „Jyden han er stærk ...“ og omkvædet i „Mads Doss“. Men det passerede også et par gange, at mester uanet kom listende ind. Jeg fik et par meget varme ørefigener, og svendene blev skammet skrækkeligt ud, fordi de lod

sådan en snottet dreng stå og synge lige for næsen af dem. Det var ikke så sjældent, at mester greb mig i, at jeg stod og sang, og de fleste klø, jeg har fået af ham, var i den anledning. Selv havde han ikke tone skabt i livet, kunne ikke en gang fløjte, hvad dog næsten altid hørte sammen med vor profession. Når sang var ham så vederstyggelig, var det vel noget af den grund, at han mente, det sinkede os i arbejdet. Han forlangte meget arbejde af sine svende og drenge og var vist den eneste mester i byen, der fordrede det som en pligt, at vi arbejdede søndag formiddag. Ja, selv om vinteren, når der sjældent var noget af betydning at lave, fik vi ikke lov at forlade værkstedet eller klæde os om før efter middag. To svende kom hvert år igen hen i april. Den ene, Pedersen, var hjemmehørende i Korsør og boede hos sin mor, der var enke. Han var et rart menneske, der aldrig var urimelig mod mig. Han havde en dejlig sangstemme, havde også været med i sangforening og havde ikke noget imod, at jeg sang. Somme tider prøvede vi at synge tostemmigt — altså når vi sikkert vidste mester langt borte. Den anden svend hed Smith og var fra Skelskør. For ca. 30 år siden besøgte han mig her. Jeg tilbød ham arbejde, men han undslog sig og gav som grund, at jeg ikke kunne være tjent med ham. Han var også ret sølle at se på. Alligevel ville han gerne have forsøgt. Han var det første minde fra min Korsørtid. Han var også glad bevæget ved at se mig. Smith var også et godt menneske, men som de fleste svende dengang slem til at drikke ugens fortjeneste op lørdag aften eller senest søndag. Ugelønnen var 10 kr., altså ikke større end den nok kunne ordnes på kort tid. Et ugudeligt „sprickwort“, man brugte, var vist betegnende for håndværkerstanden på den tid: „Det skulle endda være en sølle krop, der ikke kunne fortære, hvad den tjente“. Med undtagelse af førnævnte Pedersen, tror jeg ingen af de svende, jeg kendte, fik noget fra til tøj

eller andet nyttigt. De, der havde forældre at falde tilbage på, gjorde vel det, men ellers gik de på „valsens“, når arbejdet slap op. For malere var sæsonen jo ret kort. 1. oktober var der sjældent mere travlt, end lærlingene kunne udrette, hvad der var igen. Vi var jo hele tiden to lærlinge; det var almindeligt i de fleste fag der i byen; men det var kun malere, der stod 5 år i lære, alle de andre slap med 4 år.

På grund af en før tagen bestemmelse med mig blev jeg 16 år, da jeg kom i lære, og blev altså en ret gammel dreng, før de 5 år var omme. Af nåde og barmhjertighed gav mester mig 1 kr. 25 øre ugentlig det sidste år. Han forstod nok, at jeg var arm, og var vist også tilfreds med mig. Undertøj og arbejdstøj vaskede madammen for mig. Også af nåde; for det eneste, jeg kunne tilkomme, var kost og logi. Mester viste sig også godgørende engang mere. Han forærede mig et par støvler, han ikke selv kunne være bekendt at gå med længere. De havde også tjent ham godt og længe. Han sagde selv, at han havde trasket både Tyskland, Frankrig og Svejts igennem med dem på. De var ikke så få numre for store, men jeg var svært glad for dem, for skønt de var umådelig bredsålde, kunne jeg dog snøre et par gamle skøjter (som jeg havde købt for 50 øre) fast under dem, og de lunede og støttede anklerne godt under skøjteløb — en sport, jeg snart fandt herligst af alt. De første gange, jeg stillede i dem blandt kammeraterne, blev jeg dog slemt ærtet. De insinuerede, at det var „Stapels“ støvler, jeg havde taget. En købmand Stapel havde den vinter druknet sig i fjorden, og man havde fundet hans støvler tæt ved broen, og så fandt de rare drenge, at det passende kunne være disse, jeg havde tilegnet mig. Lige meget, støvlerne havde jeg megen nytte af; dog efterlod jeg dem, da jeg rejste.

Mærkeligt, som hjernen kan blive til grød. Nu, da jeg vil til at nævne navnene på de gode borgere i Korsør —

i min periode i 80'erne — har jeg glemt en hel del. En del tyske navne var der blandt håndværkerne; en enkelt svensk som snedker Landgren. Et par jødiske navne bed sig særlig fast i min hukommelse, og deres skikkelser står tydeligt for mig. Deres ansigter var også meget udpræget jødiske. En slagter Levin, og særlig statshusholderen Nathansen; aldrig benævnt anderledes end „Nathansen i Baggaden“. Baggaden var en lidt simplere gyde, der løb parallelt med Algade, vel en snes meter længere mod syd. Nathansen ejede en stor sai (den havde en gang før i tiden været kostald, påstod man). Hver anden søndag var her 5 øres dans. Sømænd af mange nationer kom her. Særlig var det dog nordmænd, svenskere, finner og englændere, jeg lagde mærke til, svende med respekt for sig selv kom ikke ret ofte der, og naturligvis ingen rigtig ordentlige piger. Men vi læredrenge stillede hver gang trods strengt forbud fra mester og særlig madammen.

Egentlig fandt de sig i meget af os slemme drenge. Måske nok for en stor del på grund af magelighed. Det var nemlig slet ikke let for f. eks. Lomholdt, der var kortbenet og meget mavesvær, i hast at slippe op af den kælderbeværtning, hvor han tit befandt sig, og optage forfølgelsen af de drenge, der væltede regnvandstønden i den ene ende af Algade, mens der blev piftet stærkt i den anden ende helt oppe ved torvet. Det var morsomt at se ham dukke op af sin kælderhals og dreje sit rød-blussende, beskæggede ansigt snart til den ene snart til den anden side, øjensynligt stærk i tvivl om, hvor han mest hensigtsmæssigt kunne gribe ind. Oftest tror jeg, han helt opgav, men enkelte gange har jeg dog anset det for klogt at flygte, skønt jeg som jyde var den, der senest forsøgte den udvej, Jørgen Lapper var derimod altid den første.

Når vi sent på aftenen kom fra teknisk skole, lagde

vi gerne vejen op gennem Nygade til bager Ters. Her stod sådan en sød ekspeditrice i butikken, hvilket var en attraktion. Dog var det nok alligevel mest wienerbrød fra i morges, der solgtes som gammelt brød og til en meget billig pris, der trak os. Men samtidig skulle vi jo helst have lidt sjov ud af det. Før angrebet splejsede vi vore småpenge sammen og undersøgte, hvor mange indkøb der kunne etableres. Når vi havde set den unge pige forlade butikken og gå ind i lejligheden, ringede butiksdøren ved den første kundes ankomst; han skulle have for 2 øre gammelt wienerbrød og blev ekspederet, og så ventede vi fromt, til hun igen havde forladt butikken, inden den næste kom med bestillingen: for 2 øre gammelt wienerbrød. Når dette havde gentaget sig et passende antal gange, kom bager Ters selv ud i butikken og forhørte, om vi skulle ha' mere; for nu blev der lukket. Så var spasen forbi denne gang.

Den første halvdel af min læretid boede min lærermester i baggården i manufakturhandler Niels Petersens (kaldet Sukker Niels) ejendom i Algade. Bag ved værksted og mesters lejlighed havde ejeren en ret stor have, som kun var skilt fra „Baggaden“ ved et højt plankeværk. Vort kammervindue vendte ud til haven, og en af de øverste rammer var til at lukke op. Alt dette gjorde det muligt at omgå forbudet og slippe ind efter kl. 10, når den store gårdsport ud til Algade var låset. (Vi drenge havde jo ingen portnøgle sådan som svendene). Hvordan vi force-rede det høje plankeværk, husker jeg ikke. Men at det var umuligt at være hjemme, før porten blev lukket, forstod jeg snart. Det var først efter den tid, at der ret blev fest i Baggaden. De fleste af de fremmede sømænd blev i reglen slemt fulde, og det endte altid med slagsmål mellem dem eller mellem dem og svenske teglværksarbejdere, som der almindeligvis var mange af. Når de to gamle betjente, der stadig var til stede, ikke kunne magte at

skille de kæmpende, blev Nathansen hentet. Det var en fornøjelse at se ham komme ind i dansesalen og lige så stille gå hen og tage en i hver hånd og føre dem ud, indtil de var afkølede. Jeg ser endnu tydeligt for mig hans lille og brede skikkelse, det blege ansigt med det ravsorte, krusede hår og skæg. Flere år efter min tilbagekomst til Vroue (ca. 1896) var jeg inde hos købmand Bose-rup i Skive og kom i samtale med en kommis der. Jeg kom til at nævne Korsør, og han fortalte mig da, at han var søn af „Nathansen i Baggaden“, og at han havde en bror, som var forfatter og havde fået et stykke antaget til opførelse. Jeg kendte dengang ikke „Inden for murene“, men har siden tænkt på, om forfatteren virkelig skulle være en af dette kuld. Der var 12 børn. Nathansen havde den dybeste og mest klangfulde bas, jeg nogen sinde har hørt. Han var første bas i Korsør borgersangforening.

Af tyske borgernavne, jeg husker, var der først de to gamle, tømremester Müller og gasmester Jünne. Disse to lod vi føre en samtale angående deres geder. Jeg har ikke selv hørt dem tale om dette. Men deres morsomme gebroknede dansk har jeg da stundum glædet mig over og har også selv forfattet samtaler, som de passende kunne ha' præsteret. Den originale lød:

Müller: „Wat gibst du din jedebuk, Jünne?“

Jünne: „Nah den fo gveks und spillevandt; men wat fo so din jedebuk, Müller?“

Müller: „Den foh hevlspåner, und noh fog den grønne brillen poh, so tror den de er græs“.

At det var bukke, de fodrede så billigt, tænkte jeg slet ikke dengang på lød usandsynligt.

Allerlængst ude i Algade, hvor bebyggelsen slap op, og landevejen til Slagelse begyndte, boede „Smeden i Hullet“. Han er jo næsten en historisk figur, fordi Maglekilde-Petersen har nævnt ham i sin lille, meget morsomme, men ikke i samme grad sandsynlige historie „Kikkerten“. (Jeg

tror alligevel ikke, jeg vil til at remse mester- eller borgernavnene op sådan fra en ende af, selv om jeg nok kan erindre en stor del af disse).

En del franske navne fandtes. Man fortalte, at det var emigranter fra revolutionstiden, som da havde fundet et fristed i Danmark. Enkelte havde, så vidt jeg forstod, ingen egentlig funktion her, men levede af deres formue. F. eks. den 90-årige kaptain de Origny — vi udtalte det „Donnie“. Jeg husker tydeligt denne meget høje, lidt duknakkede skikkelse med det hvide, velplejede Frants Joseph skæg gå sine ture, altid i militær dress. Men der var flere ved toldvæsenet ansatte. Først og fremmest den fine Seréne d'Acqueria — byens eneste poet. Han gik gerne med et sarkastisk smil i ansigtet og fandt nok Korsør at være et beskidt hul. En af hans poetiske frembringelser står endnu ordret prentet i min hukommelse. Den blev skrevet til en vældig stor bazar (jeg tror vinteren 1888), Korsør-borgere stillede an, og hvor overskudet skulle gå til Københavns befæstning. Korsør var jo den gang landets mest fanatiske højreby med Estrups portræt i hver tænkeligt udstillingsvindue. Sangen blev sunget af et par korsørianere, klædt ud som tyrolersangere, og gik på melodien: „Du er rig, du er dejlig o syd“.

Du er rig, du er dejlig, Korsør, lad din pris mig begejstret da
 sjunge,
 lad min bævende nattergaltunge slå en trille, som ej hørtes før.
 Hvor i verden jeg vender mit blik, er mod dig alt for intet at
 regne.
 Selve Eiffels produkt det må blegne for din skønhed, din rig-
 dom og chich.

Når en dame på nymfelet fod svæver frem over dit trottoir,
 bér hun byrådet længe bevare disse stene, der råber om blod.
 Det er snak, ja den dame er for streng: at det er som på torne
 man vandred.

Er man blot til en engel forandret, klares let dette fortids-
 termin.

Og så har du dit vand, skønne by, først det ferske og siden
det salte.

Det første for svage og halte, men det sidste til storstadens ry.
Det er snak, at vi vandværk ej får. Tyve tusind i vandet er
plumpet;
og ved dag som ved nat er der pumpet, uden endnu til bunden
man når.

Det var noget gyseligt drikkevand, man havde i Korsør.
Det blev ledet ned fra en vældig stor dam, der kaldtes
Lovsøen. Den lå tæt ind under kirkegården og var byens
skøjteløbebane. Uden først at være filtreret var vandet
næsten udrikkeligt, hvorfor der også i ethvert nogenlunde
ordentligt køkken fandtes et vandfiltrerapparat. Der blev
boret efter vand flere steder, endogså i halve miles afstand,
men så vidt jeg husker, havde man endnu, da jeg forlod
Korsør, ikke fundet en åre, der var vandførende nok til
byen.

Ovennævnte sang var på 8 vers; men jeg vil nøjes med
at gengive et vers til, det jeg fandt mest vittigt:

Og så har du, o by, din avis. Du har mange, men de er ej trykte.
Nej, den lille, den aldrig forrykte, den skal også ha' del i min
pris.

Tag en tak for det åndens produkt, der har fyldt og vil fylde
din spalte;
det kan helbrede skæve og halte med sit attiske salt og sin flugt.

Korsør Avis var et ganske lille, ubetydeligt blad, aldeles
fantastisk konservativt. Og når jeg nu kendte bladets
indhold og dets snob til redaktør, fandt jeg dette vers så
uhyre morsomt.

Seréne d'Acqueria var naturligtvis som alle embedsmænd
i byen en god konservativ mand trods disse sarkastiske
vers, og en sang, han skrev til en valgkamp, vidner derom.
Den var egentlig godt skrevet og var en vældig opstrammer
til vælgerkorpset, der skulle til Slagelse at stemme.
I et gammelt nummer af Skive Folkeblad fra den tid, som
jeg tilfældigvis så efter min hjemkomst, var et enkelt vers

citeret for at vise højres blodtørst. Jeg husker ikke årstallet, men i et af versene er nævnt noget om „at give møde, alle som ej af „la' grippen“ er døde“, så det har været den vinter, da influenzaen var i landet første gang. (I mesters hus var jeg den eneste, som ikke fik sygdommen). Det vers, som havde forarget Skive Folkeblad, lød sådan:

„Her kommer vi, snart er vor opsang til valget forbi. Nu skal til alvor fra sang vi jo skride. Lad så kun fjenden fortvivlet sig vride. Sejre vi vil, som vi sejrede før. Plads da! Plads! Ja, plads for Korsør“.

Korsørianerne skulle altså til Slagelse for at stemme, og der gik slemme frasagn om deres fremfærd ved forudgangne valgdage. Korsør by gav nemlig frokost på Ridehuset til alle, der ville stemme på rektor Dahl. Og det gjorde de alle, endskønt mellem valgene fiskere, kularbejdsmænd og andre svor på, at det skulle blive sidste gang, de lod sig narre til den dumhed. Det var nok et flot bord, de blev bænket ved. Vældige fade med „højt“ smørrebrød og al den brændevin og alt det bajersk øl, de kunne synke og drikke. Desuden blev de den dag behandlet som ligestillede af borgmesteren og alle de andre storborgere. Klappet og omfavnet som gode loyale patrioter. Ikke underligt, at stemningen var høj og nødvendigvis måtte give sig udslag i lidt vandalisme imod byen Slagelse, der leflede lovligt meget for venstre og havde suget hele oplandet, som egentlig hørte til Korsør, til sig. (Kun nogle få landmænd var bleven tro mod byen og handlede der). De gæve korsørianere drog efter sejren syngende gennem gaderne, slog ruder ind og slog løs på, hvem de mødte, og som kunne se ud til at være venstremænd.

Før den tid, da dr. Sparrevohne kom og lavede oprør, havde Korsør kun 3 — tre — venstremænd: Min læremester, skorstensfejer Vinkler og skomager Bergmann. For eksistensens skyld turde de ikke stemme efter deres

overbevisning, men undlod at tage til Slagelse valgdagen, uagtet de forud havde modtaget en seddel fra redaktør Jensen, hvor det blev betydet dem, at man regnede med deres stemme. (Der var jo ikke hemmelig afstemning den gang, ellers var de nok mødt).

For os læredrenge var det en herlig aften. Når vælgerhæren vendte tilbage efter sejren, var de næsten allesammen meget „besofne“; byens aller betydeligste borgere gik med armen om halsen på fattige fiskere og simple kulsjovere. Særlig var de tre gamle betjente slemt medtagne, hvilket gjorde os drenge meget dristige, og vi vovede meget for at få så meget som muligt ud af aftenen.

På marchen fra banegården og ind til torvet fangedes påny an med stumper af kampsange, og her stemte vi i med. Visse ændringer i teksten, som ikke just gjorde sangen mere højtidelig, men som vi selv fandt var godt fundet på, gled udmærket igennem, uden at nogen reagerede. Når torvet var nået, og borgmesteren med rusten stemme foreslog som afslutning at synge „Der er et yndigt land“, tog vi teten og sang over alle de andre, uden at nogen forargedes. Ikke engang da vi i sidste vers føjede nogle overflødige ord til og sang: ... „og mænd og raske *solde*-svende *som vi*“. Det var en herlig aften, men mester gik og så mørk ud i flere dage. Han frygtede vist repressalier, hvilket, så vidt jeg forstod, udeblev. Men han lod mig den første tid efter hente „Politiken“ ovre på posthuset, så intet postbud fik den i hænde.

Senere hen, da den aggressive dr. Sparrevohn kom til byen og vovede sig til at trodse hele borgerskabet ved at leje teatersalen til venstremøde og samlede så ondartede venstremænd som dr. Pingel, Herman Trier og konsorter hertil som talere, da blev også jeg begejstret og var i tvivl om, hvor jeg hørte til. Den tredie stand, som blev kaldt „menneskets sidste stadie“, blev dengang betragtet som noget så aldeles uhyrligt, at det aldrig faldt mig ind, at

det for min stand vel egentlig faldt lige så naturligt at være socialist. (Dette „stadie“ nåede jeg jo altså heller ikke senere).

Et af de store venstremøder, dr. Sparrevohn fik arrangeret, var jeg med til. Det var nemlig en søndag aften, hvor jeg selv kunne råde over, hvordan jeg ville benytte tiden. En voldsom masse landmænd fra egnen mellem Korsør og Slagelse var mødt. Men de gode konservative havde heller ikke ligget på den lade side. De havde fået hidkaldt et par af datidens mest slagfærdige konservative politikere (Carstensen, tror jeg, var navnet på den ene). Det blev et ualmindelig uroligt møde. Redaktør Jensen gik rundt mellem de muligt tvivlsomme eller usikre blandt hans egne tropper og uddelte små sukkerfløjter med opfordring til at bruge dem flittigt, hver gang en venstre-taler var fremme. — Jeg så da noget, som jeg aldrig glemmer, men som var typisk for datidens højre, i alt fald i Korsør. En yngre korsørianer, fisker eller arbejdsmand, afviste på en studs måde redaktørens venlige tilbud, ja, brugte endog et par mindre kønne betegnelser for redaktørens emsige pågåenhed. Øjeblikkelig rekvirerede den fortørnede redaktør to betjente, som, for at holde orden, stod opstillet ved indgangen. Og straks uden nogen under-søgelse og trods hans stærke protest blev manden lempet udenfor og fik ikke lov at vise sig siden. — Mødet var naturligvis ikke beregnet på mindreårige; men nogle stykker af mine kammerater var, sammen med mig, trængt ind i salen og havde fundet os nogle mindre iøjne-faldende pladser, godt gemt mellem de meget større tilhørere. Uden at ane det, var jeg kommet til at stå tæt op ad apoteker Lund. Imellem to taler blev en pause, hvor højre råbte på en af deres, og venstre på Trier. Da skreg jeg i min begejstring så højt jeg kunne: „Trier frem!“ Pludselig hørte jeg en stemme halvt fra oven brøle: „Hold kæft, hvalp!“ Jeg kiggede op og så apotekerens

vrede ansigt; jeg dukkede mig så meget som muligt og holdt mig under resten af mødet nok så passiv. Ja, at kalde det et uroligt møde var et meget mildt udtryk. Efter sin første indledende tale kom dr. Pingel slet ikke til orde mere. Trier havde mere magt over tilhørerne. Jeg stod og beundrede hans ranke holdning. Hans smukke, mandige og rolige træk, hans klare, kraftige tale. Til sidst blev det hele dog kaos. Infernalsk fløjten og piben, når en venstre-mand var oppe, og voldsomme modsigelser og trampen, når højre havde ordet. — Efter mødets opgivelse samledes venstre-talerne, dr. Sparrevohn og en del landboere, i den lille sal ovenpå; mens højre tog valpladsen, teatersal og scene, i brug, hvor de på kort tid fik lange borde stillet an, og inden en time var gået, stod alle bordene dækket med puncheboller, skænket af Møller Quistgård og et par andre velhavere, som en styrkelse til de trofaste borgere og belønning for deres demonstrationer mod venstre under mødet, og så begyndte soldet. Naturligvis var det ikke meningen, at gildet også skulle række til os, men vi listede os dog til at få fat i nogle glas og fik dem virkelig også fyldt. Antagelig har skænkerne anset os for udsendinge fra voksne i en anden del af salen. — Så lidet holdbart var altså mit begejstrede venstresind, at jeg ikke holdt mig for god til at drikke højres punch. Godt nok følte jeg lidt skamfuldhed derved, men jeg havde aldrig smagt den drik før, og jeg fandt, at den smagte dejligt. Om det kan tjene lidt som undskyldning for mig, at kammeraterne fristede mig og ikke fandt noget inkonsekvent i, at vi drak højres punch, er vist tvivlsomt.

Det man i Korsør kaldte teknisk skole, ville vel nu om dage kun blive betegnet aftenskole. Tegning var jo nok hovedfag; men lærerne havde da ingen håndværksmæssig uddannelse. Det foregik i kommuneskolens klasseværelser, og overlæreren der, Iversen, var vor lærer i frihåndstegning, regning og fysik. En meget dygtig lærer. Så havde

vi en ældre lærer, Otto. Navnet blev af os lavet om til „Snot ol“, fordi han, når han blev vred, hvad han tit blev, også blev bevæget og snottet og slubrede så mærkeligt med munden. Han og en yngre sympatisk lærer, Friis, havde diktat og stilskrivning med os.

Vor lærer i fagtegnning var en gammel fotograf, Jensen — byens eneste. Han havde ikke meget begreb om det, han gav os undervisning i, tog sig det også grumme let, men var ellers en rar, gammel skikkelig mand, der fandt sig tålmodigt i meget. Når vi var kommen i gang, satte han sig hen for enden af det lange tegnebord, omkring hvilket vi stod opstillet ved vore tegnebrætter. Han faldt oftest i søvn, når han havde siddet lidt, men hans store træpibe var mærkelig nok aldrig helt gået ud, når han sov ind. Straks dette skete, greb den nærmeste elev piben, tog et par sug af den og lod den gå videre. Når piben på den måde havde været bordet rundt og var lagt på plads foran sin ejermand, mens røgen stod synligt over hele lokalet, lavede vi så rigelig spektakel, at selv en døv ville være vågnet derved. Med et sært forstyrret blik stirrede han da rummet rundt, følte forundret til piben, der var meget varm, men helt udroget. Om han forstod, hvad der var foregået, blev jeg aldrig helt klar over.

Der blev skulket skrækkeligt af de allerfleste læredrenge. Min mester var meget streng mod mig med dette. Det var yderst sjældent, jeg af ham fik lov at forsømme skolen en aften. Mærkeligt nok lod han min første lærerkammerat, Peter, skøtte sig selv i dette forhold; han mødte kun nogle ganske få gange de 2 vintre, vi var i lære sammen. (Kom for resten væk, før han fik udlært). Selv var jeg vældig begejstret for skolen og var, særlig de første par år, ualmindelig nidkær som elev og opnåede da også både ros og præmie. Senere blev jeg desværre omtrent som de andre; så var de også nemmere at være imellem.

En ting, der dengang forundrede mig — og stadig er mig uforståelig — er, at en så klog og begavet mand som overlærer Iversen kunne komme så aldeles ud af ligevægt over nogle tossede drengestreger. De klasseværelser, vi benyttede, var på II sal, og vi måtte godt have træsko på i klassen, men op og ned ad trapperne skulle vi tage dem i hånden, både for trappens og spektaklets skyld. Dette holdt vi os også efterrettelig ved opgangen, men det hændte, at vi under nedgangen faldt for fristelsen og beholdt træskoene på, og da det gjaldt om hurtigst muligt at komme ned, gik det jo ikke særlig lydløst af. Vi havde godt nok hørt muligheden drøftet af, at en af lærerne kunne være gået i forvejen og fra gården kunne have set os gennem vinduerne, når vi passerede de to afsatser. Ingen lod sig dog afskrække, men brasede på ned, som vi plejede. Yderdøren, der lukkedes indad, var nået af de første, men i stedet for at åbne, holdt de af al kraft imod. Jeg, der nåede sidst ned og var bleven utryg ved situationen, holdt på at komme ud. Jeg fik skubbet nogle af drengene til side og tog fat i dørhåndtaget; i det samme blev døren trykket hårdt ind, og mens jeg endnu stod med hånden på klinken, viste overlærer Iversen sig for mig, ligbleg og med et rasende udtryk i ansigtet. „Nå, det er dig, der stænger døren for mig“. Jeg forsøgte spagt at forsvare mig. Men både havde jeg jo i høj grad skinnet imod mig, og helt umuligt var det for mig at komme til orde over for dette aldeles rasende menneske. Kammeraterne trængte forbi os og ud, og smededrengen Ludvig Vestermann råbte ude fra: „Løb! Løb! Du bliver fænime slået ihjel“. Jeg begik den dumhed at følge rådet, og med overlæreren i hælene fo'r jeg rundt i skolegården, søgende udgangen. Iversen, der var meget nærsynet, snublede og faldt, før han nåede at få fat i mig, og jeg slap for straffen den aften.

Men dagen efter havde overlæreren været hos mester.

Og nu kom den allerværste tort, jeg endnu havde været ude for. Jeg skulle følge med mester op i skolen næste aften og i hele klassens påhør bede Iversen ydmygt om forladelse. Over for mester forsøgte jeg naturligvis at forklare, at det egentlig ikke var mig, der havde været den værste. Men det var helt spildt der at søge at forsvare sig. Jeg skulle ikke prøve at bilde ham ind, at overlæreren kom med en ubegrundet anklage, og jeg måtte skamme mig dobbelt, som selv var lærersøn.

Det var vel nok det mest forsmædelige, jeg endnu havde oplevet. Dog fik jeg ved intens tænkning min undskyldning formuleret, så den næsten slet ikke kom til at lyde som en „omforladelsebøn“ (hvilket senere blev stærkt berømmet af kammeraterne), og jeg så også godt på lærernes — alle lærerne var til stede i det højtidelige øjeblik — udtryk, at de ikke var tilfredsstillede. Men mester greb ind og sagde: „Ja, så er det godt, gå du så ind til dit arbejde og prøv ikke den slags kunster mere“.

Det gjorde mig meget ondt at have forskærtset Iversens bevågenhed. Han var en ualmindelig dygtig lærer, og jeg havde holdt meget af ham og forstod også, at han før godt kunne lide mig. Med ham havde vi den herlige time — hver uge — i fysik, hvor jeg fik en viden, jeg aldrig før havde anet noget om. De fleste af kammeraterne lagde sig den aften til at sove, mens jeg sad med alle sanser spændt og fulgte forklaringerne, eksperimenterne og tegningerne på tavlen med den mest vågne interesse. At så netop jeg skulle komme i miskredit hos ham!

Der forekom ret ofte uhyggelige optrin mellem lærer og elever. Særlig husker jeg en aften i tegneklassen: En murerlærling, som ellers næsten altid skulkede (han skulle for resten snart være svend), en meget sejt og selvfølende fyr, var mødt op og gik og lavede uro i klassen, sådan at den gamle fotograf, der ellers fandt sig i meget, tabte tålmodigheden og sendte bud efter overlæreren, der op-

holdt sig i en klasse tæt ved. Iversen gik straks hårdt i rette med murerlærlingen og lod ham vide, at når han kun kom for at lave uro, måtte han hellere blive væk, som han plejede. Denne stillede sig imidlertid meget overlegen an og svarede hovent og næsvist. Iversen greb da fat i ham for at smide ham ud. Mureren, der var stor og stærk, tog igen, og det blev til et regulært slagsmål. Iversen fik sin pibe revet ud, så munden blødte stærkt. Det så helt uhyggeligt ud. En lærer mere måtte tilkaldes, før den voldsomme fyr blev sat på døren.

Den første halvdel af min 5-årige læretid boede vi altså i Algade i baggården hos en manufakturhandler Niels Petersen, kaldet „Sukkerniels“, hvilket jo før er nævnt; men nu havde mester fået bygget beboelseshus og værkstedsbygninger på en grund, han forlængst havde købt. Vi blev nabo til kommuneskolen med kun et plankeværk imellem skolen og vor gård. På den anden side af skolen lå „Hotel Korsør“ med teatret i den største længe af bygningen. Vor vej til bane- og færgehavnsområdet, hvor vi meget ofte havde arbejde, gik gennem hotellets gård. Selv om det var en smule nærmere, kunne vi jo godt være kommet udenom. Men det var så interessant at stikke om enden af denne teaterbygning. Dette teater havde vældig tiltrækningskraft. Ja, det havde det da straks, længe før vi kom i så nært naboskab med det, ja lige fra den allerførste gang, da jeg snød mig ind på børnebillet for 25 øre. Jeg var ikke så lidt over 16 år, og mit konfirmationstøj var allerede ikke så lidt for småt dengang. Jeg stod og gjorde mig så lille som muligt der foran billethullet, og dog syntes jeg at se noget som mistro i den lidt svære og stramtandede dames ansigt. Jeg stod i en skrækkelig spænding. Det havde været en slem historie for mig, om jeg var bleven grebet i at være voksen, for så kostede balkonbilletten nemlig 50 øre, og jeg ejede kun 25 øre. Men jeg slap ind på børnebilletten.

Aldrig har jeg oplevet noget, der sådan har virket på mig. Det var Hostrups „Eventyr på fodrejsen“, der blev spillet, og det blev opført af Julius Petersens teaterselskab — vist datidens bedste provinsskuespillere. Fra tæppet første gang gik op, og jeg så „Skriverhans“ og Per på scenen, sad jeg som i en døs, anede ikke, hvor eller hvad jeg var, eller mærkede mine omgivelser. Selv i mellemakterne sad jeg som fortryllet og stirrede på tæppet og ventede på, at det skulle gå op igen. Da tæppet gik ned for aller sidste gang, syntes det mig umuligt at skulle forlade stedet og ikke se alle disse herlige skikkelser mere.

Jeg havde som 9-årig læst Holbergs komedier og leet så voldsomt, at far, der opholdt sig i stuen ved siden af, undertiden blev gnaven over min overvættens munterhed, da han ikke kunne dele den med mig. Han vidste måske ikke engang, at jeg havde lånt dem hos vor nabo forpagter Sinding, læste vist ikke selv Holberg, tror jeg.

Nu først forstod jeg, hvad skuespil var. En hel ny verden åbnede sig for mig. Ingen sinde før havde noget sådant grebet mit hjerte, så alt andet blegnede og blev betydningsløst ved siden af.

Hvor var jeg lykkelig de enkelte gange, jeg som statist fik lov at betræde de skrå brædder. Det skete kun sjældent, for mester var som sagt meget streng, når det gjaldt forsømmelser af skolen, og det var jo ikke altid, skuespillene foregik om søndagen. Men det hændte dog, at han gav lov. F. eks. en gang de spillede „Jorden rundt i 80 dage“, hvor jeg var både indianer og zulukaffer, eller hvad det var, og senere hen, da de spillede „Pigernes Jens“, hvor jeg havde den ære at være menig nr. 37 og endogså fik en hel replik på fire ord at skulle sige på scenen. Her så jeg første gang den senere så berømte Frederik Jensen, der havde rollen som pastor Glad (der let bliver bevæget og græder i slutningen af hver replik). Jeg stod tæt ved ham bag en kulisse og hørte ham nynne på en melodi.

Som statist fik vi i betaling en fribillet til næste aften forestilling. De større selskaber spillede altid to aftener to forskellige stykker, et muntert og et mere alvorligt, og på den måde havde jeg den glæde at nyde to stykker. Men når der nu slet ingen anden mulighed var til at komme på teater, har jeg, om ikke set, så dog hørt den sidste del af mange skuespil. Inde i hotellets gård kunne jeg altid finde et eller andet, f. eks. en tom fustage, som kunne stilles hen under et af vinduerne, så jeg kunne nå at kigge ind ad de øverste ruder, som der ingen skodder var for, så kunne jeg se halvdelen af scenen og kunne også høre det meste af, hvad der blev sagt. Ja, jeg har endogså ad den vej lært flere melodier.

Det var vel nærmest en slags teatergalskab. Skuespilere blev til afguder for mig. Selv drømte jeg da også om at blive en stor skuespiller, ville selv både skrive komedierne og naturligvis spille hovedrollen, for samtidig blev jeg naturligvis også en stor digter. Mindre kunne det ikke være. Alt, hvad jeg fik fat på af litteratur — det var såmænd ikke meget — slugte jeg med begærlighed, og hver (for mig) ny forfatter inspirerede mig.

En barberlærling, Hans Sørensen, søn af en vittig skræddermester, var jeg bleven gode venner med. Han havde samme ambitioner som jeg, havde oven i købet fået 4 vers optaget i et blad og var egentlig meget mere energisk end jeg som forfatter, for sine produktioner fik han skrevet ned. Der var ikke så travlt i barberstuen, skønt mesteren mest lod Hans gøre arbejdet. Mine frembringelser blev nærmest stående i hovedet og snart glemt. Jeg syntes dog stadig, mine vers var de bedste, og skønt han trofast skrev ned og gav mig, hvad han skrev, kan jeg næsten ikke huske noget af det. Derimod kan jeg endnu tydelig erindre begyndelsen af nogle strofer, jeg skrev til ham som tak for hans sidste frembringelse. Dog må jeg til forståelse af verset forudskikke følgende: Dengang,

for over et halvt hundrede år siden, var en barber ikke frisør; men til gengæld udøvede han noget af det, der senere blev lægens gerning. Han var både tandlæge og ligtorneoperatør.

Verset lød sådan:

O, du som hårets fylde stækker.
Du, som hver skægstub pænt rager a'.
Du, som i fæle ligtorne flækker,
og du, som med tangen kan tænder ta'.
Dig vil jeg takke for rimet, jeg så.
Havde af versfødder det ikkun få,
så havde det da en fordel frem for andre,
der på alt for mange fødder må vandre.

Hans havde selv beklaget sig over noget manglende ved versfødderne. Jeg er ikke sikker på, at nogen af os havde ret meget begreb om den ting. Men jeg er ikke i tvivl om, at om en verskyndig havde set vore frembringelser, ville han let forstå, at vi begge havde læst Baggesen og Vessel og var så stærkt påvirket af disse to, at det nærmeste sig plagiat, det vi lavede.

Jeg havde jo også en „kunstnerperiode“, og den var vel i virkeligheden mere nyttig for min udvikling. Her var det da naturen, jeg gjorde forsøg på at efterligne. Alt, hvad jeg i denne periode så og fandt lidt særegnet, skulle jeg have tegnet. Det var kun en lille simpel notebog med lysebrune papsider og et hylster bagi til at stikke blyantten fast, jeg havde som skitsebog. Bladene var små, og papiret egnede sig ikke egentlig til at tegne på. Og så skulle jeg tiest stjæle mig til det. Dog fik jeg slet ikke så få små landskabsbilleder ud af det, som jeg selv — for resten også andre — fandt helt gode. (Bogen, som jeg i førstningen trofast gemte, blev senere herhjemme, som så meget andet, borte for mig). Når jeg f. eks. blev sendt med det første morgentog til Slagelse for så at gå vejen tilbage ad skinnerne og med malerbøtte og pensel i hånden finde og male de nye tremmer på bomme og signal-

stængerne imellem Slagelse og Korsør, da blev mange blade fyldt i min skitsebog. Her kunne mester umuligt beregne, hvor lang tid, der ville medgå til den smule arbejde, der var at gøre, og jeg kunne benytte meget af den dejlige, lange sommerdag til at fæstne på papiret, hvad jeg fandt var værdig til det. Hellig Anders' Korshøj var, om jeg husker ret, det første, jeg forevige. Siden kom flere steder, jeg mente at kende fra Ingemanns romaner. Og jeg nøjedes ikke med skitser, enkelte streger og konturer, som vist ellers de rigtige kunstnere bruger det. Nej, det var fuldt færdige raderinger med udskygning og det hele, så gode som det nu lod sig gøre med en nr. 2 Fabers blyant. Sprogø har jeg tegnet mange gange, som den lå der midt i bæltet, synende som en lille høj med en lang, smal sten på højkant og en lav, firkantet, kluntet sten ved siden, altså fyrtårnet og fyrmesterboligen. Som Baggesen i sin barndom har også jeg set „... solen ned bag øen glide“ — og som han „... ønsket: gid, jeg var på øen der“. Jeg kom der virkelig, endda 2 somre. Ganske vist kun en måned hver gang for at male alle sprosserne i fyret og fernisere kobbertaget oven på tårnet. Det højeste vel jeg har været over havfladen. I gården og på hotellet skulle også males. Det var herlige dage. Her kunne mester ikke sådan komme stikkende og gribe mig i den forbudne syngen. Her stod jeg en søndag formiddag og ryddede op i det rum, der var anvist mig til malerværksted og sang „Jeg er en simpel bondemand“, havde lige med stor kraft og begejstring slynget den sidste strofe ud „... og går i kampen med“, da en stemme bag mig på ægte fynsk lød: „Ja, å så lejet hain få sij, da haj sku' inj som soldat“. Jeg ville ikke vel tro det, skønt manden, som sagde det, var fra Mads Hansens egen landsby. Siden har jeg fået det bekræftet af flere fynboere. En grim fornemmelse for en ung idealist. — Senere hen er jeg jo stødt på en del af den slags skuffelser. — Hvilken pine var det ikke for

mig, der forguede skuespillere, da jeg en gang som statist (jeg husker ikke hvilket stykke) kom til at overvære et skændsmål mellem personalet og hørte min elskede „Tvede“, ham jeg aftenen forud havde beundret som den ideale og fine „Ambrosius“, bruge ukvemsord, jeg ikke havde hørt værre eller grovere imellem simple svende og drenge. Hvor gjorde det ondt.

Med tiden fik jeg jo mit syn på skønånder en del revideret og forstod, at mennesker kun er mennesker og langt fra kan fortjene navn af guder.

Om øen, jeg kom fra, kunne der nok være en del at fortælle, men jeg frygter, det ville føre for vidt og vel heller ikke have nogen særlig betydning i dette essay.

Af de tre kunstarter, jeg har været inde på, blev det skuespil, der blev stående som det mest attråværdige, og det kulminerede dengang i, at jeg virkelig kom til at spille komedie — ganske vist kun amatørkomedie, men store ting for mig.

Jeg ved ikke engang rigtig hvordan og hvorledes. Hvordan man havde fået øje på mig, der kun var malerdreng. Rigtig nok en gammel dreng (20 år), men dog endnu ikke andet. En lærer Kjærgaard — dengang kun klasselærer, senere medlem af Danmarks lærerforening og i snart 25 år redaktør af „Folkeskolen“ — havde sammen med en lærer Sørensen, der havde en friskole ovre på Halskov, bidt mærke i mig. Havde vist hørt mig gå og synge teatersange, når jeg arbejdede. Disse to og en ældre frk. Rønne, der havde en pigeskole (også på Halskov), og flere andre havde bestemt sig til at spille dilet-tantkomedie og fik brug for en ung mand, der kunne synge. Det blev altså mig. Men nu kom det vanskelige. Mester var ikke alene umusikalsk; han foragtede skuespil og da særlig dilet-tant. Desuden var tiden meget uheldigt valgt, da jeg netop der sidst på vinteren stod og arbejdede på mit svendestykke — der var kun en måned til, at jeg

skulle være svend. Mester sagde da også straks meget bestemt nej. Men frk. Rønne, der vist var en af de første „hvad vi vil kvinder“, gav ikke sådan op. Min læremesters kone havde tjent hos købmand Rønne (frøkenens bror) som ung pige, og det var vist der, hun lærte Vilhelm Krogh (alias min læremester) at kende, og måske var det for en del gennem hende, at mester til sidst blev overvundet og gav sin tilladelse. Nok om det, jeg kom med, og oh, hvor var jeg glad. Alene prøverne var det en svir at være med til. Udover „Eventyr på fodrejsen“, som jeg så første gang, jeg var på teater, kendte jeg dengang intet af Hostrup, og nu skulle jeg i lag med ikke mindre end to af hans prægtige skuespil. Både „Genboerne“ og „Den tredie“ skulle vi spille på en aften. De gode folk, der bestemte, har nok ment, at kvantiteten skulle det ikke mankere på, hvordan det så ellers gik med kvaliteten. Vi begyndte med „Den tredie“, og de samme rollehavende gik jo igen i „Genboerne“, ellers skulle der jo en masse personer til. Af samme grund var studentergeneralforsamlingen i „Gent“ udeladt. Alle prøverne fik jeg nu ikke så nær lov at være med til. Men det var nu heller ikke nødvendigt, for jeg sled så tappert i mine to roller: Fætteren i „Den tredie“ og „Basalt“ i „Genboerne“, at jeg snart kunne ikke alene mine, men også alle de andres repliker udenad. Og jeg misundte Kærgård, der havde fire roller: Dybbøl i „Den tredie“ og i „Genboerne“ først den ene af de to spidsborgere, så Jerusalems skomager og resten af aftenen „Løjtnant von Buddinge“. Åh, disse vittige repliker, der satte sig så fast, at jeg i lang tid efter næsten ikke kunne blive dem kvit. Ja, i den alder kunne jeg lære udenad, og det fæstnede sig. Jeg tror, jeg endnu (60 år efter) vil tage mig på — måske med en smule sufflørstøtte — at recitere „Genboerne“ fra ende til anden. Det faldt mig derfor let, da jeg senere herhjemme kom til at holde oplæsning, særlig da i førstningen de to stykker.

Jeg må nok også have gjort det helt godt i mine første forsøg i skuespilkunsten, for både de, der var med, og flere, som havde været tilskuere, sagde, at jeg absolut skulle „ofre mig for scenen“.

Før jeg forlod Sjælland, ville jeg dog lige se vor hovedstad. Og jeg var så heldig at blive tilbudt gratis logi for en kort tid derovre. En malersvend Esbensen, der denne sommer havde arbejdet hos min læremester og på grund af gensidig sympati var bleven min ven, indbød mig til ophold hos sig. Det var egentlig et stort og uegennyttigt tilbud, for han og hans mor beboede en lille lejlighed på Nørrebro. Kun en stue foruden et lille soverum. I stuen stod en divan, som blev overladt mig til sovested.

PÅ VALSEN GENNEM DANMARK

Det var lidt hen i november 1891, jeg første gang så vor store by København. Jeg må tilstå, at det for mig i visse henseender blev noget af en skuffelse. Fra rullegardiner og rigtige billeder var jeg jo forlængst kendt med de pompøse bygninger, slotte og kirker, der kendetegnede vor hovedstad. Nu, da jeg stod overfor originalerne under november måneds grå, vædefyldte belysning, syntes jeg nærmest, de så triste ud. Ved senere gensyn i sommersonne, vel også med lidt mere sans for det præg, gammel patina forlenede de skønne bygningsværker med, kom jeg heldigvis til et helt andet resultat.

Christiansborg slot var under genopbygning efter den store brand, der nogle år før havde lagt den i ruiner, og vort berømte rådhus eksisterede jo dengang endnu ikke. Men der var nok at se endda, og Esbensen var en god fører. Som datidens ægte københavnere havde han aldrig et helt døgn været uden for byen, før han nu i en arbejdsløs tid tog arbejde i Korsør. Han elskede sin by og kendte den bedre, tror jeg, end de allerfleste af sin

stand. Og så vidste han, hvilken dag og time der var gratis adgang til museer og alt, hvad jeg ønskede at se, og det var et stort plus for mig. Min sommerfortjeneste (10 kr. — skriver ti kroner — ugentlig), hvoraf en stor part var gået til meget nødvendige ekviperinger, strakte jo ikke til at „gøre København“ med. „København, du er dejlig, når bare man har de nødvendige penge, når i lommen man ta'r“, sang man dengang. Jeg kunne vel også nok haft lyst til at bruge lidt flere penge til fornøjelser, f. eks. have været i Det kgl. Teater, set Emil og Olaf Poulsen og de andre store kunstnere, som jeg elskede, men kun kendte fra billeder og teateranmeldelser o. a. Men alene ståplads-billet kostede over 2 kr., så det var jo udelukket. Det var ikke alene museerne, jeg ved min vens hjælp fik adgang til. Espensen var egentlig ikke socialist, men betalte dog kontingent til sin fagforening for at få lidt arbejdsløshedsunderstøttelse i vintertiden. Socialdemokratiet havde jo dengang allerede fast fodfæste i København og holdt ofte stærkt besøgte møder. Espensen skaffede mig adgangstegn, så jeg overværede flere af disse. Til disse møder sendte Højre gerne en af sine mest modige og slagfærdige repræsentanter. Den overvældende del af tilhørerne var dog socialdemokrater, så det var ikke let for ham at få holdt en tale uden idelige afbrydelser. Der var en, som jeg hørte ved 2 af disse møder. Hans efternavn erindrer jeg ikke mere, men hans fornavn fik jeg slået godt fast, for han var ikke kommen ret langt hen i sit foredrag, før et kor af tilhørerne stemte i til trampetakt: „Ned med Frederik. Ned med o. s. v.“, og hver gang Frederik påny forsøgte at komme til orde, fangedes der an igen: „Ned med Frederik, ned med o. s. v.“. Det var nogle livlige møder, og jeg stod i angst for, at det skulle udvikle sig til haandgribeligheder; men der skete intet ud over, at det var hårdt ved ens trommehinder.

Foreteelsen „Frelsens Hær“ stiftede jeg også her for

første gang bekendtskab med. Den havde for længst slået rod i landet, men i konservatismens højborg Korsør var den stadig bleven nægtet husly. Når den havde fået lejet lokale, blev der nægtet ejeren lov til udleje. I hovedstaden var den forlængst groet fast. Den havde bl. a. et stort mødelokale, der kaldtes „Kadetskolen“, og her overværede jeg sammen med Espensen et par af hærens møder. Et par fornøjelige oplevelser og gratis underholdning. Der kom en del pæne uniformerede unge mennesker af begge køn ind i salen fra sidedøre. Jeg forundrede mig lidt over deres indtrædelsessmil, som jeg fandt lidt frivole og lidet passende til deres stilling som frelserfolk og Guds soldater. Espensen betroede mig også, at byrådet ikke var så helt tilfreds med „skolen“ og var betænkelig ved de mange „hær“børn, der fødtes udenfor ægteskab. Imidlertid var mødet, eller hvad det kaldtes, nu i fuld gang, og jeg blev straks stærkt optaget af at høre og se et lille halvgammelt og grimt kvindemenneske. Det var en hel svir at høre hende haspe sin bekendelse af sig. En sådan tungfærdighed har jeg aldrig hørt mage til. Jeg havde dog stundom i Korsør hørt et par fiskekællinger „måle hinanden skæppen fuld“, men det var intet mod det tempo, denne her lille kvinde holdt oppe. Det skortede dog ellers ikke paa afbrydelser og tilråb, endda nogle temmelig nærgående, f. eks. (med en grov ølbas nede fra salen): „Nå, Kathrine, va' koster et så i aften“ o. lign., der vel nok kunne hentyde til, at hendes forrige liv ikke just lignede de „vestalske jomfruers“. Men hun stod uanfægtet deroppe på platformen og fortsatte med, hvor skønt de dernede ville få det, hvis også de blev frelste, og alt imens lød det deroppe fra de knælende piger: „Amen. Amen. Halleluja!“ En ung frelsersoldat kom med et vidnesbyrd: Je gik i aftes på gajen, je har naturligvis ingen overfrakke, vo je syns, je fros. Men så pludselig kom je i tanker på a, du har jo Jesus, å hvoffor sku' du så fryse, da straks syns je,

je ble' så varm, så varm. Atter kor: „Amen o. s. v.“. At der kunne vindes proselytter med slige midler blandt et så vittigt og humorfyldt folk som københavnernes, har jeg aldrig rigtig forstået. Og jeg tvivler endnu på, at det rigtigt betyder noget for den største part af „soldaterne“.

En eneste gang var jeg dog med, hvor der skulle betales entré — jeg tror 1,50 kr. Det var i „Cirkus Varieté“. Men der vankede minsandten også smæk for skillingen: akrobatik, linedans, pantomime, svensk damekvartet, inden- og udenlandske sangerinder og desuden et stort musikorkester med den ene af Lumbyes sønner som dirigent. Det var næsten for meget at konsumere på et par timer.

Som før nævnt var det små midler, jeg kunne ofre på mit københavnerbesøg, og kunne jeg lige fået arbejde et par dage, så jeg kunne have tjent til et enkelt teaterbesøg, så havde det været herligt. Det var dog egentligt en opførelse på Det kgl. Teater, jeg havde glædet mig aller mest til at overvære. — Du kan godt forsøge, sagde Espensen, men det er såmænd håbløst. Jeg gik ind et par steder, hvor jeg så et malerskilt, men blev kort afvist. Et tredje sted — vist en af de småmestre, man sagde om i provinsen, at de havde deres malerværksted under køkkenbordet — blev jeg budt indenfor. Jeg spurgte, om der kunne være tale om arbejde. Den flinke unge mester sagde: „Ja, jeg har 3 brødbakker at male inden jul, sku' De ha' lyst til at hjælpe mig med det stykke arbejde, så kan De godt få lov, men jeg vil sku ikke gi' Dem noget for det“. Så opgav jeg.

Museumsbesøgene var vel nok det, jeg havde mest udbytte af. Dog var det særlig malerisamlingerne, jeg dvælede længst ved og der især enkelte billeder, jeg atter og atter måtte tilbage til. Flere af disse kan jeg endnu kalde frem for mine øjne.

Hele mit københavnerophold strakte sig over 3 uger,

og da vi var nået lidt ind i december, tog jeg tilbage til Korsør, fik ordnet min kuffert til hjemsendelse, malet et par møbler for en familie, i hvis hus jeg det sidste år var kommet meget. Turen hjem gennem Fyn og op gennem Jylland ville jeg tage til fods som en rigtig rejsende svend. Sommeren igennem havde jeg betalt 50 øre ugentlig til svendenes rejseforening, hvilket gav ret til et døgn forplejning i hver af Danmarks provinsbyer. På Fyn fik jeg dog først lejlighed til at udnytte dette gode i Middelfart. I Nyborg havde jeg en kammerat, som jeg kendte fra Korsør. Hans far var malermester der i byen, og jeg blev budt natlogi der. Næste dag fulgte jeg med kammeraten til Kerteminde, hvor han ville besøge sin kæreste. Hun var datter af en smed Høst-Aaris, en herlig gammel type på en provinshåndværker fra den tid. Datteren, der ikke var helt ung, var tre år ældre end kæresten, havde fransk vask og strygning og lagde beslag på en af hjemmets små stuer. Jeg fik indtryk af, at der var ret fattige forhold, men både kammeraten og jeg blev taget gæstfrit imod og beværtet godt og fik også en god seng til natten. Næste dag var vi ved fjorden og bæltet og så, hvad det forrige døgn storm havde lavet af ravage i skoven, en masse vældige træer lå væltet, særlig på skrænterne. Jeg var indbudt af familien Høst-Aaris til at blive endnu en nat over der og havde næsten besluttet mig til at blive, da jeg syntes svært godt om familien; men om middagen havde min kammerat et opgør med kæresten inde i strygestuen. Skønt de talte ret højt, kunne jeg dog ikke få fat i hvert ord; men forstod, at han havde prøvet at „slå“ hende for penge, og at hun stærkt bebrejdede ham hans ødselhed og betvivlede hans troskab. Så følte jeg ingen lyst til at forblive og skyndte mig at tage afsked. Her, som så ofte, fik jeg bare et kig ind i menneskers forhold og aldrig senere nogen viden om deres senere skæbne.

Odense, der var næste mål, nåede jeg, inden det blev

helt mørkt, og her var der en snedkerfamilie, jeg var bleven kendt med i Korsør, og som havde bedt mig at besøge dem. Der fik jeg god aftensmad og natlogi og fik næste dag (søndag) set mig godt om i den pæne by og var endogså en tur ude i „Fruens Bøge“.

Endnu var der på Fyn et sted, jeg absolut måtte aflægge besøg, nemlig Skydebjerg præstegård. Her havde min yngste søster, Sophie, ophold hos pastor Gleerup, som før var præst i Vroue. Jeg mødte hende, lige før jeg nåede præstegården, men var ikke sikker på, at det var hende. Der var gået mindst 10 år, siden jeg sidst så hende som et lille 3 års barn med en masse lyse krøller om sit lille, søde ansigt. Hun var nu en stor pige med en vældig fletning ned ad ryggen. Hårfarven var heller ikke så lys nu. Naturligvis kunne hun ikke kende mig, hvis udseende jo da også i løbet af de år må have ændret sig en del. Hun skulle til Årup til klavertime, og vi sagde blot goddag til hinanden. Men straks jeg kom indenfor og var identificeret, gik der bud, som hentede min søster tilbage, og hun blev hjemme i den tid, jeg opholdt mig der. Jeg tilbragte nogle herlige timer her. Blev vist rundt i egnen og så, at også på denne flade ødel fandtes — om ikke just bjerge, hvilket bynavnet jo kunne tyde på — så dog ret høje banker.

Her kunne jeg nok have opholdt mig noget længere. Det skortede ikke på gæstfri opfordring; men jeg kunne både mærke bisselæderet og vidste tillige, at vi nu var et godt stykke inde i den måned, der ville ende med jul, da jeg skulle have nået Vroue. Jeg tog afsked med min søster og det elskelige præstepar og traskede af mod Middelfart, som jeg nåede ud på aftenen. Nu skulle jeg altså for første gang frekventere et svendehjem. Her i Middelfart var det ikke blot svendehjem, men gjaldt også som herberge for de gamle børster, der gik på vandrebog, så det var en broget samling, jeg fandt i det lille usle hus, der skulle

gælde som svendehjem. Dertil kom, at her kun gaves et halvt døgn forplejning, så der blev ikke budt på aftensmad, hvad der for mit vedkommende også var temmelig ligegyldigt, da fru Gleerup havde stukket mig noget lækkert smørrebrød i lommen. Jeg kunne endda vise mig godgørende mod et par yngre svende, som jeg straks blev kendt med, og som til gengæld gav snaps og øl. Det par aftentimer gik altså svært godt, men da klokken slog 10, kom herbergfatter, en gammel arrig (fhv. skipper, tror jeg), og drev os fra den lune skænkestue ind i et iskoldt rum, hvor der stod en halv snes senge. Det var det sidste par dage bleven hård frost, og de små vinduesruder var allerede helt tillagte, hvilket også gav det hele et koldere præg. Et talglys, fatter gik med i hånden, oplyste kun svagt det skumle rum. Men det var heller ikke til dette formål, lyset skulle anvendes. Nej, vi skulle hver især synes for fnat. Først skulle vi dog klæde os af til skindet og så frem til lyset. Eftersynet gjaldt fingrene og albueledet. For mig, der for første gang var med, var det en uhyggelig scene. De andre, der var vant til turen, tog det gemytligt, løb i deres adamskostume i ring om den gamle, der dirrede af arrigskab. En rakte en arm frem for næsen af ham og råbte: „Her ska' du se „bunkefnat“, fatter“. En var endog så uartig, at han under kredsløbet standsede op, løftede et ben og slap en vind i så betænkelig nærhed af lyset, at den gamle i sin vrede nær havde tabt det. Han bandede grimt og brugte mange ukvemsord mod de kåde fyre. Det var jo allesammen unge svende, de gamle var længe før os gået til køjs, og ved det svage lys kunne jeg ovre ved væggen længst tilbage i stuen skimte et par skaldepander og noget tjavset, gråt skæg under en mørk næse.

Endelig var kontrollen sluttet, og vi blev drevet i seng, før den gamle gik med lyset. Det var brede, dobbelte senge, men da vi skulle ligge tre i hver, var de dog snævre nok,

særlig i betragtning af, at vi lå splinternøgne. De to, jeg skulle dele seng med, var flinke unge mennesker, en blikkenslager og en rebslager. Men det var en grim fornemmelse at komme i seng. Lagenerne følte som sejldug og underlaget som tovværk, der var dynget sammen. Vi lempede os smukt efter hinanden og var naturligvis nødt til at holde os på højkant, for at overdynen kunne nå lidt over de yderstliggende. Trods kulden og det ubehag, jeg følte ved at ligge klods op ad et fremmed legeme, faldt jeg dog snart i søvn. Men ved 2-tiden vågnede jeg ved nogle uhyggelige vræl ovre fra de gamle. Først forstod jeg ikke, hvad der var på færde, søvndrukken som jeg var. Men så lød det med en rusten stemme: „Ka' I da for s... ikke værne mig mod de helvedes rotter, de vrimler rundt om“. I min forskrækkelse havde jeg rejst mig halvt over ende. „La' vær å træk dynen a vos“. Det var den ene af mine sengefæller, der også var vågnet og reagerede stærkt mod min urolighed. „Er her rotter?“ spurgte jeg. „Næh, de' e bare gamle Myhrmann, dæ ha' fåt dilerium; skidt med de', la' vos bare sow“. Myhrmann, en gammel tysk murer, havde jeg godt nok lagt mærke til om aftenen i skænkestuen. En høj, mager mand med en vældig krum og lidt „anløben“ næse, der det meste af tiden sad for sig selv og mumlede uforståeligt. — Nu fangede han an påny med høje råb og græsselige forbandelser, og min kammerats venlige råd om bare at sove forsløg ikke for mit vedkommende. En times tid vel holdt jeg ud, så kunne jeg ikke mere. Månen var fremme, og den gav så meget lys i det skumle rum, at jeg fandt mit tøj. Også et vaskefad, der stod på en bænk ude i en slags gang, fandt jeg. Der var ganske vist is på vandet, men jeg fik dog mit hoved tvættet lidt, fandt en dør, der kunne åbnes og slap ud i gården og herfra gennem porten ud på gaden og var lykkelig ved at være sluppet ud af dette uhyggelige „hjem“. Ja, den nat tror jeg aldrig, jeg glemmer! Jeg fandt ned

til Strib og vandrede langs Lillebælt frem og tilbage, indtil det blev dag, og med den første færge, der afgik, tog jeg over til mit fødeland. Jeg gik hen på svendehjemmet i Fredericia, fik morgenkaffe og gik så rundt og beså byen. Fandt også på egen hånd frem til „Landsoldaten“. Ved middagsmaden paa svendehjemmet her traf jeg sammen med en jævnaldrende kollega fra Nyborg. Svende er altid dus, og vi blev snart kendt. Jeg beklagede mig over logementet i Middelfart, og min mere erfarne kollega grinte og sagde: „Ja, der er det jo bare gamle bisser, der overnatter. Men sengene her i hjemmet de er nu heller ikke stoppet med edderdun. Bageren derhenne — han pegede på et lille meget ungt menneske, der stod og morøde sig med et fortunaspil — å så jeg, vi ta'r og stikker a til Vejle, når vi nu har fået kaffen. Ve' du med?“ Ja, jeg havde set, hvad der var at se her, og var villig til at slå følge. Lidt efter var vi på vej ud af byen, hilste lige en gang endnu på „Landsoldaten“, der trofast blev på sin post, mens vi stak igennem porten i volden og gik nord på op i „hovedlandet“.

Allerede på færgen syntes jeg nok, det jyske land så hvidt ud, men først nu, da vi kom ud på landevejen, så jeg, at der var et ret jævnt lag sne overalt. Her på vejen var den dog allerede tromlet godt fast sammen, så føret var let, og det var en udmærket start. For først nu begyndte jeg altså rigtig på „valsen“, noget, jeg havde set henimod med en vis spænding efter alt det eventyrlige, ældre svende havde berettet derom. Følgeskabet var også tilfredsstillende. Humøret var oppe, og særlig nyborgenseren var meddelsom og fuld af fornøjelige indfald, som dog stundom kunne blive lidt grovkornede, når de berørte andre vejfarende, vi krydsede. Blev vi sultne, havde bageren en pakke wienerbrød, som kammeraterne i Fredericia havde givet ham. Min kammerat holdt på, at vi skulle ha' en dram til, men han havde ingen penge.

Den anden gav også blankt op, og jeg var så ægte jyde, at jeg tav med, at jeg havde nogen. „Hør, nu er det din tur té a slå fægt“. Selv havde han allerede været inde i flere gårde tæt ved vejen for at „be‘ om lidt te rejsen“, men ingen penge fået. Et par steder havde de stukket ham nogen tykke mellemmader, som han straks gav deres hund, når han var nået uden for gården. Men jeg kunne ikke overvinde mig selv til at tigge, og da vi kom forbi en høkerbutik, gik jeg ind og købte en pægl brændevin, som jeg lod kammeraterne forstå, jeg var bleven foræret. Vi delte i god forståelse brændevinen til wienerbrødet og gik syngende det sidste stykke vej til Vejle.

Her fandt vi et meget pænt svendehjem. En del af byens arbejdende svende spiste her, og det var et særdeles vel-dækket bord, vi blev bænket ved. Efter aftensmaden var der over 2 timer, til vi skulle i seng. De to andre holdt på, at vi skulle i „Frelsens Hær“, hvilket her også var gratis. Hærens samlingssted i Vejle var en ret stor sal, næsten i kirkestil med midtergang op imellem stolestaderne (som dog kun var bænke med rygstød). I stedet for kor var der en meget stor platform til de agerende frelserfolk. Hærens øverste officer var her, som de fleste steder, også af det svage køn. „Kaptainen“, som hendes rang lød, gjorde dog langtfra noget „svagt“ indtryk. Hun var en ualmindelig stor og kraftig dame, og hun viste sig også at være pladsen voksen. Maleren var kendt med Frelsens Hærs metoder og kunne de allerfleste af deres sange. Det var kvikke og meget iørefaldende melodier, og en stor del af hvert vers var omkvæd. Min kammerat sang kraftig med, men når så omkvædet i sidste vers efter mange gentagelser endelig sluttede, fortsatte han med dukket hoved, men høj røst til stor glæde for de nærmest siddende. Men trods malerens beskedne bøjning af hovedet havde kaptainen ikke taget fejl. Hun steg ned fra platformen, standsede op ud for vor plads og lagde uden vaklen en

tung hånd på synderens skulder og indbød ham til efter mødets slutning at komme op på platformen. Min kammerat sang ikke med mere og var en af de første til at slippe ud, da mødet var sluttet.

Sovestedet i Vejle var, som alt andet her, en modsætning til herberget i Middelfart. Men „nøgenkulturen“ blev konsekvent fastholdt om natten, hvilket den da også gjorde i de øvrige byer, vi gæstede. Reglen var altså, at vi kom til aftensmad til hver by, fik natlogi, frokost og middagsmad og så tog af sted til næste by. Om formiddagen besøgte jeg Vejle og stødte på min kammerat maleren, der også var ude, men i en mere materiel forretning. Han tog i lommen og fremviste otte 25 øres stykker, resultatet af lige så mange malermesterbesøg. Da tog jeg mig selv i nakken. Trods min store aversion mod dette tiggeri gik jeg ind i den første gård, hvor jeg så et malerskilt over porten. På værkstedet var der ingen, og jeg gik til køkkenet. Der fandt jeg en sød ung malerkone, og jeg spurgte — for tigge kunne jeg ikke bekvemme mig til — om de ikke havde brug for en svend. Fruen så på mig, jeg så jo skikkelig ud og var ret pæn i tøjet: „Jo, det passer udmærket, min mand har lige fået et stykke arbejde, der skal være færdig til jul. Han kommer hjem nu til middag. Vil De vente eller komme igen?“ Jeg ville ikke vente og endnu mindre komme igen. Og jeg var den mest ivrige efter at komme af sted, da vi havde spist middagsmad. Siden undlod jeg at fægte og spørge om arbejde. Der var jo nemlig nu ikke længere til jul end den tid, rejsen ville tage, plus et ophold hos en svoger på århuseggen. Mellem Vejle og Horsens stødte flere til, som igen faldt fra, inden vi nåede Skanderborg — „Skanderlejpsig“ — som byen kaldtes i svendesproget. Men før vi nåede Århus, var vi blevet en hel trop på en halv snes mand. Århus svendehjem blev det sidste, jeg kom til at benytte, og så kan jeg godt sige det bedste. I alt fald det fornøjeligste. Det var også af med-

rejsende på turen op mod Jyllands hovedstad bleven rost særlig for sin grisesylte, men også for sin gemytlige vært. Både i Horsens og Skanderborg havde aftenens forlystelse været „Frelsens Hær“, men i Århus tilbragte vi hele aftenen på hjemmet, og det gik lystigt med utrolige historier og sang. Jeg kom selv, for første gang, til at optræde som visesanger. Efter nogle dages ophold i Elev skole nåede jeg lige at komme hjem til Vroue skole, da klokkerne kimedede julen ind.

ATTER HJEMME I VROUE

Under en sygdom, far havde haft, var det gået ud over hans stemme, så han havde ret ondt ved at gennemføre kirkesangen. Og så var det også en streng tur for den nu aldrende mand at nå om til kirken, når det var hård vinter. Skolen var jo bleven flyttet om på den forhenværende præstegårdsmark, og det var ikke så kort et stykke vej, han havde at gå. Den daværende præst, Møller, gav da, efter at jeg havde aflagt prøve, lov til, at jeg måtte assistere eller vikariere for far under kirkesang.

Det var egentlig et hårdt job. Orgel var der dengang ikke, og de få af menigheden, der sang med, havde deres egen måde at synge salmerne på med så mange unødige sløjfninger, så man næsten skulle kæmpe med dem for at få ende på hvert vers. Jeg var nødt til at sætte tonen så højt, som jeg på nogen måde magtede for i det hele taget at kunne styre dem og beholde føringen. Særlig slem var en gammel vroubokone; hun kunne træffe at falde ind mellem to strofer og i en hel fremmed toneart, næsten som et hyl. Det virkede så chokerende på mig første gang, at jeg nær var gået fra koncepterne. En anden vanskelighed for lederen af salmesangen var, at vi brugte Kingos salmebog, hvor teksterne i en hel del af de salmer, vi brugte, passede så dårligt til melodien, at det var meget vanske-

ligt at få denne til at strække til eller omvendt. Den dejlige salme f. eks. „Du Herre Krist, min Frelser est, til dig jeg håber ene“, og som i Convents salmebog passer nøje til den smukke melodi, lød sådan i Kingos salmebog: „Herre Jesus Krist, min Frelser du est, til dig håber jeg alene“. Ordet „håber“ kommer uvilkårlig til at lyde som „hopper“, når melodien skal strække til. Dette er endda et af de mindst grelle tilfælde. Når far var med i kirken, læste han ud- og indgangsbønnen i kordøren, hvad jeg helst var fri for. Mest vel, fordi jeg følte mig uværdig dertil. Men også for indgangsbønnens vedkommende, fordi jeg da, efter at have „ringet sammen“, var så forpustet, at det knob at læse pænt. Klokkeren var forfærdelig træls at ringe med, den var jo ikke hængt i kuglelejer som nu. Der kunne være uhyggelig koldt i kirken, når frosten rigtig var trængt ind, så koldt, at man kunne se sin egen ånde. Varme i kirken kendtes jo dengang ikke, og jeg forstår nok nu i vor blødagtige tid og nu, jeg selv er bleven gammel, at min far kviede sig ved at følge med til gudstjenesten om vinteren. Jeg fandt mig dog — særlig i den første tid — mest tryk, når jeg havde far hos mig i degnestolen. — Da jeg efter et års forløb var blevet så kendt med de vanskeligste salmer i Kingos salmebog, at jeg kunne vogte mig for faldgruberne, gik vi over til Convents salmebog, hvilket gav forøget arbejde til mig. Der var i den mange salmer, jeg slet ikke kendte melodier til, og jeg måtte nu hver lørdag ned til præsten efter salmenumrene, og så måtte far om aftenen, ja somme tider lidt af natten med, spille de ukendte melodier igennem med mig, indtil de sad. Skønt jeg dengang havde let ved at lære en melodi, knob det dog tit, når øjeblikket kom, at få begyndt rigtigt, og jeg følte med „Kræn Konradsen“ i Aakjærs: „Hellig krig“ at: „de wa' en stue handling for en jæwn mand o blyw betrowe te“. Oftest fik jeg begyndt for højt, og når det så var en lang salme, var

jeg gerne næsten hæs, så jeg havde ondt nok ved at læse udgangsbønnen. Sjøruplægen, dr. Rambusch, der enkelte gange kom i kirken, sagde engang til mig: „De må se at få Deres stemme lagt om, ellers får De ødelagt Deres smukke stemme“. Jeg tror også nok, min stemmeklang tog nogen skade ved kirkesangen de 3 år.

Min stadige mening var jo, at dette her kun var noget foreløbigt; til foråret skulle jeg for alvor ud. Espensen, min ven og vært i København, havde aftalt med mig, at vi skulle gøre følgeskab ned gennem Tyskland og Svejts, muligvis også nå ned til Italien. Starten var bestemt til sidst i april eller allerførst i maj. Men det blev der altså ikke noget af. Far mente, at det sagtens kunne nås et år senere. Rejste jeg, ville han være nødt til at holde vikar, hvilket han var ked af for den korte tid, han agtede at fortsætte som lærer. I gymnastikundervisningen havde jeg også afløst far, og det havde jeg selv svær lyst til. De sidste 2 vintre i Korsør var jeg med i et gymnastikhold der og var blevet ret dygtig og meget interesseret i legemsøvelser. Far kunne jo ikke mere, stiv og gigtplaget, som han var, vise børnene de forskellige hop og sving. Jeg var nem, alt for nem at overtale, havde for resten også begyndt at male lidt for folk heromkring, særlig gamle chatoller og dragkister. I grunden kunne jeg også nok lide at vise, hvordan egetræ, mahogni og andre træsorter skulle se ud, når en virkelig udlært maler lavede det. Der havde engang, en kort tid, været en maler på egnen, han stammede vist fra Sevel og endte i Jebjerg, der leverede pænt og godt arbejde, men hvad der senere var bleven „smurt“, var under al kritik. Den smule materiale, jeg foreløbig havde brug for, fandt jeg nemt plads til på skoleloftet. Jeg fandt det også fornøjeligt og interessant at komme omkring i de forskellige hjem, og jeg tror, det blev til gensidig glæde for dem og mig. Og så alle de herlige

originaler, som dengang fandtes, og som jeg jo nok kendte fra før, men først nu rigtig kunne goutere.

Næste forår gentog det samme sig. Far sagde: „Du er jo ung endnu og kan sagtens vente et år længere. Til den tid har jeg jo lagt op, og du kan rejse så meget du lyster“. Jeg var ikke så lidt i klemme. Jeg tænkte på min læremesters formaning, som han gav mig den sidste gang, vi sejlede hjem fra Sprogø, og der var tale om, at jeg måske snart skulle forlade Korsør: „Pas nu på, når du kommer tilbage til din hjemegn, at du ikke bliver gående der og bliver til en „bondekarl“ igen, så det er spildt, hvad du har lært“. Betegnelsen „bondekarl“ var jo derovre det værste skældsord, man kendte, og det mest nedsættende, der kunne hæftes på en håndværker. Denne betegnelse generede mig vel ikke nu. Jeg var for længst på det rene med, at intelligensen herude let kunne stå mål med byernes. Men jeg forstod nok, at jeg ville haft godt af at komme ud og se, hvordan man arbejdede andre steder, og havde glædet mig til at se lidt mere af verden. Det blev altså ikke. I 3 år fortsatte jeg som kirkesanger og gymnastiklærer. Så endelig tog far sin afsked og blev afløst af sin svigersøn P. Daugbjerg, der en kort tid havde været lærer i Elev ved Århus. Og imidlertid var jeg bleven bundet til min hjemegn som maler. Folk var kommen ind på, at maling og tapetsering var noget, der kunne pynte i et gammelt stuehus. Jeg havde forlængst set mig nødsaget til at tage en dreng i lære. Min første lærling var Lauritz Nonbo (senere mester og afholdsvært i Stoholm). Da P. Daugbjerg og min søster holdt deres indtog i Vroue skole, blev jeg nødt til at flytte ud med materiale og lærling og alt mit. Jeg fandt en lille lejlighed i Vridsted, der blev kald tårnet, fordi en senere tilbygning af ejeren „Kræn Hængi“ var lavet i 2 etager. Jeg kom til at bo øverst oppe. At der ikke var noget værksted, gjorde dengang ikke så meget, da alt arbejde foregik ude hos folk.

Møbler, ja selv vogne, stod jeg inde i kundernes stuer og maledede. Den første vogn, jeg gjorde i stand, var en ponnyvogn i Bregendahl. Den stod jeg med i storstuen. Det var det gamle stuehus, der kort efter brændte. Her traf jeg på en original mand, jeg ikke før havde kendt: gamle Per Bregendahl.

Mit vridstedophold blev ikke af lang varighed. Godt et års tid efter blev jeg gift og flyttede snart med alt mit tilbage til min fødeby, hvor jeg foreløbig fik husly hos min svigerfar Visti Olesen i Søndergård, og et års tid efter fik vi ved hans hjælp bygget det hjem, hvor jeg sammen med min hustru siden har levet, og hvor vore 10 børn er født op opvokset.

Det var et vældigt opland, jeg havde som kundekreds i de første år, ja helt til den tid, mine egne lærlinge begyndte som mestre i Daugbjerg, Sjørup, Sdr. Resen, Høgild, Haderup, Feldborg, Vridsted, Dueholmgårdene, Trevad, Åkjær, Fly, Tastum, Kjeldbjerg, Vester og Øster Børsting og naturligvis Vroue. Om vinteren, når der blev et slip i arbejdet ude, tegnede jeg kultegninger og forstørrelser efter fotografier. Det var ikke noget lukrativt arbejde. Når jeg fik 8—10 kr. for et billede, havde det gerne taget en uges tid, før jeg fik det så vidt til at ligne, at det var antageligt. Det var næsten altid gamle udviskede fotografier i lille format og oftest med flere personer på, jeg fik at tegne efter, og de skulle i almindelighed forstørres ca. 20 gange, før de kunne fylde pladsen ud efter gravskrifterne, der før havde dannet væggens prydelser.

Iøvrigt opnåede jeg også selv at blive portrætteret, oven i købet af en betydelig kunstner. En dag jeg stod inde hos farvehandler M. J. Mortensen i Skive og bestilte nogle malerverer, lagde jeg mærke til en høj, smuk mand med kort, kruset fuldskæg, der stod derinde, og som jeg syntes hele tiden så nøje på mig, som om han mente at skulle kende mig; men jeg var klar over, at jeg ikke havde set

manden før. Efter forgæves at have spurgt efter en tube farve, gik han; men jeg blev et kvarterstid og talte med min farvehandler. Da jeg kom ud, så jeg den fremmede stå og vente på mig.

Han præsenterede sig som kunstmaler Jerndorff, der i tiden malede på alterbilledet i den ny kirke og mente, at han netop manglede min type på billedet og bad mig stå model for sig. Jeg blev ovenud glad, havde nemlig aldrig set en kunstner arbejde, hvilket jeg ville være lykkelig over at få lejlighed til og lovede at møde i kirken et par dage senere.

De fleste skikkelser var allerede grupperet på den store tredelte tavle, der bestod af skifer, indrammet med svært mahognitræ. Midterbilledet i rammen for sig og højere end de to sidefelter forestillede Kristus med bjergene som baggrund; i sidefelterne er så tilhørerne placeret.

Det var næsten alle typer fra Skive og Salling. På venstre side fra Kristusbilledet kunne jeg kende apoteker Norgaard og hans frue. En gammel gråskægget fiskertype på samme side, betroede kunstneren mig, var en kendt skikkelse fra Salling, der gik under navnet „æ Kywling“. På højre side så jeg en bar plads, og der mente Jerndorff at anbringe mig forestillende apostlen Johannes, som han smilende tilføjede.

Fire gange var jeg ude og stod model for ham, før han fik det tilfredsstillende og fik det fromme udtryk frem, som jeg vist egentlig ikke ejede.

Medens han arbejdede — meget hurtigt, syntes jeg — underholdt han mig med bl. a. at fortælle om, hvorledes han startede sin kunstnerbane med at stå og smøre mønje på jernankere og andet beslag til en ny fiskehal, der da blev bygget i København. Han var altså begyndt som simpel malerdreng.

Mens han arbejdede på alterbilledet, boede han med hustru og datter på Ny Skivehus, og her var jeg et par

Udsnit af A. Jerndorffs billede i Skive kirke

gange med ham ude at spise til middag, mens både han, hans hustru og datter kappedes om elskværdig underholdning; alle tre virkede så ligetil og naturlige.

Enkelte billeder med hans navn under, som jeg kendte fra „Juleroser“, nævnede jeg og forstod, at han var glad ved, at jeg viste interesse for billedkunst. Han fortalte mig, at til kristusbilledet havde en københavnsk tømrersvend, der arbejdede på kirken, stået model. Han viste mig det portræt, han først havde malet af denne, men som nu her på altertavlen havde fået fuldskæg og langt hår og tillige, fandt jeg, havde fået et ganske svagt fanatisk glimt i øjnene, hvad modellen jo slet ikke havde. Samme tømrersvend, fortalte Jerndorff, havde gjort det forvovne kunststykke, da tagværket på tårnet var rejst, at stå på hovedet oven på det hele.

Det første billede, kunstneren tog af hver model, blev malet på lærred og i naturlig størrelse. På alterbilledet

blev det derimod forstørret en halv gang over legemlig størrelse.

Jeg ville gerne have ejet mit. Jeg syntes, det lyse gevandt, jeg var iført, klædte mig. Men jeg turde ikke nævne det. Prisen ville nok ikke have passet for min pung.

Siden da så jeg aldrig Aug. Jerndorff. Jeg har kun set en kort notits i avisen ved hans død.

Efterhånden var min malerforretning blevet stor. Om sommeren havde jeg altid een, somme tider flere svende, og hele året 2 — en tid endogså 3 lærlinge, og alligevel kunne jeg knap tilfredsstillende kunderne.

Havde vi dengang fået en blot tilnærmelsesvis passende pris for den masse arbejde, vi præsterede, ville jeg trods min stærkt voksende familie i løbet af nogle år være blevet, hvad vi da kaldte „en holden mand“. Men det var nogle meningsløst lave priser, der betaltes. F. eks. et klædeskab, der skulle grundes, spartles, stryges, åres, stafferes og lakeres, fik vi 3 kr. 25 øre for, og så har jeg endda somme tider måttet gå en mils vej de 5 gange, behandlingen stod på. Der var jo ikke altid noget i nærheden af skabet, der kunne gøres samtidig. Det hjalp godt, da vi var nået måske en halv snes år ind i dette århundrede. Før da begyndte håndværkerne at slutte sig sammen. Smedene først. Malerne var måske nok de sidste, men de kom dog med, og der blev dannet en malermesterforening for Salling og Fjends herred, og vi fik prisliste at arbejde efter. Næsten fordoblede priser på det meste af vort arbejde. Det var en god og retfærdig ændring, og samtidig var vi inde i den stabile tid, årene før den første verdenskrig. Da denne kom med en guldaldertid for landmændene, steg priserne på vort arbejde til det helt fantastiske, skønt det kneb forfærdeligt at fremskaffe de surrogater, der skulle gøre det ud for fernes og andre stærkt nødvendige materialer, og disse var oven i købet skrækkelig dyre. Denne periode blev dog en så god økono-

misk fremgangstid for mig, at jeg fik al min skyld til malervarehandlere og købmænd betalt og kom til at føle mig som helt fri. I de år havde jeg min ældste søn, Erling, hjemme som svend, og han forstod bedre end jeg at udnytte de givne chancer; selv kunne jeg ikke bekvemme mig til at tage de priser, vi da var oppe på. Forretnings-talent har jeg aldrig været i besiddelse af.

Derimod havde jeg stadig øret åbent for, hvad de gamle, herlige typer af ægte jyder meddelte mig. Og der var mange originaler, der ved min hjemkomst endnu fandtes her. Nu er alle hedengangne. De havde jo straks min specielle interesse. Et imiteringstalent gav sig allerede i min yngste drengalder udslag — ikke altid lige vel modtaget, særlig ikke af den ældre generation, der i mildeste vendinger kaldte det: „o snak atte folk i værste: o gjø' nar a folk“. Mine jævnaldrende og ikke mindst de endnu yngre var derimod opsat på at få mig til det. Det lå mig sådan i blodet, så det var mig umuligt at kunne fortælle, hvad den eller den havde sagt, uden at sige det med vedkommendes egen stemme, noget der i høj grad morede min far, der kendte hver af sognebeboerne og deres ejendommeligheder og stadig hver aften, mens jeg endnu boede i Vroue skole, forlangte beretning om mine oplevelser i dagens løb. Denne min måde at fortælle på blev særlig påskønnet af Jeppe Aakjær, da jeg senere kom i forbindelse med ham. I en dedikation i en af sine bøger, som han sendte mig, nævner han mit „udmærkede fortællertalent som den gnist, hvorved han ofte har tændt sin fakkel“.

MIT MØDE MED JEPPE AAKJÆR

Mit første møde med Aakjær var på en markedsdag i Skive. Markeder var ellers ikke noget, jeg fulgte. Men det traf sig sådan, at jeg var færdig med restaurering af

Til
 Hr. Emil Jensen
 med Tak for det ~~intressante~~ ^{interessante} Gjems
 og det sjældne Fortællersalent,
 ved hvis Gjæst jeg mere end
 inngang nok kendt min Fækket
 Glædeligt Nytår!
 Deres forb.
 J. Aareje

Kjøbn. 27. Decb. 1900.

VADMELSFOLK

altertavlen i Ørum kirke, og manden, som jeg boede hos, mens dette stod på, skulle køre til marked i Skive, og jeg kunne få mig selv og mit værktøj og bøtter befordret til Skive. Fra Skive kunne jeg igen komme med en vroue-vogn hjem. Dette var jo før bilers og rutebilers tid, så man skulle være glad for lejlighedsfragt. Men vi mødte i Skive tidlig på formiddagen, og før aften var der ikke tale om, at den vogn, jeg skulle med, kørte hjem. Altså havde jeg den ganske sollyse septemberdag som fridag. På gaden traf jeg Peter Nielsen, Vridsted, og fhv. møller Kræn Espersen, der var på vej op til markedspladsen; jeg fulgte, og vi turede rundt, morede os over udråberne foran gøglerteltene, glædede os over synet af en kæmpe-dame, slog på kraftprøverne o. m. a. Imidlertid var det bleven over middag, og vi blev enige om at ville ned i en beværtning og få lidt at spise. Uden for Jens Laursens beværtning tæt ved torvet træffer vi så Jeppe Aakjær og to af hans brødre, Jens og Hans. Peter Nielsen og

Aakjær var skolekammerater og havde også gået til præst sammen. Vi kom straks i snak sammen og fulgtes ad ind til den gæstfri Jens Laursen. Her var i forvejen fuldt hus, men der blev dog plads til os og et bord, ved hvilket vi kunne sidde i fred og tale sammen. Peter Nielsen havde meget at mindes fra deres skoletid og ikke mindre fra den tid, de gik til konfirmationsforberedelse hos pastor Vinding, som vel nok har været den mest originale præst, der har eksisteret på disse kanter gennem flere slægtled. Det var voldsomt interessant at høre. Så fik den gamle Møller mig til at fortælle om de ejendommelige typer, jeg var kommet i berøring med, og mange sjove episoder, som jeg gengav. Aakjær blev ovenud begejstret, gav en omgang til os alle og indbød mig til sin fødselsdag, der skulle fejres i Jebjerg hos Esper Andersen 2 dage efter. Jeg havde på den tid ingen cykel og mente ikke, det lod sig gøre. „Du kan få min“, bød Aakjær til, „og så kan du følges med min bror Jens, der også skal med“. Det var ikke let at stå for. Jeg fik Aakjærs cykel, en meget fin med elfenbens-håndtag på styret, en, der var blevet ham foræret af Esper Andersen. Han tog med toget til Jebjerg. Og efter at jeg havde fået mine grejer flyttet fra ørumvognen over i den fra Vroue, skyndte jeg mig hjem. Det var længe siden, jeg havde prøvet en cykel, der gik så let. Da jeg afleverede den, spurgte jeg Aakjær, hvordan hans ven kunne få råd til at forære en så kostbar cykel bort — den var vist til 500 kr. Aakjær svarede: „Åh, han har tjent så mange tusinder på cykler i år, så det vist ikke kan gøre noget fra eller til med denne.

Jeg havde kun set Aakjær een gang før i en juleferie i Vroue skole og havde hørt min søster begejstret omtale ham fra en slags ungdomsforening, hun var medlem af, og som han var sjælen i. Det røre, han havde skabt i den hjemlige andedam, mens jeg endnu opholdt mig i Korsør, var jeg helt gået glip af. Den eneste mindelse, der nu fand-

tes af dette røre, så jeg hos et ungt par i et hjem i Kjeldbjerg, hvor jeg arbejdede. Det var nogle numre af „Nældebladet“, som Aakjær havde været redaktør og udgiver af, ja, og naturligvis også leveret det meste af stoffet til. Bladet var ikke trykt, kun hektograferet. Men det svarede godt til navnet; der var mange sviende udfald mod datidens forhold, særlig de lokale. Det var en fredag, nævnte markedsdag, hvor jeg traf sammen med Aakjær, og søndagen 10. september skulle jeg altså være med til at fejre Aakjærs nogle og tredive års fødselsdag.

Ved Fly brugsforening ventede Jens Aakjær på mig, og ved 3-tiden var vi i Jebjerg, hvor vi hos den gæstfri mejerist Esper Andersen — der gjorde fødselsdagsgildet — blev taget vel imod og straks bænket ved chokolade- og kaffebordet.

Maleren Achton Friis, der sammen med Aakjær nød godt af E. Andersens gæstfrihed, så vi ikke noget til. Derimod så vi nogle af hans udkast til malerier: et moseparti og nogle andre påbegyndte malerier. Aakjær mente ikke, han fik gjort ret meget ved maleriet. „Han er bedre som tegner“. Noget jeg senere selv blev overbevist om, da jeg kom i besiddelse af „Fræ wo hjemmen“, som Friis havde illustreret.

Det blev en skøn og uforglemmelig dag. Aakjær læste op af „Derude fra kærene“. Vi sang en masse sange, og jeg fortalte om „ligbegængelsen“ i Børsting, som Aakjær senere fik — næsten ordret — med i „Livet på Hegnsgård“. Ved markedssammenkomsten i Skive havde jeg berørt denne episode og blev nu af Aakjær opfordret til at fortælle mere derom, hvilket jeg gjorde og nu gentager her.

Det var, tror jeg, første gang, jeg af far blev betroet det vanskelige hverv at „synges et lig ud“, og jeg var slet ikke glad ved det. En gammel aftægtskone i Børsting skulle begraves, og far havde skrevet et langt gravskrift, hendes nekrolog med mange gudelige sentenser og megen

ros for hendes kristelige livsførelse. Salmen, der skulle bruges ved „udsyngningen“ var „Gå nu hen og grav min grav“. Jeg havde lige fået lært melodien aftenen før og var lidt bange, fordi den steg så voldsomt i sidste strofe. Gravskriften var det ingen sag med, far havde jo skrevet så smukt og tydeligt. (Den skulle overgives til familien, trykkes og sættes i glas og ramme). Trods det, at jeg var kommet i god tid, trak det stadig ud med min „optræden“. Folk blev ved at komme, og alle skulle først spise frokost og bagefter drikke kaffe inde i en anden stue. I storstuen foregik spisningen. Midt på gulvet stod liget. Kisten stillet op med en træstol under hver ende. Bordene rundt i hesteskoform udenom. Der spistes godt, og der blev drukket mange dramme og snakket livligere, syntes jeg, end det var passende så tæt op ad den døde. Særlig når de af mændene, der var bleven færdig først med spisningen, og nu kom ind fra kaffebordet, hvor der havde vanket lidt tilsætning til kaffen, kom tilbage til ligstuen oprømte og noget højrostede. Jeg var ved at blive betænkelig ved situationen. Begravelsen foregik en søndag, og jeg skulle have dette overstået så betids, at jeg kunne nå til kirken for at „ringe sammen“, før gudstjenesten skulle begynde. Liget med følge skulle så være ved kirken ved den tid, gudstjenesten var sluttet. Da, mens jeg stod allermest spændt, kommer gamle Jens Troelsen stumlende hen imod mig, gav hånd og sagde: „Godaw Vilhjelm, nej, de æ ett Vilhjelm, do hiæ. A ka' ett how di navn, men a ve godt hwem do æ, få do'e wo dejns søn. Isaks søn — hellæ Jensen sku' a wal sæj, få han ka' godt tékom hans titel, få han æ en døgtig mand. Hwodan ku' de' væh te' di fåæ ett komme hæh øwæ i då“. — Jeg undskyldte far med, at hans øjne var svage, så han ikke så godt kunne tåle at komme ud i den ret stærke blæst, der var i dag. — „Hans øwn! Ja, dæ ka' hans øwn missel ett væ ringe end min, få mi øwn hå wot skidt i manne ohr. Nej sik, nej

sik, æ han så ringh, te' han ett ka' kom hæowæ. Da waæ ett godt, han sku' fuld fræ wos, få vi ka' pinde ett wal omwæh ham. Vi foh ållæ så døjlig en dejn i wo dage. Han wa guw bode te ungdomsfånywels o the ligbegjengels. Han ku' løs en grawskrøwt op, the dæ wå satteme ett en tahr yw, dæ wa ett en præjst, dæ ku' gjøhr ham e atte“.

Naturligvis kunne jeg ikke andet end være glad ved alle de lovord om min far, men jeg havde nu næsten feber. Jeg tog til uret, skulle jeg nå kirken i tide, måtte jeg snart af sted, og jeg så ikke noget tegn til, at det kunne få nogen ende. Jeg gik til den unge kone i huset, der også spagt forsøgte at fremskynde afslutning, hvilket slet ingen virkning havde. Da gik jeg resolut hen, stillede mig op ved ligets hovedgærde og begyndte oplæsningen af gravskriftet.

Det varede jo noget, før der blev så megen ro, at man kunne høre, hvad jeg læste. Jeg tør heller ikke påstå, at min oplæsning havde en så voldsom virkning, som min fars efter Jens Troelsens påstand havde; dog hørte jeg ved slutningen den umiskendelige lyd af snøftning, påfulgt af næsepudsning — dog kun fra den kvindelige del af forsamlingen. Jeg skyndte mig at få salmen sunget; det gik over forventning godt. En enkelt af ligfølget forsøgte at synge med, men fandt vist tempoet for livligt og lod mig ene om det. Jeg skyndte mig „med kort farvel“, løb det meste af vejen til Vroue og nåede at få fat i klokke-rebet, just da pastor Møllers høje hat dukkede op ved kirkestenten. Jeg blev meget glædelig overrasket, da jeg ved indtrædelsen i kirken så far oppe i degnestolen. Trods dårlige øjne og blæst var han altså til stede og kunne læse indgangsbønnen for mig, der forpustet og svedig, som jeg var, vist næppe kunne ha' gennemført det. Lig-toget var på pletten, da vi kom ud af kirken. Dengang var det ikke skik, at liget blev ført ind i kirken. Præsten måtte holde talen derude, hvordan så vejret var. Jeg fik

slutningen af højtideligheden godt overstået og fulgtes med far hjem til skolen, og her måtte jeg afgive beretning om, hvorledes det hele var spændt af. Da jeg fortalte om mit sammentræf med Jens Troelsen og dennes rosende udtalelser (naturligvis med Jens Troelsens stemmeføring), lo far, så tårerne trillede ham ned ad kinderne.

Noget mere taknemmeligt menneske at fortælle for end far, har jeg aldrig kendt. Ingen heller har jeg hørt le så hjerteligt som han. Selv havde han et meget åbent blik for sine medmenneskers ejendommeligheder, og særligt kunne han goutere det tørre, jyske lune, som han næsten daglig kom i berøring med. Far havde selv produceret sig med flere små fortællinger, som blev optaget i et skive- eller viborgblad. Det meste blev dog en masse optegnelser, som aldrig blev publiceret. En del af disse fik Aakjær til mulig afbenyttelse. En enkelt har han også brugt, den kom for mange år siden i Juleroser under titlen „Tre på én stige“. Den handler om jordemoderkørsel fra Haderup til Feldborg en nat i snestorm med en stige som slædemeder. Under Aakjærs bearbejdelse havde den fået et kvikkere og mere vittigt tilsnit, og stilen var jo lettere end fars lidt gammeldags skrivemåde. Men fortællingen var den samme, far havde skrevet ned.

Det blev ikke sidste gang, jeg traf sammen med den herlige Jens Troelsen. Jeg kom til at male stuehuset indvendigt for sønnen, der havde overtaget gården imod at give de gamle aftægt og betale sine søskende den arvepart, de kunne tilkomme fra gården. Den første hæftelse var nu heller ikke uden ulempe. Så længe de gamle levede, ville de nemlig beholde sovekammeret, så sønnen og svigerdatteren måtte nøjes med et lille rum, der ellers skulle være pigekammer, til soveværelse. Sønnekonen beklagede sig også ofte til mig over al det ubehag og svineri, hun måtte finde sig i af de to gamle. Særlig var det da gamle

Edel (udtaltes Ærrel), svigermoderen, det kneb med at holde ud. — Vist ikke helt uden grund.

Når de unge en enkelt gang ikke var til stede, kaldte Jens Troelsen mig ind i sovekammeret til sig. Han var nu næsten helt blind, sad hele tiden i en gammel lænestol med træarme. Han havde altid en masse at fortælle, havde udpræget sans for humor og talte et uforfalsket jydsk. Men når noget skulle siges rigtig godt, udtalte han det aldeles bogstavret, hvilket netop lød meget pudsigt.

Aakjærlæsere har sikkert lagt mærke til, at denne ejendommelighed hyppigt kommer frem hos hans typer.

Jeg var bleven færdig med arbejdet der i gården og skulle komme derover og gøre op ved lejlighed. Jeg valgte en søndag eftermiddag. Men da jeg kom, var de unge kørt ud. Jeg fandt ingen hverken i stue eller køkken og var lige ved at ville forsvinde, da jeg hørte en enstonig mumlen inde fra sovekammeret. Dette hørte pludselig op, og Jens Troelsens stemme lød derinde fra: „Hwem wa de' dæ' kom“. Døren blev åbnet på klem, og jeg hørte Edel sige: „De wa æ måhlæ“. „Kom hæh ind“, råbte Jens Troelsen. Jeg kom hen i døren, men gamle Edel holdt på at ville læse prædikenen færdig. „Nej, skid mæ' de', no ka' mæ o æ måhlæ snak sammel“. Hvilket ville sige, at nu ville han fortælle. Og han vidste fra andre gange, at han her havde en opmærksom og taknemmelig tilhører. Hans kone forsøgte endnu engang at fortsætte; men det var helt umuligt for hende at komme til orde; hun måtte lægge bogen hen og tage fat på sin strikkestrømpe.

Jens Troelsen sad som sædvanlig i sin lænestol og stirrede med det næsten udslukte blik efter mig. Ved siden af sig, klemt ind mellem hans og lænestolens arm, havde han en kardus Damborgs skrå. Nede på gulvet, så nær at han kunne nå den, stod en blikdåse med nogle gamle skrå på bunden, bag den igen en natpote med en slant urin, hvori sejlede nogle kasserede skrå. Mens han alle-

rede var begyndt at underholde mig, viste han samtidig, hvor sparsommelig han var med sin eneste nydelse. Han plukkede af karden en meget lille tot tobak, som så skulle blandes med en af de i blikbøtten opbevarede. Imidlertid sad han og fumlede og fik fat i en af de helt kasserede, der svømmede rundt i den anden genstand. Han slap den våde ting, lo og tørrede de rystende fingre af på sin i forvejen ikke just propre vest: „Hæ, hæ, dæ' ku' a nok småh ha' tawen fejl“. Edel så forarget på ham og sagde: „Åh, a æ da så liæ veeh, som han ål' ti' seje o swynæ mæ de skro“. Jens Troelsen: „Ja, Ærrel ka' ett liæ min skro, de' ka' a missel ett wal unvæhr. Brænwin dæhimuæ, de' smågæ a næjsten ållæh“. Edel: „De'e væh døl sæjæ do ta da så tit en dram“. Jens Troelsen: „En dram! nej do ka' saj en hal' dram, helle en kwart dram. Men Ærrel, hun el gjahn ha en dram“. Edel kom i en svær fart op og hen til mig, greb mig — for at give sine ord mere vægt — fast om armen og sagde skyndsomt: „Ja, de æ småmænd nøj sand'. Næh no æ øl æ bløwen nøj stærk (jeg vidste godt, at når hun fandt øllet „nøj stærk“, ville det sige, at det var hvinende surt, hvilket det almindeligvis blev få dage efter brygningen), o nær en så hå' rend og bejst attæ æ høwdæ; o æ bløwen swerre o tørstæ, så er no ett frik, te' en ka' bæje tohl æ øl, nær en ta'r en bette drip brændevin først“. Hun havde nu ikke haft behov at forsvare sig så stærkt mod hendes mands lidt skadefro beskyldning; jeg nærrede ikke spor mistanke angående hendes ædruelighed.

Jens Troelsen fik nu lejlighed til at berette om, hvad de kunne tilkomme i aftægtsydelse af mel, gryn, flæsk o. s. v. Af brændevin var det ikke så få potter, de årlig — ifølge aftægtskontrakten — skulle bekomme; men det var kun lidt sønnen leverede af rationen, forstod jeg. „O hå' en en gång en jenle slant ståhn, så ska' han (sønnen) småhr foe list fræ jen. Sjæl hæ han jo ålle nøj hjem, o

komme dæ så en fremmed, dæ ska' ha' en swot, så kommer han ål ti' hæ ind o ska lån, så a hå' snæ alle brævin i mi skink". — Gamle Edel, der jo stadig sad og hørte på, havde lagt mærke til, at Jens Troelsen var i vildrede med, hvilken tiltaleform han skulle anvende over for mig; hun faldt nu ind med: „Do æ da en sæh jen, såm ti sæje do Di o såm ti do“. — Dette gav Jens Troelsen lejlighed til et nyt emne: „Jah, de æ snårh mæ mæ som mæ dæ hæ villele Kræn Madsen dæ ind i Kjærgo. Han sku' ha' foretræde få hs. majestæt kongen, dæ wa kommien te Vi-borre. Kongen vil hels po ham, få de han høj plantæ nøj plantage. Så høj Kræn Madsen fåt fat i en hyw silkihat te dæ hæe, men han behol en po ind i stow ve kongen. „Min gode mand. De må tage Deres hat af“. Æ sølle mand bløw jo så fåfikke, te han rywæ æ hat å æ huæ. Men de wa da ossæ en sæh stø' klyhni, te han ett ku' fåsto, te han ett sku' sto mæ hat på øwæ få hs. majestæt kongen“. — Denne fortælling drog nødvendigvis en tilsvarende efter sig om Frederik VII's rejse gennem Jylland, hvor han gjorde ophold i Mønsted kro, og hvor en bonde ville besvære sig over for majestæten. Imidlertid er dronningen — vel grevinde Danner — kommet først til kroen med sin suite af hofdamer, og det bliver dronningen, han først får foretræde for. Jens Troelsen: „Dæ hæe sølle mand komme så ind få hinne majestæt dronningen, o så sæje han: guæ trow, næhr a hæe en støk juæ, som a swårer skat o byrde å, hå di annæ så low o kyæ øver o træj æ niæ. Så sæjæ dronningen: Min gode mand, sandelig er det ikke hans majestæts vilje. Dronningen vel no ha' miæ spel a dæhæ mand, o hun spører ham ud: „Min gode mand, hvad får de nu og spise herude: „Guæ frow, vi foh vil-ling o flæskpannekåg te wo unnen“. Jamen så lever de jo godt, sæjer æ dronning, o. s. v., o. s. v. Jens Troelsen havde en lang række spørgsmål og svar, dronningen og manden imellem, som jeg nu ikke erindrer mere. Jens

Troelsen sluttede som før med den konklusion: „Men de wa da en sæ klyhni, te han ku' ett fårsto, te han sku' datt sæj guæ frow te en dronning“.

Hver gang, han var nået til ende med en, drog denne straks en anden fortælling efter sig. En del af disse fik jeg senere lejlighed til at meddele Jeppe Aakjær, og han har f. eks. i „Frederik Tapbjergs plovgilde“ brugt Jens Troelsen som „Moust“, der fortæller en hest's lidelses-historie, dog knap så godt, som jeg havde gengivet Aakjær den samme historie. — Jeg er vis på, Jens Troelsen var taknemmelig for mit besøg hin søndag eftermiddag. Han slap for prædikenlæsning og fik lov i stedet at meddele af den rige beholdning, der var opmagasineret i hans fænomenale hukommelse. Det kunne nok live op i hans lidt triste tilværelse. Siddende dag ud og dag ind, næsten blind og lænket til sin stol. Det var vel den slags tilværelse, der tvang Aakjær pennen i hånden, da han skrev: „Aftægtsfolk“. — Hvad jeg har nævnt af Jens Troelsens fortællinger er jo kun små og ufuldkomne glimt, og det bedste lader sig desværre ikke fæstne til papiret. Hans stemme og hele hans ejendommelige fortællemåde er umulig at gengive. Det sidste, jeg ved om ham, blev mig fortalt af andre. Han lå til sengs, og hans nærmeste ventede, at det lakkede mod enden. Gamle Edel ønskede stærkt, at han skulle få tankerne vendt fra det jordiske, hvad Jens Troelsen ikke rigtig var med på. Hun havde formået præsten til at komme et par gange, men da denne hver gang blev fyldt med historier og særlig med beklagelser over sønnen, der var begyndt at dyrke hede op helt ude på den anden side landevejen, hvilket efter den gamles mening var spildt arbejde, blev præsten træt af turen. Men Edel gav ikke op. Hun havde hørt, at den daværende præst i Haderup, Peter Jørgensen, netop var så god til at tale en gammel synder til rette og fik sat igennem, at han blev hentet. Jens Troelsen forsøgte straks med ham som med

vrouepræsten; men han fra Haderup gav ikke sådan op. Han holdt Jens Troelsen sådan til vinden, at der ikke var mulighed for at slippe udenom. Jens Troelsen var godt nok begyndt med at spørge ud om embedet i Haderup. Han havde hørt, at degnen der, Michelsen, fik mere i løn end præsten o. s. v. Men her hjalp ingen kære mor; han blev nødt til at gi' sig over — dog ikke helt uden forbehold. — Jah, a ve såmænd ett, om a ska' kalles så stua en synder. A håh jo nok gjoh næ handlæ, men a hå datt snødt miæ ind di onnæ. Helle ett hå a wot slem te hwærken o spill kwot helle band, a hå wal nok somti så sågu — miæ ett“. — Her har hans ellers så gode hukommelse alligevel svigtet, for jeg mindes ham bruge nogen anderledes kraftige eder. — Såvidt jeg har forstået, kom der ikke større resultater ud af dette sidste præstebesøg. Jens Troelsen holdt fast ved det jordiske, så længe livet varede.

Af alle de originale størrelser, jeg ved min hjemkomst forefandt, var han den, der længst holdt min interesse fangen. Mange andre var ved første øjekast endnu mere originale end han. Men at jeg ikke har overvurderet, ses vel alene deraf, at Aakjær, trods kun andenhåndskendskab, har benyttet ham så ofte. Den brillante skikkelse „Esper Wøwstrup“ i „Livet på Hegnsgård“ er så træfsikker, at man forstår, at det gav Aakjær lyst til at benytte ham mere. Da han en gang senere hen hos dr. Rambusch læste „Øwer æ Æwn“ for os, betroede han mig, at den gamle, ivrige mand, der kommer ind og vil sætte liv i den yngre dvaske slægtning og få ham ud på frierfærd just er Jens Troelsen. Og når jeg mange gange siden har reciteret denne versificerede monolog og både i musik og plastik, men dog særlig i stemmeføring har imiteret Jens Troelsen, kunne jeg af bifaldet sikkert mærke, at den „sad“.

For den, der skal forsøge at skrive sine erindringer ned, ville det være et vældigt plus at have en god hukom-

melse. For mit vedkommende står de enkelte episoder tydelige endnu, men at tidsfæste dem er mig ikke muligt, hvad måske nok kan virke forstyrrende for eventuelle læsere.

Hvor lang tid, der hengik fra fødselsdagsfesten i Jebjerg, og til jeg næste gang traf sammen med Aakjær, kan jeg således ikke huske. Jeg kom cyklende på vej hjem fra Fly, og lige uden for Vridsted skole ser jeg ham komme gående. Med sin store, brede hat og de lange lokker var han let at kende selv på længere afstand. Jeg sprang af cyklen, og vi hilste hjertelig på hinanden. Trods den sjældne gæstfri behandling, der var bleven mig til del ved hans fødselsdag, havde jeg hverken skrevet eller takket, hvilket jo egentlig ikke var særlig betænksomt. Men det gjorde ikke noget skår i gensynsglæden fra hans side. Vi satte os på grøfttekanten, og han fortalte i hvilket ærinde, han havde været i Vridsted. Han var vist ret dårlig stillet økonomisk set, og det pæne, grå sommertøj, han gik i, var brugt så længe, at det, som han selv sagde, var bleven „lidt frynset“ i kanterne. Nu havde skræder Pallesen med nål, sort og hvid tråd, øvet det kunststykke, at der ingen frynser fandtes, men heller ingen stopning var synlig. Og så var han så dejlig billig, sagde Aakjær med glad stemme. Det var ikke københavnerpriser, han var kommen af med. Efter en stunds drøftelse af forskelligt siger Aakjær: „Bryder du dig om at høre nogle vers på jydsk. Det er noget, jeg har gået og lavet sammen de sidste dage“. At jeg brød mig om det, lod jeg ham ikke i tvivl om. Han tog frem nogle løse papirlapper, hvorpå med blyant var skrevet noget, som nok kunne ligne vers, men med så mange overstregninger og rettelser, at det så helt ulæseligt ud.

Aakjær læste så på sin lidt tunge dvælende måde og med stærk pointering af rytme sit skønne digt: „Jenn hjem“. Det var en oplevelse. Aldrig før havde vers virket så stærkt på mig. Jeg sad målløs en tid med tårer i øjnene.

Så brød det ud af mig: „Jamen, du er jo virkelig digter af Guds nåde“. At dette udbrud kom fra hjertet, kunne han ikke være i tvivl om. Han sad lidt og så frem for sig og sagde så: „Ja, måske vil man se det, når jeg forlængst er død og begravet“. Heldigvis blev han fuldkommen anerkendt som digter også i levende live.

Siden kom vi sammen enkelte gange, men jeg var dengang så stærkt optaget af arbejdet, at han flere gange forgæves søgte mig. En sommereftermiddag hen mod aften var jeg dog tilfældigvis kommen så tidlig, at han fik mig med ned til Jens Møller, en gammel ungkarl, der stammede fra Høgild mølle og nu havde gratis bopæl i den allerældste Vroue skole, der nu var reduceret til fattighus. Selve skolestuen beboedes af Kræn Jebjerg. Den nordre ende af Esper Kjeldsen. Midterpartiet med vor gamle storstue og gæsteværelse havde så Jens Møller taget i besiddelse.

Aakjær havde hørt, at han skulle være en god fortæller, og han måtte vide en del om en gammel uhyggelig historie, der var passeret der, hvor taterne var optrådt. Vi blev hos Jens Møller til langt ud på natten og fik en masse historier mere eller mindre usandsynlige. Men det, som Aakjær havde ønsket at faa kompletteret, betroede han mig bagefter, kunne ikke passe. Dog var han svært glad ved mødet med Jens Møller. Hans rolige og solide måde at slå en ting fast på. Mange gamle, jyske ord og vendinger, som ellers forlængst var gået af brug, fik han opfrisket her og gemte dem i sit hjerte.

Han har besøgt Jens Møller senere, sidst da han lå på dødslejet. Dette sidste besøg skildrer Aakjær i „Vredens børn“, hvor han lader „Per“, helten i romanen, se ind til den gamle i forbifarten. Aakjær beundrede den ro og flegma, hvormed Jens Møller besvarede forespørgselen om, hvad det egentlig var, han fejlede: „Joh, de æ døden“, sagde han, mens de runde øjne roligt dvælede ved spørge-

rens ansigt. — I fortællingen „I Dålum mølle“ gengiver han en del af, hvad han fik ud af Jens Møllers beretning fra Høgild mølle.

LÆGE RAMBUSCH, PASTOR VINDING OG FJANDBOORIGINALER

Min næste berøring med Aakjær havde jeg i den periode, han boede hos dr. Rambusch i Sjørup. Dels arbejdede jeg ofte i doktorboligen eller nærved. Dels fik jeg indbydelse fra doktoren til at komme ind om aftenen og høre, hvad digteren nu sidst havde frembragt. Særlig var der det efterår og den vinter, da det meste af „Rugens sange“ blev til, at jeg ofte kom der. Det har sikkert været hans rigeste lyriske produktionstid. Hver gang jeg var der, havde han flere nye digte at læse. Selv følte han sig vist også glad ved her i dr. Rambusch's hyggelige privatkontor at give af, hvad han nys havde frembragt. Han kunne også næppe have fået en mere forstående og taknemmelig tilhører end dr. Rambusch, for ikke at nævne mig selv, der også var lydhør. Doktoren var ovenud begejstret for hvert nyt digt, og jeg har så ofte hørt dette udbrud: „Det er det bedste, De endnu har skrevet“. Jeg tænkte somme tider, om det nu var helt sundt for Aakjær med denne ubetingede ros. Og jeg vovede mig en eneste gang ud med en kritisk indvending. — Han læste af „Rugens sange“: „Stensamlersken“, der vanker op og ned ad den rige mands rugager; „det knækker af gigt i leddene, mens ungerne derhjemme skrigger af sult“. — Her kunne jeg ikke lade være med en spag indvending med henblik på gigten, som man jo ellers satte i forbindelse med ældre folk, og så ungerne. Her falder så doktoren mod sædvane ind med: „Ja, De har skam heller ikke lov at tale om sult. Der er ingen på disse egne, der virkelig sulter“. Aakjær var jo standset op og sagde med en vis heftighed henvendt til

doktoren: „Kan De ikke huske den dag, jeg var med ude hos Niels Phillips på heden ved Grønhøj. De fattige flæskebidder og kartoflerne, og intet andet, der stod på middagsbordet“. Doktoren: „Ja, ja, det var fattigt, men sulte gjorde de jo dog egentlig ikke“. Jeg så Aakjærs ellers lyse lød mørknes af rødme, og han sad tavs en tid, læste dog de sidste vers af digtet, men var forstemt resten af aftenen. Jeg prøvede ikke at kritisere oftere.

Dr. Rambusch havde et meget udstrakt distrikt, mindst 2 mil i alle retninger, og han var meget afholdt og godt anset, hvor han mødte frem. Hvad jo langtfra kunne siges om Aakjær, mindst da i hans egen hjemegn. Doktoren havde flere gange måttet tage imod spydigheder, fordi han husede denne „socialist“, der bagtalte sin egen egns folk. Beskrev deres karlekamre og deres behandling af tyende på en så nedsættende måde, at der næsten rejste sig had imod ham.

Under et af sine lange ophold hos dr. Rambusch var Aakjær raget i en bladpolemik med en mand over i Mogenstrup. Denne, som naturligvis ikke var nogen dreven journalist, havde i sin artikel brugt denne vending: „Vi kender nok Jeppe som den, der lod sine brødre gøre arbejdet derhjemme, men ikke selv tog sig noget nyttigt for“. — Og Aakjær var faret i blækhuset og gav den anden det glatte lag — også langtfra i parlamentariske vendinger.

På den tid var jeg netop hos dr. Rambusch og stod og malede på et loftsværelse. Jeg kan endnu se den lille, fyldige og adrætte mand komme farende op ad trappen med Skive Folkeblad, hvori netop denne artikel af Aakjær stod. Han holdt bladet hen for mig og råbte: „Har De set denne flabede artikel af Aakjær. Det kan han sku ikke være bekendt“. Doktoren var vred for alvor. — „Aakjær må bo og spise gratis her, men han skal f... gale mig lade sine bladskriverier være, mens han er hos mig. Jeg kan ikke være tjent med, at han er ubehøvlet mod de folk, der er

mine patienter“. Jeg tvivler dog meget på, at dr. Rambusch har sagt dette til rette vedkommende. Doktoren var en meget hidsig mand, men hans vrede gik hurtigt over.

En af de sidste gange, jeg var sammen med Aakjær i doktorboligen, forærede han mig „Vredens børn“, trykt på almindeligt avispapir og med enkelte skrevne rettelser i marginen. Det var tredie korrekturlæsning, hvilket sjældent blev en bog til del, sagde han med stolthed.

Aakjærs bog gave fik jeg senere hans bysbarn Niels Melgaard til at indbinde rigtig fint. På første side var af forfatteren skrevet en dedikation til mig, som jeg følte mig meget beæret af. Ordlyden erindrer jeg ikke mere. Bogen blev borte for mig en gang jeg læste op i Fly forsamlingshus. En bekendt af mig har senere set den hos en murersvend, der stammede fra Fly og nu boede i Viborg. Før jeg nåede mureren der, var han imidlertid flyttet til København. Men skønt min bekendt skaffede mig hans adresse der, og jeg skrev pænt til manden om, hvor værdifuld bogen var for mig, fik jeg den aldrig igen. Mureren kom med en hel del udenomsnak, men påstod, at den ikke fandtes. Muligvis har han også vidst, at en sådan bog af liebhavere blev betalt højt.

Endnu nogle år blev Aakjær trofast ved at sende mig sine bøger, efterhånden som de udkom, og endnu engang var vi sammen hos min nabo Niels Melgaard. Han var da i bil og var ude efter sten, der skulle findes helt oppe ved Høgild. En slags skelsten imellem tre amter eller herreder — eller hvordan det var. Han ville haft Niels Melgaard og mig med, men jeg for mit vedkommende var nødt til at sige fra. Aakjær havde da allerede været bosiddende på „Jenle“ i flere år og inviterede stærkt min nabo og mig til besøg der. Men samme år døde Niels Melgaard, og jeg nåede aldrig at få besøget aflagt.

Dr. Rambusch havde som før nævnt en meget stor praksis, blev ofte jaget op om natten og af sted på syge-

besøg milelangt borte. Derfor havde han det faste princip at gå tidligt til ro. Når klokken slog 10, lød det derfor altid fra doktoren: „Ja, nu må De undskylde, nu går min kone og jeg til køjs. Men De kan godt blive siddende, så længe De lyster“. Så sendte han pigen ind med en kande varmt vand, kognak og glas, mens hun samtidig lagde til ilden i kakkelovnen. — Under disse silde aftentimer var Aakjær altid så hyggelig og meddelsom, fortalte om de vanskeligheder af forskellig art, han døjede med, og det tryk de knappe pengemidler øvede på ham, mens han skulle nå at tage studentereksamen. Hans eneste indkomst i lang tid var korrekturlæsning på „Politiken“s redaktionskontor. Skilsmissen mellem ham og Marie Bregendahl, tror jeg også de økonomiske vanskeligheder for en stor del var skyld i. De skiltes uden vrede og kunne godt tale almindeligt med hinanden, når han kom og hentede sønnen Svend ud på en daglig spadseretur, hvor han gav denne mundtlig undervisning i historie og andet. De havde været fuldstændig enige i, at det var bedst for dem begge, at skilles.

Nogle gange traf jeg også maleren Achton Friis, der var på en kortere visit i doktorboligen. Han var meget musikalsk og komponerede melodier til flere af Aakjærs digte. Bl. a. „Jenn hjem“ og „Pe Søvren“. Fru Rambusch spillede melodierne på klaveret, og jeg fik dem lært. Senere har jo Carl Nielsen komponeret melodi til den sidste (til brug ved opførelse af „Livet på Hegnsgård), hvor han dog mærkelig nok har lånt de første 15 takter af en gammel kendt melodi, mens Achton Friis's er helt original. Dr. Rambusch var enig med mig i, at Friis's var absolut bedst, og at hans melodi til „Jenn hjem“ passede udmærket til den vemodige tekst.

Da Aakjær arbejdede på „Fræ wo hjemmen“, boede han og Achton Friis på Haderup kro. Achton Friis tegnede illustrationer til bogen, og modeller dertil fandt han rundt omkring på egnen. Jeg blev budt derop og havde en for-

nøjelig aften der. I et gæsteværelse havde de fået indrettet et helt kunstnerværksted. Rundt på væggene var ophængt udkast og færdige tegninger til „Fræ wo hjemmen“. Også enkelte landskabstegninger fra egnen her med Achton Friis's karakteristiske skyer og streger, der antydede den jydsk blæst.

De fleste af de portrætter, der skulle med i bogen, genkendte jeg straks: Niels Hofmann, Niels Nielsen fra Haderis, Stine Glas fra Engedal o. m. fl. Som maler tror jeg ikke, Achton Friis fik leveret noget nævneværdigt, men hans tegninger var brilleante, og så var han, som nævnt, meget musikalsk. Hans store mandolin var altid at finde, hvor han var til huse. Synge kunne han ikke, hans stemmebånd var ødelagt, så hans tale lød rusten og hæst. Men så havde han trænet sig op til at kunne fløjte så højt og smukt, som jeg aldrig har hørt magen til. Med mandolinakompanimentet til lød det som et helt orkester. Allerbedst tror jeg dog, han var som journalist, i hvilken genre han flere gange forsøgte sig, mens han opholdt sig på egnen her. Endnu en gang for kun få år siden så jeg ham. Han var da på egnen for at finde portrættyper til sin bog om Jylland. Danmarks øer har han jo før skildret i et værk, som forlængst er udkommet.

Jens Vittrup var også en af vor egns originaler og også god fortæller, dog ikke med det lune og humør, der kendetegnede Jens Troelsen. Hans måde lignede mere en Gert Westphaler', og han gav som denne ikke slip på ofret, før han nåede til ende med det, han ville fortælle. Desuden fandtes hos ham som hos gamle fortællere det ufravigelige træk, at den ene beretning naturnødvendigt førte en anden med sig. Mens han i sine sidste år boede her henne på brinken, hvor før kjæltringehuset, senere en smedie og nu hans eget nytopbyggede hus lå, var det tit med ængstelse, jeg så ham udenfor, når jeg var på vej hen eller hjem og måtte der forbi. Særlig galt var det,

når jeg nede fra kom op mod huset gennem den sænkede hulvej, hvor det var umuligt at få fart på; og havde han mig i stå, var også straks hans store, tykke hånd ovenpå min på cyklestyret. Nok stod jeg med venstre fod på pedalen, parat til flugt, men måtte „stande kvar“, til han slap. Jeg havde altid travlt, for ellers var det skam langt fra kedeligt at høre på ham. Han havde en voldsom hob af tildragelser fra før i tiden at meddele. En forfærdelig lang historie om da han trak til randersegnen med 2 køer tilhørende lærer Kobberø, der flyttede fra Vroue og derved. Det var en lang træktur med mange mellemstationer, alle gratis, og hver sin mærkelige tildragelse. Men der var det samme mindre smagelige ved disse historier, som når han fortalte om sine mange besøg hos amtmanden; altsammen mundede det ud i selvforherligelse. Stærk pointering af egen sundhed og kløgt. Også var han værd at høre, når det var hans store medicin kundskab og alle de vidunderkure, han havde præsteret på både mennesker og dyr, han fortalte om. Slutningen af hans liv (han blev 94 år) havde stor lighed med Jens Troelsens. Her som der var der så liden trang hos patienten til at vende tankerne mod det hinsidige. Også her er det den trofaste og bedre halvdel, der tager skridt til en ændring i dette. Trine havde — da hun mente enden nærmede sig — formået pastor Terp til gentagne besøg med Jens Vittrups omvendelse for øje, men med negativ resultat. Præsten opgav og kom ikke oftere. I sin nød gik Trine til lærer Daugbjerg, om han ikke ville forsøge at tale med hendes mand. Daugbjerg lovede beredvilligt dette, men der gik et par dage, før han fik gjort alvor deraf; endelig en eftermiddag går han derom. Trine var ikke til stede, men Jens lå henne i den brede stolpeseng: „God dag, Jens Vittrup! Ja, nu nåede jeg da endelig at komme om og se til dig“. — „Ja, no er æ fålæng“. — „Hvad siger du, er det forlænge“. — „Ja, no ka' a ett snak“. — Det viste

sig dog, at Jens Vittrup ikke så nær var målløs, han holdt Daugbjerg fast med fortællinger i 2 stive timer, og da Daugbjerg omsider gjorde tegn til at gå, væltede Jens Vittrup sig ud af sengen og fulgte i de bare underbukser læreren til dørs. Efter dette mislykkede forsøg tror jeg, det blev opgivet. For resten blev det da heller ikke døden denne gang. Så vidt jeg husker, levede han flere måneder efter Daugbjergs besøg.

Aakjær har også aflagt besøg hos Jens Vittrup, men jeg ved ikke, om han har haft noget udbytte deraf. Niels Melgaard (min kære, trofaste nabo igennem flere år) var åkjærbo og var i sin drengetid meget sammen med Aakjær. — For resten en af de få af hans bysbørn, der satte pris på ham. Han var også Aakjær behjælpelig, når det gjaldt at finde typer, der kunne give Aakjær stof. Selv var han et meget energisk menneske med højt udviklet sans for poesi og alle digteriske frembringelser. Da Aakjær havde sendt mig „Gammel Johannes hans biwels-historie“, spurgte jeg Niels Melgaard, om det var virkeligt, at Gammel Johannes havde kunnet fortælle så godt og populært. — „Joh!“ — Niels Melgaard havde selv mange gange været med inde hos den gamle og hørt ham fortælle bibelsk-historie, og det var også sådan omtrent, som Aakjær har gengivet det. „Ja“, føjede Niels Melgaard til, „han håh wal nok pynte lidt po æ hist o hæh“.

Jeg har kun set Gammel Johannes en enkelt gang det første år, jeg kom der til byen at arbejde. Men Niels Melgaard havde et udmærket vellignende billede af ham hængende på sin væg — tegnet af Achton Friis.

Hvis jeg ikke her gør et lille spring tilbage, er jeg bange, jeg får udeladt for meget.

Min attrå til skuespil havde jeg jo aldrig sluppet, og det var måske allerede den første vinter herhjemme, at jeg igen kom med til at agere skuespiller. Ole Andersen, huslærer hos P. Odgaard i Tastum, var en ualmindelig

sympatisk ung mand, der allerede en tid havde virket oplivende her i egnen både som foredragsholder og oplæser. Han havde et langt ophold på Askov bag sig, ville vist være præst og var ivrig høj- og friskolemand, endte dog trods det som folkeskolelærer i Lemming. Han skrev til mig, at han havde hørt, at jeg skulle være i besiddelse af dramatiske evner og ville bede mig hjælpe med et par af Hostrups Lystspil. Denne opfordring behøvede ingen gentagelse, og snart var vi i fuld gang med indstudering. Ole Andersen og jeg delte instruktionen. Næsten alle deltagerne talte jydsk bondemål til daglig, og det kneb voldsomt at få deres skriftsprog til at lyde som daglig tale og ikke som en remse udenadslektie. At der virkelig fandtes så lidt dramatisk evne og begreb hos ungdommen herhjemme undrede mig meget. Når det alligevel blev nogle fornøjelige og muntre prøveaftener, kom det for en stor del af den ufrivillige komik, der blev præsteret af enkelte af de agerende. En af dem vil jeg lige nævne: En ung mand skulle være Mads i „Soldaterløjer“. Jeg gjorde forsøg på at få ham til at tale fynsk dialekt, hvilket naturligvis mislykkedes. Men det helt gale var, da han i replikken, før han går ud, skal sige: „Nå, ja, men jeg har ikke været med“ (så skal vende sig og se på den foregivne svensker og så udbrydende i latter tilføje): „En svensker!“ og ler voldsomt. Her kørte den agerende replikken sammen, så det lød: „Men jeg har ikke været me den svensker“. Og han måtte ta' replikken om mange gange, før det nogenlunde lød, som det skulle. Og så var den unge mand langt fra dum; gjaldt endogså for at være vittig og slagfærdig. Når jeg senere i mange år var sceneinstruktør, så jeg nok, at det ikke var et isoleret tilfælde. Det har gentaget sig i næsten hvert stykke, jeg har haft med at gøre. — Men den ufrivillige komik er jo så langt fra den mindst morsomme. — Vi optrådte først tre aftener i Kjeldbjerggårds store kørelade. Desværre med lidt

rigelig frisk luft, så jeg, der også var sminkør og stod i skjortærmer tæt op ad den østre port, blev så forkølet, at jeg næsten ikke kunne gennemføre sangene den sidste aften. Næst efter gik vi (på opfordring) på tourné. Først i Fly forsamlingshus og til sidst i Stoholm kro. 2 opførelser hvert sted og ene fulde huse, så der, trods små billetpriser, blev et ret antageligt overskud, som gik til et eller andet filantropisk øjemed. Senere blev det i årevis med fast scene i Sjørup forsamlingshus, at jeg var med. Først med dr. Rambusch som instruktør. Dr. Rambusch var en skikkelse, man ikke glemmer. Sjældnen har jeg set en så smuk mand. Det krusede hår og skæg, der allerede tidligt var blevet hvidt, omkransede det kloge ansigt. Den lille, velformede krop var så helstøbt, at hans korpulence ligesom hørte til og på ingen måde misklædte. Vittig og meget slagfærdig var han, gesvindt i sine bevægelser, stemmen lys og klar, og fremfor alt dette vindende smil, hvormed han mødte enhver. Dette smil har også Aakjær set. — „Han bragte trøst, hvorhen han kom, ja selv hans smil var lægedom“, står der på den mægtige sten over hans grav. To linier af det vers, Aakjær har forfattet.

Som instruktør var han uovertræffelig, og spillede hver enkelt rolle med en rutine, der var forbløffende. Han havde i sin studietid optrådt i alle studenterkomedierne, næsten altid i dameroller, hvortil hans vækst jo særlig kvalificerede ham. Han har sikkert fyldt rollen ud i alle henseender. Han elskede bøger, og det var udsøgte værker, der fandtes i hans reoler, og hvoraf jeg fik lov at låne enkelte, skønt det var et af hans principper aldrig at låne bøger ud. Som jæger var han godt inde i den danske favna; særlig fuglelivet var hans speciale. I hans store private kontor var de 3 vægge fyldt med skabe med udstoppede fugle af alle arter. Et stort værk om fugle og planteliv ved Ringkøbing fjord fik han skrevet og udgivet, mens han boede i Sjørup. Særlig var det dog hans store indsats for radikal politik

i vor politisk døde egn, der gjorde hans navn kendt længere ud. Han viste en utrættelig energi i så henseende. Nogle af landets bedste radikale talere fik han herud, og det er dr. Rambusch, jeg kan takke for en af mine store oplevelser. Han satte igennem, at jeg sammen med lærer Rasmussen, Kjeldbjerg, blev sendt som repræsentant for Viborgkredsen til det store landsmøde i Kolding i 1905 og fik set på nært hold de mænd, som senere har haft stor betydning i dansk politik. P. Munch og Rode var de to, jeg syntes bedst om; men her var jo ellers næsten alle de mødt frem, hvis navne man siden traf på hver dag i bladenes spalter. Zahle syntes jeg var lidt tør at høre på. Men det så morsomt ud, når Helge Hostrup, der nu var bleven redaktør af det nye „Jydske Morgenblad“, stillede sig op foran den, der i øjeblikket var på talerstolen, og med hænderne i lommen og lidt skrævende ben stod og så på taleren med et så bredt smil i ansigtet, så det så ud, som han stod og lo ad taleren.

De fleste ældre vil mindes, at J. C. Christensen efter venstres overtagelse af regeringen sagde, „at han ikke havde nogen tro til, at militærudgifterne kunne sættes ned“. Jeg husker dr. Rambusch, da disse ord blev publiceret, give J. C. et meget grimt øgenavn og tilføje: „Nå, det har han ingen stor tro til, og det er endda hans råb om militærudgifternes nedsættelse, der har bragt ham op på taburetten“. — Jeg er sikker på, at hans indignation over dette, som han sagde, „lumpne træk“, har været stærkt medvirkende til hans energiske arbejde for radikal venstrepolitik.

En af de få, der straks var ligesindet med doktoren, var lærer Daugbjerg. Han var langt fra energisk som denne. Men jeg så, at det billede af J. C., der ellers havde en fremtrædende plads over skrivebordet (Daugbjerg havde haft forbindelse med ham i sin gedvedtid) netop forsvandt ved denne tid, og et andet havde indtaget pladsen.

Dr. Rambusch var en udmærket iagtager og morede sig hjerteligt over de ejendommeligheder, han fandt så rigeligt af sit store distrikt. Her sad den herlige Jens Skytte fra Feldborg og foralte ham en masse pudsige foreteelser deroppe fra „det mørke fastland“, om de mirakelkure, han havde udført deroppe før doktorens tid. Jens Skytte var en ualmindelig lun og god fortæller. Aakjær var så heldig at være til stede og høre på en af hans historier. Den figurerer senere i en af Aakjærs novellesamlinger under titlen: „Selvplageren“. Han sagde senere til mig, at her var det for en gangs skyld egentlig kun referat. Jens Skytte fortalte så levende og godt, at der ikke trængtes til nogen som helst udformning. „Selvplageren“ var en af de ting, der under mine oplæsninger gjorde allermest lykke, og det har oftest været på opfordring, jeg har læst den.

En morgen, jeg kom og skulle i gang med noget ved doktorboligen, havde dr. Rambusch haft en oplevelse så sjov, at han endnu ikke kunne lade være at le ved tanken derom. Han var bleven kaldt til Daugbjerg for at sy en flænge sammen i ansigtet på en ældre forfalden mand, der havde pådraget sig den under et slagsmål med en heller ikke præcis nøgtern mand. Den slagne kom atter og atter tilbage til dette spørgsmål, som han meget indtrængende stillede doktoren: „Jamen ska' en mennesk da't ved, hwa' en gjør“, så lægen havde ondt ved at få det mishandlede ansigt så meget i ro, at han kunne få såret syet sammen. At dr. Rambusch ikke har forholdt Aakjær denne historie, så jeg, da jeg senere læste skitsen, der havde til overskrift de så ofte af stymperen gentagne ord. Jeg husker tydeligt dr. Rambuschs udbrud, da Aakjær en aften havde læst den morsomme begravelsesfærd nede i Daugbjerg, som han gav titlen „Vildkoen“. — „Hvis De ikke, når denne fortælling er kommen ud, bliver indstillet til Carl Møllers legat, så er der ingen retfærdighed til“.

Det møllerske legat havde den klausul: „Uddeles til en fortrinsvis humoristisk forfatter“. Legatet var netop dette år bleven givet forfatteren Harald Kidde, hvis forfatter-skab jo ikke særlig udmærker sig ved humor, og at han fik legatet, gav „Blæksprutten“ anledning til i sine neuruppinere at levere disse to ret træffende linier:

„Havde Møller kendt humoristen Kidde,
havde han nok sat sine penge overstyr i tide“.

Jeg tror dog ikke, Aakjær nogen sinde fik det nævnte legat.

Mange herlige timer har jeg haft i Sjørup doktorbolig hos den prægtige læge og hans elskelige frue. Megen tak er jeg ham skyldig, og det var kun en fattig måde, jeg fik lov at vise min taknemmelighed på, at jeg pyntede Vroue kirke indvendig til hans begravelse. Det var et stort tab for egnen her, at dr. Rambusch flyttede. (Hans helbred kunne vist ikke vedblivende svare til de anstren-gende nature, og stiftsfysikus-embedet i Ålborg kunne måske også gælde som et slags otium). — Om blot enkelte af de muntre historier og pudsige træk, dr. Rambusch var hovedpersonen i, skulle nedskrives, ville det dog føre for vidt. Flere af dem, han kom i berøring med og selv kaldte sine venner, men dog ikke kunne lade være at drive lidt løjer med, uden at de dog kunne blive for alvor vrede på ham, har givet anledning til mangan god anekdote.

At en mand af dr. Rambuschs format fandt sig så godt hjemme mellem mennesker, han dog ikke kunne dele ånde-ligt interessefællesskab med, er jeg sikker på må søges i, at han har opdaget, at det i grunden var intelligente folk, disse jydsk bønder.

Jeg kommer uvilkårlig til at drage sammenligninger med de sjællandske bønder, jeg traf på de år, jeg opholdt mig i Korsør. Typisk var de uendelig lange udredninger, de præsterede for blot at klare en ganske lille ubetydelig

ting. Skulle det f. eks. siges om en, at han var velhavende, kom det til at lyde omtrent sådan: „Ja, ded er dow nouted o' ded miest ubetænelige ubeskrivelige, så styrtende rig, som ded menneske dow er. Han viæ såmænd ette sæl noven redelighe' puæ, hvor myrdelig rig han er“. Mens en af de solide gammeldags bønder her kunne nøjes med et: „Han æ ett så ring ve æ“. — Var det stor kløgt og forstand, der skulle slås fast, ville det hos sjællænderen allermindst blive til en ordstrøm som: „Nej, ded hoved, der sad på ded menneske, ded ha' vist alder novend i verden kjændt maves ted, der gas ikk den diel eller ting a han ikk ku' klare de'. Der var ingen, der noventid sku' sæt' ham en bet“. — Her kunne jyden nøjes med: „Jow, dæ sov en guæ huæ po ham“ — eller endnu mortere: „Ja, føj, den huæ“.

Den forrige generation — ja, nu er også den næste snart på hæld — men jeg tænker nærmest på dem, der under min opvækst var halvgamle, var jo i virkeligheden næsten ene originaler. Hver havde sit iøjnefaldende særpræg. Sit eget mundheld eller egen ed. Mine jævnaldrende er der ikke så mange kanter ved, ikke sådan noget, man straks kommer til at se. Men det gamle jyske lune træffer man dog heldigvis endnu. Jeg behøver ikke at gå langt for at finde det. Et af mine gode bysbørn — jeg har kendt ham fra drengetiden og har nu gennem de mange år boet i nærheden af ham — er i høj grad i besiddelse af denne evne. K. K. havde sin egen fortræffelige måde at trække en gammel nabo K. P. op på. Når denne havde bedyret noget, han havde fortalt, yttrede K. K. straks tvivl om rigtigheden, hvilket han vidste bragte den gamle til ikke blot at stadfæste, enten det nu drejede sig om æventyrligheder, den gamle — som ivrig jæger — var kommen ind på, eller det antal rotter, han havde set på vandring. Når nu K. P. til at begynde med havde nævnt et beskedent eller i al fald rimeligt tal og

hørt den andens tvivlende indvendinger, steg tallet for hver gang, og K. K. glædede sig inderligt over de helt svimlende tal, han til sidst nåede op på. Naturligvis skulle helst en eller flere være til stede og nyde godt af forsøgene. At K. P. var tilbøjelig til at bruge høje tal, blev jeg selv vidne til. Det var i præstegården. En ung tyr eller stud havde i slagsmål fået det ene horn stødt af, og det blødte voldsomt. K. P. var kommen til, og som ældre og, som han mente, klogere end præstegårdsforpagteren, beordrede han de nærmest stående til at hente vand, som han så spand efter spand styrtede ud over det arme dyrs hoved. Pastor Mogensen, den daværende præst, kom til og spurgte, om det ikke var farligt med alt dette iskolde vand i såret, hvortil K. P. med stærk overbevisning svarede: „Nej-nej, bette mand, nej-nej, bette mand. Dæ ska wand te bløj. Hundrede, ja ottæ hundrde spannæ wand“.

K. K. havde også sin egen metode, når han ville have en til at fortælle noget: „Ja, do kjend' ett“, eller „Hwo-dan er' e, do ku' da't how“, og nævnede så mand eller ting, som han netop vidste den adspurgte var særlig godt på det rene med og gerne ville fortælle om. Også mig narrede han af og til. Den stilfærdige og troskyldige måde, han indledede sine drillerier på, var ikke nem at tage sig i agt for. Jeg husker, da jeg første gang havde fået telefon og så skulle have forrettet et ærinde til K. K. og havde dette besørget telefonisk, siger han: „No, så hå do osse fåt telefon“. — Glad ved hans interesse siger jeg: „Ja, det er en svensk telefon, der står Stockholm på apparatet“. K. K.: „No, jammen a tøtt guæ nok osse det lyh så svensk, da do begyndt o snak“. — Det alvorlige og tænksomme i tonefaldet af det, han sagde, virkede så morsomt, at jeg lo højt. Først da lod han også Alvoren falde. Det samme tørre lune mødte jeg ikke mindre hos K. N. i Børsting. Jeg vil kun nævne en enkelt af de mange, da denne er så betegnende for netop hans lune. Jeg havde været

der at arbejde og var nu flyttet til en nabogård, men havde et par bøtter stående i gangen her og ville nu hente disse. Der var ingen hjemme, men yderdøren var ikke låst. Jeg åbner denne og snupper bøtterne uden i den dunkle gang at se, at hunden netop lå tæt ved døren. Inden jeg nåede ud og fik døren smækket i, får bæstet hugget tænderne i mit ben lige over ankelen. Jeg var rasende, og da jeg lige uden for porten møder K. N. på vej hjem fra marken, begyndte jeg at bande over hunden; han så svært alvorlig bekymret på mig og sagde: „Da hår en dawel ett bjedt dæ“. — „Bidt mig!“ sagde jeg hidtigt, „du kan vel se, det bløder“. — K. N.: „De ka' a' da't fåsto, den hå ållæ bjedt nuæ a vi annæ“. — Han havde holdt Alvoren, indtil han havde fået det sidste sagt, men så brød det også ud. En trillende latter, jeg kendte så godt fra andre gange, og som fik mig selv til at le med, så al min vrede forsvandt.

En mand, jeg umuligt kan komme uden om, men nødvendigvis må have med i dette mine erindrings persongalleri, er pastor Winding i Vridsted. Foruden at være i allerhøjeste grad original, både som præst og som privatmand, var han en betydelig foregangsmand i mange retninger. Han fik beplantet de kedelige gule sandbrinker, der i min drengetid skæmmede byen, og fik stiftet Vridsted-Fly pastorats sparekasse, der kom til at gælde som sparekasse for den ganske egn. Han blev naturligvis formand i foretagendet og var i sin egenskab heraf ikke så lidt despotisk, hvad han nok forøvrigt også var i sit hjem. Også et bibliotek fik han stillet op i skolen. Det meste af den første reol, der stod, fyldte han selv med mange årgange „Indre missions tidende“, han lod indbinde, hedselskabets tidsskrifter og meget andet, som jeg tror, blev stående i fred. Af skønlitteratur var særlig Tyregod repræsenteret, og hans bøger var synlig benyttet. De var meget pjaltede og meget beskidte.

I det meste af Windings tid hørte præstegårdens drift jo under præsten, og han interesserede sig stærkt for landbruget. Særlig tror jeg, hans interesse for svineavl var fremherskende. Derimod fik man ikke indtryk af, at hans stilling som sjælesørger lå ham så stærkt på sinde. I „Livet på Hegnsgård“ har Aakjær forsøgt at tegne ham som „pastor Gnat“, der prøver at pumpe proprietær Nørholm angående kælvekøer. Men det giver slet ikke noget rigtigt billede af den præst, der sammen med et par gamle flybomænd fik Aakjær fængslet for nogle udtalelser i Fly forsamlingshus.

Skulle der gives en virkelig fyldestgørende skildring af denne ejendommelige præstemand, blev det et stort arbejde. For dem, der kendte ham personlig, behøver jeg blot at gengive nogle små træk, hvortil de straks vil nikke genkendende. Nå, det er jo heller ikke som personalhistoriker, jeg her optræder. Jeg vil blot prøve at gengive et par af de ejendommelige træk, jeg fandt hos mine medlevende i disse længst forsvundne dage. Skønt man med stor ret kunne sige om Winding, at han var „rustificeret“, er han dog så langt fra at ligne den type, Blicher så træffende har skildret i „Ak, hvor forandret“. — Jeg husker, at man fortalte om pastor Winding, at han var telogisk kandidat, gik ud med højeste karakter. Var han bleven afkrævet prøveprædiken, var han sikkert faldet igennem. Men det var jo i en fjern fortid, længe før menighedsrådenes glørværdige tidsalder.

Hans oratoriske præstationer var så aldeles under al kritik, og hans optræden i kirken så stilløs og uhøjtidelig som vel muligt.

I den tid, han selv drev præstegården, måtte han før kirketid først have røgtet svinene. Det var tit i sidste øjeblik, så han måtte skynde sig at få sig iført ornatet; der blev slet ikke tid til tvætning af hænderne, hvilket — med tugt at melde — var let synligt. Når der var rin-

get tredje gang, kom han travende op gennem kirken. Sin grimme, gamle rundpuldede hat holdt han halvt op foran ansigtet, og med øjnene sammenknebne nåede han så alteret, hvor han anbragte hatten ved siden af det ene af alterlysene, hvor den så til menighedens forlystelse blev stående under hele gudstjenesten. Når præsten så var nået til alteret, kikkede han, som det syntes, med stor uro tilbage til degnens plads, om denne var klar til indgangsbønnen. Forvisset herom smed han sig så hurtigt ned på bedeskamlen. Det hele gav indtryk af, at det var noget, det hastede at få overstået. Til de almindelige søndage var menighedstallet altid 9 — skriver ni. Jeg har selv talt dem så ofte, at jeg ikke kan huske fejl, ser mig egentlig også i stand til at nævne hver enkelt ved navn, men finder det upåkrævet.

Pastor Winding var aldeles blottet for stemmemidler, dog havde han på fornemmelsen, at det, der blev læst op foran alteret, og som andre præster dengang altid musede ud, skulle gøres lidt mere højtideligt, og han forsøgte da med sin hæse stemme at skrive det ud, hvilket lød forfærdeligt.

Jeg mindes, hvilket chok det gav mig første gang, jeg overværede en gudstjeneste i Vridsted kirke. Den sidste lyd af første salme var endnu ikke svundet, før det lød som et skrig deroppe fra: „Herre Gud, himmelske Fader“. Det lød akkurat, som når et kvindemenneske ved en opvask har tabt et stykke porcelæn, der er gået i gras.

På prædikestolen stod han stadig med hårdt sammenknebne øjne. Kun et øjeblik åbnede han dem med et ligesom forstyrret udtryk, hvorpå han straks igen lukkede dem hårdt i. Prædikenen var nærmest lidt rationalistisk præget med flere gode og fornuftige råd til landmænd og mennesker i det hele taget. Enkelte sætninger vendte stadig tilbage. Jeg talte engang under en prædiken ven-

dingen: „Et menneske her i denne verden“ blive gentaget 40 gange.

Han talte meget hurtigt, men hastigheden kulminerede dog særlig ved slutningsbønnen. Da kørte han på med en så svimlende fart, at det først efter flere gentagelser gik op for mig, hvad det egentlig var, han stod og forlangte af Vorherre. Det lød: „Du giver velsignelse til din dåb og din nadver, at det må bruges af os, at det må blive til velsignelse og ikke til dom. Men så beder vi også for vort folk og vort land, for kongen og dronningen og kronprinsen og kronprinsessen. Du giver dem og os alle nåde og efter et velført trosliv den evige salighed. Men hvad vi forøvrigt have at bede om, og hvad Herrens bøn tillader os at bede om, det vil vi indeslutte i samme bøn, idet vi vil sige af hjertet“. — Og så kom med så megen kraft, han havde fået stemme til: „Fadervor“.

Men som vist før nævnt: Ingen, der ikke selv har overværet en af hans gudstjenester, vil kunne forstå, hvilken overraskende oplevelse det egentlig var.

Winding var meget stærkt interesseret i skolegerningen. Havde endogså selv udgivet en regnebog — „skrevet af en skolemand“ — som han forgæves søgte indført også i de skoler, der hørte under hans eget pastorat.

Han blev en plage for de forskellige lærere, der i hans tid efterhånden havde pladsen i Vridsted, kom på de forskellige tider i skolen og forlangte læreren til at gå over til et andet fag, som han netop nu ønskede at høre børnenes færdighed i. Ikke så sært, at han blev forhadet, og at læreren til gengæld fortrædige præsten efter bedste evne. Først da min svoger, lærer Niels Jensen, der stammede fra Vium — Blichers Vium — kom til Vridsted, blev forholdet mellem præst og lærer tåleligt.

Jensen sagde aldrig præsten imod, lod, som om han fuldstændigt accepterede pastorens bestemmelser, og gjorde

så, som han selv fandt det rigtigt. Og det mærkelige skete, at pastor Winding aldrig gjorde vrøvl.

For resten blev Jensen jo senere hans afløser som sparekasseformand.

Ved deres samarbejde gennem flere år opdagede Jensen for resten flere og flere gode sider ved den ejendommelige præstemand.

Winding brød sig ikke om at have samkvem med andre af egnens præster, undgik så vidt muligt at komme i berøring med sine standsfæller. Meget betegnende i så henseende er en lille sandfærdig episode, som jeg nødvendigvis må berette.

Skønt jeg vist før har nævnt pastor Jørgensen i Daugbjerg, bliver jeg nødt til at præsentere ham lidt mere for mine læsere. Han var sønderjyde, hvilket let var hørligt på hans snurrende r...

Jeg lagde særlig mærke til ham den første gang, jeg var til kirke i Daugbjerg. Jeg skulle male stolestader og andet i kirkeskibet og var i den anledning taget derhen både for at se på arbejdet og for samtidig at træffe kirkeværgen. Jeg mente så, at jeg passende kunne overvære gudstjenesten der. Teksten var den søndag „Bryllupet i Kana“. Det meste af pastor Jørgensens prædiken (der slet ikke var dårlig) har jeg glemt. Men een ting står glædelig fast i min hukommelse. Det var næsten så populært fortalt som bibelskhistorien i „gammel Jehannes“ gengivelse. Præsten klarlagde det, som vi alle husker om forvandlingen fra vand til vin. Men så kom forklaringen om forholdene i Jødeland ved et sådant bryllup — med pastor Jørgensens egne ord: „Det var jo sådan skik der, at først fik folk god vin, og siden, når de var bleven fulde, gav man dem noget sprøjt“.

Det var den samme præst, der ved en altergang, hvor oblaterne var sluppet op, i hast fik fat i noget wienerbrød, som han skar i små stykker og præsenterede for alter-

gæsterne „som Jesu sande legeme“. Samme geskæftighed havde dog nær kostet ham kjole og krave, da det af villige sjæle blev indberettet for biskoppen.

Han var en lun herre og havde sat sig for, at hans embedsbror i Vridsted skulle hjemsesøges. Han havde til den ende fået en kollega med — jeg mindes ikke hvem — og kom kørende med hest og vogn til Vridsted præstegård, fik spændt fra og kom ind. Men mens dette foregik, havde Winding set sit snit til at forsvinde. Ved efterspørgsel hos fru Winding blev de klar over, at det nærmest var i haven, han skulle søges, og her gav de to præstemænd sig så til at lede efter desertøren. Under dette påkom der pastor Jørgensen en naturlig trang; men hvem skildrer hans forfærdelse, da han opdager, at det netop er den uskyldige pastor Winding, han står og lader sit vand på. Han havde gemt sig under ribsbuskene og troede sig godt forvaret, men måtte nu, meget mod sin vilje, frem og agere vært for sine meget lidt velkomne gæster.

Pastor Winding gjorde sig — med mere eller mindre held — voldsom umage med, at hans udlægning af teksten blev let forståelig for menigheden. Når han ville slå fast, hvor lidt og ufuldkomment det egentlig var, hvad mennesker formåede imod, hvad Gud magtede, brugte han så dagligdags billeder som vel muligt. Som et eksempel her et par stykker: „Når en mand har tændt lys op i alle stuer, tændt alle lamper og synes, at nu er der da godt oplyst i huset, hvad er det så imod, når Vorherre lader sin sol skinne. Det kan jo oplyse hele jorden på et øjeblik. Eller når nu vi i lang tid har haft tørke, og alting trænger til vand, og vi bærer den ene spand vand efter den anden op i vor have og synes, at nu har vi da vandet det hele godt. Hvad er det så imod, når Vorherre lader det regne. Hvad er det så ikke for en vanding, der sker“.

Hans interesser spændte umådelig vidt, og hans forsøg på plantevæsenets område var legio. Den sidste interesse,

jeg ved, han havde, var en ny salmebog. Han arbejdede meget energisk derpå og skrev til alle kirkesangere i vid omkreds om forslag til ny sanges optagelse i salmebogen. Jeg gik og malede i hans nyopførte hus (hvor der nu er træhandel), som han byggede med sparekasselokale og lejlighed til sig selv. Nu var nemlig pastor Lundø, der en tid havde været hans kapellan, indsat som hans efterfølger i embedet, og Winding kunne ofre al sin tid på sin ny have, sparekassen og salmebogen.

Af gammel vane måtte jeg, mens jeg arbejdede, lade min stemme lyde, og da det nu var hos en gejstlig mand, blev det oftest salmer, jeg sang. Så havde jeg hvert øjeblik Winding, der sad og arbejdede i et rum nærved, hos mig. — „Hvad var det for en, De der sang? Det er en køn melodi. Kan den ikke også bruges til en anden salme? O. s. v.“.

Sommetider blev jeg så træt af afbrydelserne og hans evindelige spørgsmål, at jeg holdt helt op eller gav mig i desperation til at synge nogle langt fra gudelige vers. Men heller ikke her undgik jeg ham. Dog blev jeg behagelig overrasket ved, at præsten opfordrede mig til at synge den igen, den om „den svenske konstabel fra Sverrig“. Den gode præstemand var altså ikke uimodtagelig for humor.

Meget kedeligt er det, at ingen af hans ejendommelige prædikener, brudevielser og ligtaler er opbevaret for efterslægten. Det var også meningen, at dette skulle ske. Lærer Jensen havde lært stenografi og havde til dette formål papir fremme. Men degnestolens sidestykker var så lave, at menigheden med lethed kunne se degnen sidde og skrive, hvilket jo ville virke højst forargeligt, så det blev helt opgivet.

Dengang havde jeg en god hukommelse og så mig i stand til, omtrent ordret, at „holde hans prædiken om“. Nu ville jeg have ondt ved tilnærmelsesvis rigtigt at gen-

give ret meget deraf. Kun en af hans ligtaler fik jeg — ved på opfordring at sige den om og om igen — slået så fast, at jeg tør påtage mig at genfortælle den omtrent som den lød.

En stakkels gammel ungkarl, der stammede fra Iglso, havde endt sit tragiske liv oppe hos en søster på Vroue mark ved at hænge sig. Han skulle begravnes på Fly kirkegård, og som vikarierende kirkesanger måtte jeg følge med de halvanden mil derned. Da Iglso hørte under Vridsted-Fly, blev det altså pastor Winding til at holde ligtalen. Den lød sådan:

„Ingen af os lever sig selv, og ingen dør af sig selv; thi både dersom vi lever, og dersom vi dør, hører vi Herren til. Det er jo Vorherre, som giver livet, både menneskelivet og dyrelivet, plantelivet og fuglelivet. Jamen, så er det jo også Vorherre, der er den eneste, der har ret til at tage det igen. Vi kan derfor godt sige om ham, som nu ligger her, at det var noget forfærdeligt noget, han gjorde, da han gik hen og tog sig selv af dage. For vi ved jo, at et menneske her i denne verden aldeles ingen ret har til det. Og de fleste mennesker vil jo fordømme, hvad han gjorde. Men på den anden side kan vi jo også sige det, at vi jo slet ikke ved, hvad samme mand har gennemgået, før han gik hen og tog den beslutning, at han ville tage sig selv af med livet. Og vi kan derfor godt sige, at det kan være, at de samme mennesker, som nu er så hårde til at dømme ham for, hvad han gjorde, da han tog sig selv af dage, at de selv samme mennesker måske ikke kunne gennemgå det halve af, hvad han gennemgik, før de havde taget den samme beslutning, som han tog, og var gået hen og taget sig selv af dage“. — Og så vædede han videre længe uden at ændre synderligt på temaet. Dengang morede jeg mig nærmest over hans mangelfulde oratoriske evner og pudsige måde at sige det på, gentagelserne og det hele. Senere indså jeg jo, at det — særlig på den

tid — var en både fordumsfri og retsindig tale. Jeg hørte også et par ældre iglsømænd, idet vi gik ud fra kirkegården, med stor rørelse forsikre, at det „wa de' bejst', di håj hør' ham sej“.

Hvis jeg skulle nævne blot en brøkdal af, hvad der kunne siges om denne ejendommelige præstemand, blev der stof nok til en hel bog, og jeg ser mig nødsaget til at nøjes med disse enkelte strejf, der jo på ingen måde er udtømmende eller formår at give det helt rigtige billede af ham.

Når kun såre få af nuværende generation rigtig husker pastor Winding, vil erindringen om den afholdte lærer Jensen endnu af mange stå levende. Et sjældent energifyldt menneske, der altid var i vigør. Den fødte lærer af Guds nåde, indtil sygdom så alt for tidligt slog ham ned.

Både mens hans første hustru — min søster Kirsten — levede og under hans andet ægteskab med Inger Torp, har jeg følt mig som hjemme i den gæstfrie Vridsted skole. På det lille, gamle orgel, han førte med — det første af den slags musikinstrumenter, der var set på vor egn dengang, kunne han udføre den fineste musik, lige fra den alvorligste og højtideligste kirkemusik til Erik Bøghske viser, og i hundredvis er de melodier, jeg der fik lært. Hvor har jeg oplevet mange lykkelige timer i selskab med ham og hans instrumenter, orgel og violin. En så virtuosmæssig måde, som han kunne behandle en violin på, var vist aldrig set før på disse kanter. Jeg husker, hvor far var begejstret, når han fik Jensen til at tage den gamle violin ned, når han var på besøg i Vroue skole. Jensen gik så ensomt derhenne og kom ofte en tur hen til os.

Omtrent samtidig med Jensen kom der en ung lærer Frantz Hansen til Trandum skole. De to unge lærere fulgtes tit ad til Vroue skole. Jeg troede først, at det til dels var, fordi de syntes om mig, der ikke så sjældent kom sammen med dem både i Vridsted og Nørre Dueholm,

hvor Frantz Hansen fik kosten, også naturligvis for fars skyld, der satte megen pris på ungt selskab. Men jeg opdagede snart, at det hverken var far eller mig, der særlig trak. Min søster Kirsten, der efter at min søster Margrethe var flyttet med sin mand til Elev skole, holdt hus for far, var en ikke så lidt eftertragtet ungmø. Brødre har vist ofte vanskelighed ved at finde noget attråværdigt ved deres egne søstre. I al fald forstod jeg ikke, at det var for Kirstens skyld, de to unge så flittigt aflagde besøg i Vroue skole. Det var vist udenforstående, der gjorde mig opmærksom på det. Selv lagde jeg godt nok mærke til, at mens de i begyndelsen altid fulgtes ad hertil, kom de senere hen enkeltvis, og den ene kom, når den anden bevisligt var forhindret. — Det blev altså Niels Jensen, der gik af med sejren. Og en bedre og flinkere svoger kunne jeg ikke have ønsket mig, eller min søster en bedre mand. Haveinteresseret var han i høj grad, og mange er de timer, han har ofret på at få beboerne interesseret i at få en smuk og yderig have. Han var den første, der indførte Lings gymnastik her på egnen og fik endogså gifte mænd til at gå med. Der var fut og fart over hans undervisning i skolen, og sangen i kirken gik heller ikke trægt. Han marcherede nemlig op og ned ad kirkegulvet under salmesangen — det var jo før kirkeorglernes tid — og marchens tempo kunne måske nok føre melodien lidt gsvindtere fart på, end komponisten havde tænkt sig. Men det passede godt sammen med den øvrige del af gudstjenesten i Windings tid. Den tog aldrig lang tid, hvilket, tror jeg, passede godt for de 9 — ni — der var mødt frem de almindelige søndage.

At Jensen var afholdt af vridsted-, trevad- og egebjergboerne, er der talrige beviser på, og at hans gamle elever holdt af ham, er slået fast. Han og jeg var omtrent lige gamle, og nu har han ligget under mulde i 33 år lige syd for kirken derhenne på Vridsted kirkegård.

Hvor meningsløst, har jeg ofte tænkt. Han, dette livfulde prægtige menneske, som alle, han kom i berøring med, måtte holde af, slået ned af en snigende sygdom, som lægerne vist slet ikke forstod og i alt fald intet virksomt middel fandt imod. Min søster var jo længst gået forud og tog deres femte barn med i graven. En blodprop efter barselsefeber gjorde slut på hendes liv i en endnu ganske ung alder.

Samværet med de to svogre, Jensen og Daugbjerg, har gennem mange år udfyldt mine bedste timer. Siden jeg fik cykel, kunne jeg så let smutte enten til Vridsted eller Vroue skole. Den sidste lå dengang omme på marken på den gamle præstegårdsjord, så jeg havde omtrent lige langt begge steder hen. Min hustru var da som oftest bundet hjemme af vore mange små, så hun fik desværre ikke den del, hun kunne tilkomme, af disse skønne aftenner, men måtte nøjes med mine beretninger om dem.

Daugbjerg var den rolige, stilige mand med stor sans for poesi og litteratur i det hele taget. Hans evne til at læse vers har jeg aldrig hørt overtruffet, selv af vore største skuespillere. I 1892 blev han gift med min ældste søster Margrethe, og kort efter flyttede hun ned til ham i Elev, hvor han da allerede havde været lærer en tid.

Det var en helt anden art bønder, der boede dernede, end her i Fjends. De var alle ualmindelig flinke og elskværdige mod deres lærer, var alle velstående og behagelige mennesker, som han ikke kunne andet end synes godt om, med undtagelse lige af deres sociale indstilling.

Daugbjerg fortalte som eksempel, at de havde en smed boende der i byen. Smedien og beboelseshuset var byens ejendom. Smeden var dygtig og gjorde sit arbejde til alles tilfredshed. Der var ikke andet at sige ham på, end at han var ung og allerede havde flere børn. Da han havde været der fire år, blev han sagt op uden nogen som helst begrundelse med et halvt års varsel. Daugbjerg spurgte

en af mændene om, hvorfor dog den flinke mand ikke skulle blive der, og fik det svar, at hvis smeden med familie blev der fem år, var han sogneberettiget der, d. v. s., sognet havde forpligtelsen over for ham, hvis han ikke var i stand til at klare sig. Endnu havde de aldrig i Elev haft noget, der hed fattigforsorg, og ville heller ikke have det.

For Daugbjerg, der selv var kendt med fattige kår, var det en stor skuffelse, at de ellers så fremmelige, veloplyste mænd kunne se sådan på tingene, og han følte sig ikke rigtig mere hjemme der. Daugbjerg kom tidlig ud at tjene som hjorddreng, blev senere møllersvend i nogle år og var så heldig at få plads som hjælpelærer hos degnen i Vorde. Her vandt han så stor yndest hos befolkningen, at der blev foretaget en indsamling, som satte ham i stand til at kunne tage præliminæreksamen, og endelig efter mange genvordigheder fik han lærereksamen på Gedved seminarium, hvor han også en tid, for at tjene til opholdet, var lærer for P. Bojsens og andre af lærernes børn.

Mens han var lærer i Elev, fik han besøg af de to inspektører, gymnastikinspektør Amzink og sanginspektør Sonne. De to herrer optrådte meget anmassende og ubehageligt. Tilmed havde de damer med, der stod og lo og gjorde nar ad børnene og alt ved skolen. Det hele virkede så grimt og vakte Daugbjergs harme i den grad, at han skrev en meget skarp artikel i Aarhus Amtstidende betitlet „De to inspektører“, en artikel, der senere gik rundt i alle landets blade og vakte et sandt raseri hos de to herrer. De forlangte artiklen tilbagekaldt som urigtig, og da Daugbjerg nægtede at ville tilbagekalde noget, gik de til samtlige landets biskopper for at forhindre, at han nogen sinde fik andet embede. Jeg husker, hvor far var ulykkelig over denne hans forvovenhed. Det havde jo længe været meningen, at når far tog sin afsked, skulle hans svigersøn, P. Daugbjerg, blive hans efterfølger. „Nu får han det

såmænd aldrig“, sukkede far. Men det var biskop Svane, der havde det sidste ord at sige ved kaldelsen, og hos ham stod far meget højt. Sine bekymringer og forudsigelser kunne han have sparet. Daugbjerg fik embedet.

Daugbjerg var en folkelig mand i ordets allerbedste betydning. Far kunne glæde sig ved at være afholdt og velanset her; men Daugbjerg blev meget mere end det. Han blev populær og set op til i hele egnen. Hans dejlige baryton lød så herligt i vor gamle kirke. Jeg husker Niels Nielsen, Børsting, der aldrig en søndag manglede i Vroue kirke, sige: „Ja, Emil. Do sang godt dem trej ohr, do war wo kjerksanger, men hæh' ka' do iløwle et klår' dæ“, og jeg gav ham villig ret.

Det var også herligt, når jeg stundom fik lejlighed til at høre Daugbjerg og dr. Rambusch synge „Gluntarne“. Rambuschs høje tenor og Daugbjergs smukke baryton lød brilliant sammen, og fru Rambusch akkompagnerede på klaveret. Begge var de sangelskende, men desværre havde ingen af dem ret megen tid at ofre på denne deres passion. Rambusch sagde engang til mig, at Daugbjerg var det fineste og ædleste menneske, han havde truffet.

Daugbjerg var begavet med den evne, at han både ved festlige og alvorlige lejligheder kunne få sagt det, der skulle siges, og få det sagt smukt.

Da også her sygdom så alt for tidlig slog en ellers meget kraftig mand ned, viste beboerne ham deres hengivenhed ved at skænke ham byggegrund på toften over for kirkegården netop på den jord, der forhen i min barndom havde hørt til skolejorden.

Mens bygningen af huset stod på, var han selv meget interesseret i hver enkelthed og stod bøjet over tegnebrættet, hvor hans søn Gunnar, der var tømrer, gjorde udkast til bygningen. Fra det projekterede højtbeliggende kvistvindue glædede han sig over at kunne komme til at se over kirkegårdsdiget ind til sine gamle forudgæede ven-

ner, Jens Dalsgaard, Søren Christian og mange andre.

Desværre blev det ham ikke forundt; han nåede ikke at komme til at bo i det smukke hus over for kirkegården. Kun hans hustru og de to døtre, Kirsten og Margrethe, kom til at bo der en kort tid. Nu ligger både han og hans hustru ved siden af hans gode ven dr. Rambusch i det nordvestlige hjørne af Vroue kirkegård, hvor også senere fru Rambusch blev stedt til hvile.

For kommende slægter kan det vel ikke sige ret meget, at to så betydelige mænd fik deres grav på vor uanselige kirkegård. Men for os, deres samtidige, er der dog noget meget betydningsfuldt deri. Begge elskede de egnen her med dens kæmpehøje og heden og ikke mindst de ejendommelige mennesker her, de fleste dengang så originale.

Trods sit rolige væsen var Daugbjerg dog en stor observatør og bed mærke i enhver ejendommelighed ved sine kære medborgere. — Læserne vil huske hans sygebesøg hos Jens Vittrup. — Det med at goutere de små foreteelser hos egnens beboere var fælles for de to mænd.

Doktorens måde at se det på var vel lidt forskellig fra Daugbjergs; men begge kunne glæde sig længe over de pudsigheder, de kom ud for. Rambusch var en mere impulsiv natur, og hans genfortællinger kunne godt sommetider tangere mod det lidt mere grovkomiske. Jeg husker hans beretning om en „kusk“ fra Feldborg, der en vinternat havde hentet ham de to mil sydpå i dyb sne og ved tilbagekomsten, lige før de nåede lægeboligen, var så uheldig at vælte med slæden over i den dybe grøft ind mod plantagen. Da doktoren var sluppet fri af slæden og atter kommen på ret køl, var det første, han foretog sig, at give kusken en så kraftig ørefigen, at denne — der måske nok ikke var „præcis nøgtern“, dejsede omkuld og kom ned i grøften en gang mere. At så langt fra deres venskablige forhold derved blev forandret, fremgik af flere fortællinger, doktoren gav om samme mand. Bl. a. kom

denne i sygebesøg hos doktoren og benyttede lejligheden til at anmode om et lån. „Ka Di et lån mæ hunre krowner, dokter?“ — „Nej, gu' vil jeg ej“, svarede doktoren afgjort. — „Så æ Di osse en fis, få Guds ansigt o en lo't få prins Færdignand“. — Det var den slags små „bon mots“ og dette frispog, doktoren så hjerteligt kunne glæde sig over.

Hans egen hurtige og vittige måde at ordne en situation på var en af hans fremtrædende egenskaber. Et lille forsøg på at illustrere dette, vil jeg gøre her.

Der var strid mellem Sjørup og Haderup om, hvilken af de to byer, der skulle have et påtænkt apotek. At sidstnævnte by gik af med sejren er i denne forbindelse lige-gyldigt. Dr. Rambusch ville i den anledning have foretræde hos en amtmand i Holstebro, men ville ikke komme ene og fik dyrlæge Vollesen og Per Smed med, så de dannede en virkelig deputation. Ankommen til Holstebro tog de ind på Schaumborgs hotel, og doktoren bestilte middag. Hotelværtten, der havde forstået, at det var celebre gæster, han havde fået, mødte selv frem, og dr. Rambusch præsenterede: „Dr. Rambusch, dr. veterinær Vollesen og pastor Smidt“. Den sidste stod med et forbløffet smil uden dog at turde protestere, og doktoren morede sig herligt over at se tjeneren under middagen ved hver ret først servere for pastor Smidt med et: „Værsgo, hr. pastor“. Samme Per Smed var ved et formiddagsbesøg i doktorboligen ikke klædt så nobelt på som på holstebroturen. Doktoren så med rædsel, at en del af hans underbukser stak uden for yderbenklæderne. Fruen var til stede, og det var stadig hende, Per Smed ville konversere. Doktoren gjorde mange forgæves forsøg på at få Per Smed til at vende facaden mod sig. Endelig så fruén sit snit til at slippe ud, og doktoren vendte sig rasende mod den intet anende Per Smed: „For fanden mand, kan De da ikke forstå, at det må genere en dame at stå og tale med et

mandfolk, der står med åbne bukser“. — „No, det“, sagde han og så ned ad sig, „ja, de' æ no egentlig mæ villi gjør, æ pranniselle te' mi' ånnæ bowsæ wa gan i stække, o så bløw a nøj te o knap'em po æ unnebowse for o hold' em op.

Ingen må tro, at dr. Rambusch tænkte på at holde Per Smed for trekant eller i mindste måde ville misbruge ham, selv om hans religiøse konklusion måske nok stundom kunne opfordre dertil. Nej, det var hans gode, flinke og hjælpsomme nabo, hans fornøjelige jagtkammerat, som han nødig ville have undværet.

Dr. Rambusch var altså den, der efter „systemskiftet“ fik bragt liv og røre i denne i forvejen i politisk henseende så aldeles døde egn. Det blev en opgave for ham at få folk til selv at tænke politisk. Her havde han i høj grad sin hustru med. Fru Rambusch var måske endda mere ægte radikal end sin mand. Blev senere, som man vil erindre, landstingsmand. Jeg husker vor daværende præst, pastor Mogensen — der langtfra havde radikale tendenser — sige om hende: „Hun er vist ikke så lidt mere vaskeægte radikal end doktoren“.

Præsten mente nemlig at vide, at Rambusch før i tiden var konservativ. Lige meget: han var god, som han var! Og hans vennesæle væsen vil endnu stadig stå som et uforgængeligt minde. Det kunne falde ham ind en ledig stund at tage silkehat og diplomatfrakke på, gå igennem sin have ud af lågen til vest og sætte sig ind hos Maren, den daværende centralbestyrerinde. Telefonen var jo dengang ikke så stærkt optaget som nu om stunder, så der kunne godt blive tid til en sludder, og doktoren satte megen pris på den afslapning, det var for ham, at sidde og tale med en erfaren og klog ældre kone.

Så var det helt glemt, at der enkelte gange havde været en smule strid mellem de to. Der kunne jo godt falde en hvas og lidt spydig replik fra doktoren. Jeg blev tilfældig

en dag vidne til en telefonsamtale mellem dr. Rambusch og hans ven og kollega dr. Nørgaard. Pludselig blev der afbrudt, og doktoren stod længe og bandede og ringede og ringede op igen. Da forbindelsen atter var i orden, hørte jeg tydeligt dr. Nørgaard i den anden ende af tråden råbe: „Du blev væk for mig“. „Ja“, sagde Rambusch med arrig tonefald, „det var naturligvis Maren, der måtte hen og gi en af ungerne tør ble på“. Aldrig så snart havde de to læger talt færdig, og Rambusch fået røret lagt på, før der blev ringet heftigt op igen fra centralen, og jeg hørte Maren sige med meget vred stemme: „Trowr Di't a hõt hwa Di såh“ — hvortil doktoren i en meget sarkastisk tone svarede: „Jo, det tvivler jeg aldeles ikke om, De hører naturligvis godt efter, når De ikke skal“. Så var der jo krigstilstand en kort tid mellem de ellers så gode venner.

Som vist de fleste af datidens læger var Rambusch vel nærmest fritænker. Jeg erindrer så tydeligt en formiddag, jeg stod og malede på hans fugleskabe — sorte med guldbroncestaffering — og da han tilfældigvis ikke var på sygebesøg, tage en stol med sig og sætte sig til rette for at overbevise mig om, hvor meningsløs vor protestantiske religion egentlig var, at buddhismen, der var flere tusind år ældre end vor religion, endnu bestod, at katolicismen, der var forkættet her, i grunden var nok så konsekvent som protestantismen, og at han godt forstod, at Johannes Jørgensen, der så det umulige i selv at kunne magte noget, lagde det hele over på dem, der stod Vorherre nærmest og kunne gøre forbøn.

Det er naturligvis umuligt for mig nu at huske alt, hvad han sagde den formiddag. Men jeg husker, hvilken skuffelse det egentlig var for mig at se ham senere, tynget og svækket, næsten billedlig talt krybe til korset.

Men en ting vil altid stå usvækket for mig. Det, som

Aakjær i de to verslinier på gravstenen så smukt og træffende fik lykke til at sige:

„Han bragte trøst, hvorhen han kom;
thi selv hans smil var lægedom“.

Dette smukke smil står endnu så tydeligt for mig, så lyst og så vindende, og jeg kan slet ikke tænke mig hans skikkelse uden i forbindelse med dette smil. Den tryghed, min hustru og jeg følte ved hans tilstedekomst i sygdomstilfælde i vort hjem, er også en af de ting, man ikke glemmer. — Stillingen som stiftsfysikus i Ålborg, der blev hans sidste arbejde, blev jo desværre af kort varighed. Han, den ualmindelige dygtige og erfarne læge, der havde hjulpet så mange, stod hjælpeløs over for det hjerteonde, der brød ham ned i en forholdsvis ung alder.

NB. Jeg har hørt fremsat, at Henrik Pontoppidan i sin novelle „Den kongelige gæst“ skal have tænkt på lægehjemmet i Sjørup. Men det kan umuligt passe. Hverken landskabelig eller endnu mindre som personschildring kan der findes nogen tilknytning.

Før jeg slutter disse mine små essays, må jeg dog lige nævne den mand, hvem jeg, når alt kommer til alt, står stærkest i gæld til, ham, der gav mig sin datter, skænkede os jord og hjalp os at få hjemmet her bygget, ham, foregangsmanden, den første her, der plantede, drænedede og merglede, ham, der traditionen tro, var sognefoged, lægdsmand og sognerådsformand i Vroue, som hans forfædre havde været det gennem flere slægtled, Wisti Olesen i Søndergård. Hans eftermæle tror jeg en anden bedre formår at skrive, og jeg har ret stor sikkerhed for, at det ikke vil blive glemt.

Taknemmelig ved mindet om denne mand slutter jeg disse linier.

14. september 1950.

Emil Jensen
„Vistisminde“, Vroue.

Øvrigheden bærer ikke sværdet forgæves

Ved Niels P. Bjerregård

Opfattelsen af, hvad der er forbrydelse, og hvilken straf en forbrydelse bør afstedkomme, har skiftet gennem tiderne. Visse forseelser, som nu ganske givet ikke når frem til bedømmelse af rettens håndhævere, kunne i ældre tid føre til, at synderen blev idømt en ret streng straf. Som eksempel på en sag, der ved vor nuværende retsopfattelse og sikkert også retsbedømmelse ville have fået et helt andet udfald, skal her kort gengives en sag fra Salling.

I en udskrift af Salling herreders politi- og forhørsprotokol af 21. juni 1837 findes følgende fakta angivet:

Den 20. juni 1837 blev Salling herreders politiret sat og administreret af herredsfoged, justitsråd *Rosenstand* i overværelse af tingmændene *Niels Pederen* og *Niels Knoth* for at foretage et forhør i følgende anledning:

Henimod aften den 17. juni havde selvejer *Jens Melsen*, Lille Thorum, anmeldt for dommeren, at pigen *Anne Marie Hansdatter*, der tjente hos ham, havde bestjålet ham og hans hustru, og da det var blevet opklaret, havde hun den nævnte dag kastet sig i den brønd, der fandtes i gården; men hun var dog straks blevet taget op og derved reddet fra at drukne. Herredsfogden havde ordret *Jens Melsen*

til at få pigen transporteret ind til arresten, og han havde tilskrevet sognefogden i Thorum, at han skulle „få dette fruentimmer tilstrækkeligen bevogtet, indtil hun her (i arresten) kunne vorde afleveret“. Denne aflevering fandt

Philip Peter Rosenstand var byfoged og borgmester i Skive 1822—1839, hvorefter han blev herredsfoged i Hassing-Nings herreder

dog først sted den 20. juni, da pigen havde været upasselig dagen før og dagen forud igen.

Da de kom med pigen, blev hun efter behørig visitation indsat i arresten, og senere blev hun — uden bånd og tvang — fremstillet i politiretten, hvor hun afgav følgende forklaring:

I november 1835 var hun kommet i tjeneste hos *Jens Melsen* og hustru, der begge var til stede ved politifor-

høret, og året efter i juni eller juli måned havde hun bemægtiget sig et såkaldt kejserindetørklæde, der tilhørte konen, og som efter vask var hængt til tørring i gården. Fra den tid bestjal hun sin husbond og madmoder flere gange; men de stjålne ting var ikke af større værdi. For hen ved to måneder siden havde hun stjålet et par sorte strømper, som hun havde haft på benene en dag. Dagen efter, at hun havde båret dem, fandt madmoderen dem på hendes seng, og da denne foreholdt hende tyveriet, tilstod hun og leverede strømperne tilbage. Den 11. juni og atter

den 16. havde madmoderen — uden at pigen var til stede — gennemsøgt hendes kiste og fundet alle de sager, som hun efterhånden havde sat sig i besiddelse af! Efter den første undersøgelse havde husbond og madmoder — efter at de havde fået de stjalne genstande — lovet, at der ikke skulle blive talt mere om den sag. Pigen vidste godt, at der var endnu et par småting, som ikke var blevet fundet; men hun kunne ikke få over sit sind at sige det. Da hun morgenen efter anden undersøgelse af hendes kiste kom ind til kisten i storstuen for at hente et tørklæde, så hun de sidste stjalne ting udbredt på et bord. Ved at se det blev hun overfaldet af en sådan frygt for sine handlinger, at hun straks ilede ud i gården og sprang over rækværket om brønden ned i vandet for at drukne sig; men hun blev hurtigt trukket op af brønden igen og bragt til sengs, hvor hun de første to dage lå nedbrudt på både sjæl og legeme; men nu var hun atter rask både på sjæl og krop.

Dommeren og de to retsvidner skønnede også, at pigen i enhver henseende var sund og normal.

Jens Melsen og hans hustru *Kirsten Madsdatter* var til stede under politiforhøret, og de havde medbragt de stjalne effekter, der blev registreret og af rettens vidner vurderet således:

1) Et rødt såkaldt kejserindetørklæde ...	2	mark	00	sk.
2) To nøgler blågarn og en lok hør	0	„	13	„
3) Et håndklæde	0	„	8	„
4) Et gammelt hvidt halvtørklæde	0	„	6	„
5) Nogle gamle blå lapper, et blikfoute- ral og et lidet stykke silkebånd	0	„	4	„
6) Et stykke hvidt uldent tøj af længde 1 alen	2	„	8	„
7) Et par sorte strømper	2	„	0	„
8) En halv alen nyt blårlærred	1	„	8	„
9) En særk	2	„	0	„

Tilsammen 1 rdl. 5 mark 14 sk.

Pigen erklærede, at det var disse ting, som hun tid efter anden havde tilvendt sig, ligesom hun gjorde rede for, hvor og hvornår hun havde tilvendt sig dem, samt bemærkede, at ingen af effekterne havde været under lås og lukke, så hun hverken havde opbrudt døre eller møbler for at komme i besiddelse af dem.

Jens Melsen og hustru erkendte, at pigens forklaring var rigtig, at tingene hverken havde lidt overlast eller var blevet forringet i pigens varetægt, og at de, når de fik tingene udleveret, ikke havde krav på eller gjorde fordring på nogen som helst erstatning.

Gårdmand *Gudike Espersen*, der natten mellem den 16. og 17. juni havde overnattet i *Jens Melsens* gård, var kommet til stede og forklarede, at han om morgenen kl. 4 havde hørt konen råbe, at pigen havde kastet sig i brønden. Han ilede straks ud, gav sig ikke engang tid til at få tøj på og fik fat på karlen *Thomas Andersen*, ligesom *Jens Melsen* også straks kom til. De fik fat i et reb, som de bandt karlen om livet, og han og *Jens Melsen* firede så karlen ned i brønden, hvor denne fik fat i pigen og trak hende med op. Da hun kom op, havde hun sin fuldkomne samling, men hun blev straks bragt til sengs.

Thomas Andersen, der også var kommet til stede, forklarede ligelydende med *Gudike Espersen*, ligesom de mente, at pigen ville være druknet, hvis der ikke var kommet øjeblikkelig hjælp, da brønden var dyb.

Derefter forklarede pigen, at hun var henved 24 år gammel, var født i Jebjerg af forældrene husmand *Hans Davidsen* og hustru *Lisbeth Nielsdatter*. Hendes forældre flyttede senere til Tøndering sogn, hvor hun var blevet konfirmeret. I en alder af 11 til 12 år havde hun haft sin første tjeneste hos sognepræst *Schjørring**) i Jebjerg. Kort før og efter sin konfirmation tjente hun hos *Peder Christensen* i Hedegård i Thise sogn, hvorfra hun kom til

*) Jens Kjeldsen Schjørring var præst i Jebjerg 1818—1836.

Niels Christensen, også i Thise; derfra kom hun til *Jens Præstgård* i Rybjerg sogn, hvor hun var til november 1835, da hun kom til *Jens Melsen* i Lille Thorum.

Hendes skudsmål fra de nævnte tjenester blev forelagt og viste sig at være gode.

Pigen erklærede også, at hun aldrig havde været tiltalt, dømt eller straffet, og at hun aldrig tilforn havde gjort sig skyldig i nogen lovovertrædelse. Hun sagde, at det var trang, der havde bevæget hende til at begå denne forbrydelse, da hun kun fik 8 rbd. i årlig løn, og hendes forældre var yderst fattige og kunne ikke hjælpe hende.

Da dommeren indvendte, at hendes stilling ikke var så slet, at hun behøvede at stjæle, tilføjede hun, at der var kommet en ond lyst over hende. Da hun havde godkendt protokollatet, blev der erklæret arrest på hendes person.

En udskrift af forhøret blev sendt til stiftamtmanden i Viborg. Han dekretede tiltale mod pigen for tyveri, udnævnte prokurator *Øllgård* til aktor i sagen og beskikkede prokurator *Thorup* til defensor for den tiltalte.

Den 30. juni blev så sagen foretaget i Salling herreders ekstraret. Pigen blev fremført — uden bånd og tvang — og endvidere var efter tilsigelse hendes forældre kommet til stede. Retten havde afæsket pastor *Andreas Brask**), Junget, en erklæring om pigens vandel, og han havde meddelt, at han ikke kendte hende personligt, men af troværdige mænd og kvinder havde fået at vide, at der intet var at udsætte på hendes opførsel, og at hun sikkert måtte være blevet forledet af andre til at begå de omhandlede tyverier. Dette benægtede pigen, og hun hævdede, at hun

*) *Andreas Brask* var sognepræst i Junget-Thorum fra 6. november 1829 til sin død den 2. maj 1863. *Wiberg* fortæller, at han skal have været den eneste til at søge dette gode kald, da ansøgningerne på grund af isgangen i den strenge vinter ikke kunne indkomme i den rette tid. Dagen efter, at han var kaldet, skulle over 50 ansøgninger være indkommet. Uden at tvivle om, hvad *Wiberg* fortæller, må det være tilladt at henlede opmærksomheden på, at det må have været meget tidlig vinter i 1829, når bælder og sunde i de første dage af november var så fulde af is, at posten ikke kunne føres over.

hverken havde haft tilskyndere eller medvidere, og at hendes forældre hverken havde tilskyndet hende til tyverierne eller vidst noget om dem.

Dette bekræftede forældrene som rigtigt og tilføjede, at de havde holdt hende i skole og i det hele taget havde givet hende så god en opdragelse, som det havde været dem muligt. De var fattige og havde derfor ikke kunnet hjælpe hende økonomisk ud over, at de en enkelt gang havde givet hende et par strømper. Pigen vedkendte sig sin tidligere forklaring, og derefter bad forældrene om, at hun måtte løslades og følge med dem hjem.

Da sagen var fuldt oplyst, og dommeren skønnede, at pigen var så rolig, at der intet kunne forløbes ved dette, gav han sin tilladelse, idet han tilføjede, at forældrene så måtte indestå for, at hun ikke forsvandt eller på ny gjorde attentat på sit eget liv, hvad forældrene sagde, at de var indforstået med.

Dermed sluttede mødet, og sagens akter blev tilstillet prokurator *Øllgård*, for at han som aktor skulle iagttage det fornødne.

Sagen blev atter foretaget i Salling herreders ekstraret den 10. juli 1837, hvor aktor mødte og afgav følgende erklæring:

„Vel er denne Tiltalte ikke tilforn dømt og straffet for Tyveri; men naar der lægges Mærke til, at det er fra hendes Husbond og Madmoder, hun har stjaalet, hvem hun skylder særdeles Troskab og Hengivenhed, samt endelig da Tyveriet er blevet hende overført, har hun ikke mere Kjærlighed og Agtelse for Livet, end at hun forsætlig styrter sig i den i Gaarden værende Brønd for at drukne, saa har hun saaledes giort sig fortjent til at lide en alvorlig Straf. Thi som hun er over kriminel Lavalder, saa bliver det herved min Paastand, at hun dømmes for første Gang begaaet simpelt Tyveri, efter Forordningen af 22. Februar 1789 og 12. Juni 1816 til 6 Gange 5 Dages Fæng-

sel paa Vand og Brød, samt til at betale alle af Sagen og Dommens Fuldbyardelse flydende Omkostninger, indbefattet Salair til mig, skadesløs“.

Den tiltalte var mødt sammen med sin fader. Hun erklærede, at hun heller ikke efter aktors påstand havde videre „i Sagen at anbringe“.

Defensor bad om at låne sagens dokumenter, og der berammedes nyt retsmøde til den 14. juli.

I dette møde fremkom defensor med sin påstand, hvori han først fremhævede, hvad der kunne tale til fordel for tiltalte, hvorefter han tilføjede:

„Det, hvorfor Tiltalte anklages, er det eneste Brud, hun har gjort paa Lovene, ja den eneste Plet paa hendes hele Vandel, og det er saaledes meget rimeligt, at selv dette, at hun er sat under Tiltale, vil virke heldbringende for hendes Fremtid uden videre Straf. — Imidlertid fordrister jeg mig ikke til at paastaae hende aldeles frifunden; hvorimod jeg tør paastaae, at den paastaaede Straf indskrænkes til 10 Dages Fængsel paa Vand og Brød, og at jeg tilkjendes Salarium“.

Tiltalte var ikke mødt, men derimod aktor, og han og defensor vekslede nogle små replikker, hvori hver af dem søgte yderligere at give gode grunde for sin påstand. Derefter blev sagen optaget til doms.

Dommen blev afsagt i et retsmøde den 20. juli. I præmisserne fremhæver dommeren de vigtigste fakta fra præliminærforhøret samt aktors og defensors påstande. Derefter fremhæver han, at vel havde tiltalte ikke før været dømt eller straffet, og de stjalne effekter, der havde været fremlagt i præliminærforhøret, havde kun liden værdi, men sagen indeholdt også skærpene omstændigheder, og til sådanne regnede han, at hun havde bestjålet dem, som hun tjente hos, og at „hun har atterteret på sit Liv“. Derfor mente han ikke, at lovens laveste straf kunne bringes i anvendelse, ligesom hun burde betale

samtlige aktionens omkostninger, derunder salaria til aktor og defensor:

„Thi kjendes for Ret:

Tiltalte Anna Maria Hansdatter bør hensættes i Fængsel paa Vand og Brød i 4 Gange 5 Dage, samt udrede alle af Actionen lovligt flydende Omkostninger, hvorunder Salarium til Actor Procurator Øllgaard 3 Rbd. Sølv, og til Defensor Procurator Thorup 2 Rbd. Sølv. At efterkommes under Adfærd efter Loven“.

Straffen fuldbyrdedes i tiden fra 9. august til 13. september 1837 med overholdelse af de normale mellemfrister.

En sag som den, der lige er refereret, ville åbenbart volde meget mindre postyr nu om dage. Den ville vel i de allerfleste tilfælde være blevet afgjort uden rettens mellemkomst, og man ville frem for alt ikke have betragtet det som en skærpende omstændighed, at den, der havde begået forseelsen, var blevet så fortvivlet, at han søgte at undlive sig selv, fordi han ikke syntes at kunne leve videre med den skam, som opdagelsen ville føre over hans hoved. Det skal derfor villigt indrømmes ved afslutningen af ovenstående beretning, at Cicero traf hovedet på sømmet, da han sagde: *Summum jus summa injuria* — den strenge ret er ofte den største uret.

RETTELSER

Side 12, linie 11 fra neden:

Skorstensgaard, i stedet for Skovsby.

Side 16, linie 9 fra neden:

slog, i stedet for slag.

Side 21, linie 6 fra neden:

Svartsbrem, i stedet for Ivartsbren.

Side 43, linie 4 fra neden:

var i k k e i tvivl om, i stedet for var i tvivl om.

Side 84, linie 10 fra neden:

guæ frow, i stedet for guæ trow.

Side 86, linie 5 fra neden:

mimik, i stedet for musik.